

Modern Coworking space

Σύγχρονος χώρος συνεργασίας

Πτυχιακή εργασία
Margarita Kostyuchenko

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού
Τμήμα Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής

Σύγχρονος χώρος συνεργασίας Modern Coworking space

Εισηγήτρια | **Σοφία Ριζοπούλου**
Φοιτήτρια | **Margarita Kostyuchenko** (Α.Μ.: 18675122)
Πτυχιακή | 2024

Αθήνα

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού
Τμήμα Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής

Εξεταστική επιτροπή

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
Ριζοπούλου Σοφία	Ακαδημαϊκή Υπότροφος	
Θεοδοκάτου Ελένη	Ακαδημαϊκή Υπότροφος	
Μαρνέλλος Δημήτριος	Λέκτορας Εφαρμογών	

Δήλωση συγγραφέα πτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη **Margarita Kostyuchenko**, με αριθμό μητρώου **18675122**, φοιτήτριας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Τμήματος Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς, είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης βεβαιώνω ότι η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου»

Η Δηλούσα

Margarita Kostyuchenko

Ευχαριστώ για την καθοδηγήσή την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Σοφία Ριζοπούλου, καθώς και όλους τους καθηγητές και καθηγήτριες που με βοήθησαν και με στήριξαν κατά το πέρας των σπουδών μου.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τις φίλες μου για τη μεγάλη υποστήριξη και τη βοήθειά τους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	8
Abstract	9
Εισαγωγή.....	11
1. Ορισμός του «coworking»	12
2. Η τρίτη θέση, serendipity και κριτήρια επιλογής για «coworking»	13
2.1 Η τρίτη θέση.....	13
2.2 Serendipity και Serendipity production	14
2.3 Κριτήρια επιλογής.....	14
3. Μορφές ροής εργασιών και οργάνωση χώρου παρόμοιες με το «coworking»	17
4. Η ιστορία του χώρου εργασίας.....	18
4.1 Αρχή	20
4.2 Τέλη 18ου αιώνα - αρχές 20ου αιώνα: 1η και 2η Βιομηχανική Επανάσταση.....	20
4.3 Μέσα 20ου αιώνα - τέλη 20ου αιώνα: 3η Βιομηχανική Επανάσταση	21
4.4 21ος αιώνας: 4η Βιομηχανική Επανάσταση	24
5. Η ιστορία του «coworking»	25
5.1 Έναρξη του «coworking»: Regus & C-Base	25
5.2 Ο όρος «coworking» & 42West24	27
5.3 Schraubenfabrik	27
5.4 Πρώτο επίσημο «coworking»: San Francisco Coworking Space.....	28
5.5 «Coworking» σήμερα.....	29
6. Παραδείγματα «coworking» γραφείων.....	33
6.1 NeueHouse.....	33
6.2 Dojo Bali	36
6.3 Betahaus	39
6.4 Stone Soup	40
6.5 Συμπέρασμα	43
7. Σχεδιασμός και οργάνωση χώρων «coworking»	44
7.1 Διαίρεση χώρου	46
7.1.1 Κύριοι χώροι	47
7.1.2 Κυκλοφορία	50
7.1.3 Χώροι Υποστήριξης & Εξυπηρέτησης	51
7.1.4 Κοινωνικοί χώροι	52
7.2 Φυσικές πτυχές της οργάνωσης και σχεδιασμού του «coworking»	53
7.3 Ψυχοκοινωνικές πτυχές της οργάνωσης και σχεδιασμού του «coworking»	55

Project	58
8. Πύργος Πειραιά	59
9. Ανάλυση τοποθεσίας κτιρίου	62
10. Concept	64
11. Χώροι στο «coworking» χώρο	66
11.1 Brief.....	66
11.2 Σχεδιασμός χώρου	68
12. Χρώματα και υλικά	69
13. Τοίχοι	70
14. Κατόψεις και renders.....	72
Βιβλιογραφία	86
Εικόνες	87

Πρόλογος

Το «coworking» είναι ένας αρκετά κοινός και ταχέως αναπτυσσόμενος τύπος χώρου εργασίας στις μέρες μας. Ο λόγος για την εμφάνιση και την επακόλουθη ανάπτυξη του «coworking» ήταν η ατέλεια του χώρου εργασίας και της εργασιακής κοινότητας, η οποία, αντί να ενισχύει την αποτελεσματικότητα, κατέστειλε τα κίνητρα και την επιθυμία για εργασία. Ο σκοπός της εργασίας είναι ο προσδιορισμός των λόγων πίσω από την εμφάνιση του «coworking», η αναγνώριση των διαφορετικών τύπων αυτών των χώρων σε παγκόσμιο επίπεδο, ο εντοπισμός σημαντικών πτυχών στην οργάνωση και το σχεδιασμό ενός «coworking» χώρου και στη συνέχεια η δημιουργία ενός πρακτικού και αποτελεσματικού «coworking» χώρου εργασίας.

Πιθανή δυσκολία στην έρευνά μπορεί να αποτελέσει η έλλειψη πληροφοριών και πηγών λόγω της σχετικά καινοτόμας έννοιας του «coworking».

Abstract

Coworking is a fairly common and fast-growing type of workspace these days. The reason for the emergence and subsequent development of coworking was the imperfection of the workplace and work community, which, instead of increasing efficiency, suppressed motivation and the desire to work. The purpose of the thesis is to determine the reasons for the emergence of coworking spaces, identify the different types of these spaces, identify important aspects in the organization and design of a coworking space, and then create an effective and convenient coworking space. A possible difficulty in the study may be the lack of information and sources due to the relatively new concept of coworking.

Theoretical research:

concept, history, components of coworking

Εισαγωγή

Για την έναρξη της εργασίας καθορίστηκε η μεθοδολογία της έρευνας. Οι κύριες πηγές πληροφόρησης ήταν οι εργασίες πτυχίου, μεταπτυχιακού και διδακτορικού, καθώς και ορισμένα άρθρα και βιβλία. Ιστότοποι διαφορετικών «coworking» χώρων παρείχαν περαιτέρω πληροφορίες ως χαρακτηριστικά παραδείγματα του τύπου.

Έχοντας συγκεντρώσει τον απαραίτητο όγκο πληροφοριών, επόμενο βήμα ήταν ο σχηματισμός μιας σειράς θεμάτων που θεωρήθηκε απαραίτητο να καλύψει η εργασία. Η σειρά και η σύνθεση των κεφαλαίων έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε η εργασία να εξοικειώσει τον αναγνώστη με την έννοια του «coworking» χώρου εργασίας.

Μεγάλο μέρος, κατά την συγγραφή αυτής της πτυχιακής εργασίας, αποτέλεσε η συλλογή και η επεξεργασία πληροφοριών. Η πλειονότητα των πηγών για το θέμα των «coworking» χώρων εργασίας είναι στα αγγλικά και επομένως χρειάστηκε η μετάφραση τους στα ελληνικά.

1. Ορισμός του «coworking»

Προκειμένου να κατανοηθεί πλήρως το θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας, κρίνεται απαραίτητος ο ορισμός του «coworking» χώρου. Φυσικά, κατά προσέγγιση είναι κατανοητό τι μπορεί να κάνει τον «coworking» χώρο διαφορετικό από τους συνηθισμένους χώρους γραφείου, αλλά πιθανότατα δεν υπάρχει η πλήρης εξοικείωση με όλους τους πιθανούς ορισμούς της έννοιας. Η έννοια του «coworking» είναι πολύ νέα και ασαφής, δεν περιέχει έναν συγκεκριμένο ορισμό, αλλά πολλές διαφορετικές παραλλαγές.

Πρώτα χρειάζεται να οριστεί η έννοια του «coworking». Το «coworking» είναι μια σχετικά νέα έννοια για την ροή εργασίας και την οργάνωση του χώρου, στην οποία ένας συγκεκριμένος αριθμός ατόμων εργάζεται σε ανεξάρτητα, μεμονωμένα έργα στον ίδιο χώρο.¹ Ένας «coworking» χώρος συνήθως περιλαμβάνει διαφορετικούς τύπους χώρων εργασίας, αλλά και γενικής χρήσης χώρους. Έτσι, για παράδειγμα, στα σύγχρονα «coworking» γραφεία, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας χώρος εργασίας εξοπλισμένος με υπολογιστές, ένας ηχομονωμένος χώρος για κλήσεις και διαδικτυακές συναντήσεις, ένας χώρος για χαλαρή εργασία με άνετα καθίσματα και αρκετοί άλλοι χώροι εργασίας που θα εξασφαλίζουν άνεση, αποτελεσματική εργασία για όλους τους ανθρώπους με διαφορετικά καθήκοντα, καθώς και χώρους για να περάσουν χρόνο μαζί, να χαλαρώσουν, να κοιμηθούν και να φάνε. Φυσικά, οι χώροι σε ένα «coworking» γραφείο ποικίλλουν τόσο ως προς το μέγεθος όσο και ως προς τον σκοπό και την χρήση, επομένως δεν υπάρχει ολοκληρωμένη λίστα απαιτούμενων χώρων.

Κάθε εργαζόμενος, επιλέγοντας έναν χώρο εργασίας για τη μελλοντική του εργασία, βασίζεται στις προσωπικές του προτιμήσεις και ανάγκες. Από τη στιγμή που ένα άτομο ή μια ομάδα ανθρώπων έχει επιλέξει τον σωστό χώρο εργασίας, είναι σημαντικό να δοθεί προσοχή στο ποιους θα αναλάβει την ευθύνη για τον έλεγχο του χώρου. Έτσι, για παράδειγμα, κάποιος ιδιοκτήτης των «coworking» γραφείων δεν αναλαμβάνουν καμία υποχρέωση να φροντίσουν τον χώρο. Οι ένοικοι που νοικιάζουν έναν χώρο εργασίας φέρουν ευθύνη να διατηρούν τα δωμάτια καθαρά, να αγοράζουν όλα όσα χρειάζονται για τον χώρο εργασίας κ.λπ. Σε αυτή την περίπτωση, φυσικά, είναι πολύ πιο εύκολο για τον ιδιοκτήτη, αφού δεν ανησυχεί για τα προβλήματα του γραφείου. Μια τέτοια στρατηγική όμως δεν είναι πολύ συνηθισμένη και έχει αρκετά μειονεκτήματα. Με αυτό το μοντέλο ενοικίασης, ο ιδιοκτήτης δεν μπορεί να παρακολουθεί και να ελέγχει σημαντικές πτυχές, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλα έξοδα στο μέλλον. Επίσης από την πλευρά των ενοικιαστών, αυτό το μοντέλο μπορεί να είναι ενοχλητικό, καθώς έχουν υπερβολική ευθύνη, η οποία παρεμβαίνει στις κύριες εργασιακές τους δραστηριότητες. Πιο συχνή είναι η περίπτωση όπου ο ίδιος ο ιδιοκτήτης παρακολουθεί όλα τα οργανωτικά ζητήματα στους «coworking» χώρους. Ο ιδιοκτήτης είναι υπεύθυνος για την πρόληψη προσωπικού καθαριότητας και τον εξοπλισμό των γραφείων όπως είναι οι εκτυπωτές, οι σαρωτές κ.λπ., η γραφική ύλη και τα προϊόντα υγιεινής μεταξύ άλλων. Συχνά ο ιδιοκτήτης παρέχει έναν άνετο χώρο εργασίας που έχει όλα όσα χρειάζονται οι ενοικιαστές για να εργαστούν σε οποιοδήποτε είδος έργου. Φυσικά, όσα περισσότερα παρέχονται, τόσο υψηλότερη είναι η μηνιαία αμοιβή που απαιτείται από τον ιδιοκτήτη.

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό του «coworking» γραφείου, είναι ότι δεν είναι απλά ένα συνηθισμένο γραφείο, αλλά ένας χώρος όπου άνθρωποι από διαφορετικά επαγγέλματα, διαφορετικές εταιρείες, με διαφορετικά έργα και καθήκοντα εργάζονται μαζί μοιράζοντας τον ίδιο χώρο. Οι χρήστες μπορεί να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες που δεν έχουν την ευκαιρία να

νοικιάσουν ένα πλήρες γραφείο, καθώς και υπάλληλοι τεράστιων οργανισμών που βρίσκουν πιο βολικό να εργάζονται σε ένα κοινόχρηστο («coworking») γραφείο πιο κοντά στο σπίτι τους παρά να πάνε σε κάποιο γραφείο εκτός πόλης ή χώρας. Το «coworking» γραφείο παρέχει έναν χώρο εργασίας για άτομα με διαφορετικές ανάγκες και ικανότητες, προκειμένου να διασφαλιστεί η άνετη, προσιτή και αποτελεσματική εργασία για όλα τα μέλη της «κοινότητας». Η δημιουργία μιας επιτυχημένης κοινότητας μέσα σε έναν ενιαίο χώρο εργασίας είναι καθοριστικός παράγοντας για τους «coworking» χώρους.²

2. Η τρίτη θέση, serendipity και κριτήρια επιλογής για «coworking»

Πριν από την εμφάνιση του «coworking», οι αυτοαπασχολούμενοι επιχειρηματίες, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι startupers είχαν δύο επιλογές για να επιλέξουν έναν χώρο εργασίας. Κάποιοι δούλευαν από το σπίτι, δημιουργώντας ένα γραφείο στο σπίτι ή απλώς κάθονταν σε ένα τραπέζι στην κουζίνα, ενώ άλλοι έπρεπε να νοικιάσουν απομονωμένα μικρά γραφεία. Αυτοί οι τύποι γραφείων ήταν οικείοι για εκείνους, αφού ο καθένας διάλεγε κάτι κατάλληλο για το έργο και τις απαιτήσεις του. Πρόβλημα αποτέλεσε ότι σε ένα απομονωμένο γραφείο ένα άτομο δεν είχε την δυνατότητα κοινωνικοποίησης. Την ίδια στιγμή που εργαζόταν στο σπίτι, ένα άτομο δεν είχε το απαραίτητο περιβάλλον. Σύμφωνα με δημοσκόπηση της Gallup, το 43% των Αμερικανών περνούν το χρόνο τους δουλεύοντας από το σπίτι. Ωστόσο, με τον αυξανόμενο αριθμό επαγγελματιών που εργάζονται από το σπίτι, υπήρξαν προβλήματα απόσπασης της προσοχής και η δυσκολία διεκπεραίωσης των καθημερινών εργασιών. Φαίνεται ότι το «coworking» εισήγαγε ένα εντελώς νέο μοντέλο χώρου εργασίας, το οποίο συνδύαζε όλα τα πλεονεκτήματα της εργασίας στο σπίτι, δηλαδή ένα απομονωμένο γραφείο, έχοντας παράλληλα κοινωνικό και επικοινωνιακό περιβάλλον δημιουργώντας τελικά μια ατμόσφαιρα εργασίας με όλα όσα χρειάζονται οι άνθρωποι στο χώρο εργασίας. Το 2015, το Global Coworking Unconference an Emergent δημοσκόπησε 1.500 άτομα από διαφορετικές χώρες και ανέφερε ότι η εργασία σε έναν κοινόχρηστο χώρο γραφείου («coworking» γραφείο) τους κάνει να αισθάνονται πιο αφοσιωμένοι και παρακινημένοι. Επιπλέον, το 82% σημείωσε την ανάπτυξη της επιχείρησής του.³ Το «coworking» έγινε το λεγόμενο «η τρίτη θέση» στην οποία, μεταξύ άλλων, ήταν δυνατό όχι μόνο ο χρήστης να γίνει μέρος της «κοινότητας», αλλά και να εργαστεί με επιτυχία. Ποια είναι όμως η τρίτη θέση;

2.1 Η τρίτη θέση

Ο κοινωνιολόγος Ray Oldenburg επινόησε και εισήγαγε τον όρο "η τρίτη θέση" ως μία από τις ποικιλίες της διαίρεσης των χώρων. Όρισε τις τρίτες θέσεις ως τακτικές, εθελοντικές, ανεπίσημες συγκεντρώσεις ανθρώπων εκτός σπιτιού και εργασίας. Όπως αποδεικνύεται λογικά, το σπίτι είναι το πρώτο μέρος, δηλαδή το μέρος όπου ζει ένας άνθρωπος, και η εργασία είναι το δεύτερο μέρος όπου περνάει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του. Μια σημαντική πτυχή, σύμφωνα με τον Ray Oldenburg, ήταν ότι χάρη στις τρίτες θέσεις, ειδικά με μια μακρά και στενότερη επαφή μεταξύ των ανθρώπων, δημιουργείται η δυνατότητα μιας τυχαίας επιτυχημένης συνάντησης, ένα σημείο επαφής και συνεργασίας. Τυπικές τρίτες θέσεις είναι καφετέριες, εστιατόρια, ξενοδοχεία,

² Tin Phan (2016). Coworking Spaces: From industrial complexes to the fourth industrial revolution? (σ. 25). Μεταπτυχιακή εργασία. Oslo: The Oslo School of Architecture and Design.

³ Lazo, E. J. (2018). Design for coworking in Honolulu (σ. 1). Διδακτορική διατριβή. Honolulu: University of Hawaii at Manoa.

¹ Babich, S. & Parkhimenko, V. (2014). Коворкинг: концепция и перспективы [Coworking: concept and perspectives]. Ερευνητικό άρθρο. Minsk: Science and innovation journal.

κομμωτήρια κ.λπ. Έτσι, το «coworking» γραφείο θεωρείται η τρίτη θέση, καθώς το «coworking» είναι ένα μέρος όπου άγνωστοι μεταξύ τους εργαζόμενοι συνεργάζονται στον ίδιο χώρο, δημιουργώντας νέες απρόβλεπτες συναντήσεις σε καθημερινή βάση. Ο Ray Oldenburg πίστευε ότι οι τρίτες θέσεις ήταν, γενικά, απαραίτητες για τη δημιουργία μιας υγιούς αστικής κοινωνικής δομής.⁴

2.2 Serendipity και Serendipity production

Μιλώντας για το γεγονός ότι η έννοια του «coworking» ως τρίτη θέση ευνοεί τυχαίες χρήσιμες γνωριμίες και συναντήσεις μεταξύ των ανθρώπων με σκοπό την περαιτέρω αλληλεπίδραση, θα πρέπει επίσης να γίνει αναφορά στους όρους serendipity και serendipity production. Με μια γενική έννοια, το serendipity είναι το γεγονός της τυχαίας εύρεσης ενδιαφερόντων ή πολύτιμων πραγμάτων⁵, δηλαδή μια τυχαία εξέλιξη γεγονότων που οδηγούν σε ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα. Η βάση του serendipity είναι ότι είναι τυχαίες και ακούσιες ενέργειες που οδηγούν σε κάτι ωφέλιμο και χρήσιμο. Το φαινόμενο του serendipity σε σχέση με τους «coworking» χώρους διαδόθηκε από τον Chris Messina, τον πρωτοπόρο του «coworking» χώρου και ιδρυτή του Citizen Space στο Σαν Φρανσίσκο. Η ιδέα του ήταν ότι οι άνθρωποι που επισκέπτονται τακτικά ένα συγκεκριμένο μέρος και περνούν πολύ χρόνο σε αυτό αυξάνουν την πιθανότητα μιας ακούσιας, επιτυχημένης και παραγωγικής συνάντησης.⁶ Γενικά, τυχαίες συναντήσεις και γνωριμίες συμβαίνουν σε διαφορετικά μέρη, αλλά κυρίως, φυσικά, στις τρίτες θέσεις, χρησιμοποιώντας τον όρο του Ray Oldenburg. Τις περισσότερες φορές, μπορείς να συναντήσεις κάποιον τυχαία σε ένα καφέ στο μεσημεριανό σου διάλειμμα, σε ένα πάρκο, σε μια βόλτα, σε μια αίθουσα, σε ένα κλαμπ, σε ένα τρένο ή αεροπλάνο και γενικά σε οποιοδήποτε τρίτο μέρος. Η συγκέντρωση ανθρώπων που δεν γνωρίζονται μεταξύ τους, και περνούν χρόνο στον ίδιο χώρο, είναι ο κύριος τρόπος να αυξηθούν οι πιθανότητες μιας ακούσιας και επιτυχημένης συνάντησης. Ωστόσο, αυτός ο τρόπος, από μόνος του, δεν είναι πάντα αρκετός για το serendipity. Συχνά, κάποια κοινή σύνδεση μεταξύ ανθρώπων είναι απλά απαραίτητη.

2.3 Κριτήρια επιλογής

Προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό serendipity ως αποτέλεσμα, η φυσική παρουσία των ανθρώπων σε ένα μέρος πρέπει να συμπληρώνεται από επαγγελματική ή/και κοινωνική εγγύτητα.⁷ Αναγκαία είναι η ύπαρξη ενός κοινού σημείου επαφής σε κάποιον τομέα της ζωής ή της εργασίας μεταξύ των ατόμων που βρίσκονται στον «coworking» χώρο. Αυτό το σημείο επαφής μπορεί να είναι μια κοινή δεξιότητα, ένα χόμπι, ένα επαγγελματικό ενδιαφέρον, ένας κοινός τομέας δραστηριότητας και πολλά άλλα. Η επιλογή των ατόμων σε ένα «coworking» θα πρέπει να γίνεται εν μέρει με ορισμένα κριτήρια, έτσι ώστε, τελικά, τα άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινωνία να έχουν αρκετά κοινά στοιχεία με αρκετές διαφορές μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, τα κριτήρια επιλογής θα βοηθήσουν τους ανθρώπους να ταιριάζουν τέλεια με τη μελλοντική κοινότητα συνεργασίας. Έτσι, για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Fredrik Winther από την Επιχειρηματική Περιοχή του Όσλο, τα «coworking» γραφεία που έχουν τα λιγότερα κριτήρια για τα άτομα που

προσκαλούν στην κοινότητά τους έχουν τα περισσότερα προβλήματα και δυσκολίες. Πρόκειται για τη συνύπαρξη ομοιδεατών στο εργασιακό περιβάλλον.⁸ Αλλά, φυσικά, πρέπει να υπάρχει μια ορισμένη ισορροπία μεταξύ του αριθμού των τυχαίων ατόμων και των εργαζομένων που επιλέγονται σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια.⁹ Έτσι, ένας απόλυτα ισορροπημένος «coworking» χώρος θα πρέπει να βρίσκεται κάπου ανάμεσα σε έναν χώρο γεμάτο αγνώστους και έναν χώρο γεμάτο με άτομα του ίδιου επαγγέλματος, ενδιαφερόντων και δεξιοτήτων. Έτσι, το ιδανικό είναι, άτομα από το ίδιο ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων να επιλεχθούν για «coworking» όπως για παράδειγμα θα ήταν καλλιτέχνες, αλλά από διαφορετικό καλλιτεχνικό τομέα. Σε ένα τέτοιο «coworking» χώρο, θα μπορούσαν να δουλέψουν και να δημιουργήσουν έργα εσωτερικοί σχεδιαστές, ψηφιακοί σχεδιαστές, εικονογράφοι, φωτογράφοι, γενικά άνθρωποι από τον ίδιο χώρο της τέχνης, αλλά με διαφορετικές κατευθύνσεις, επαγγέλματα και δεξιότητες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον δεν θα υπήρχε πίεση και ανταγωνισμός, αλλά θα υπήρχε ένα ευνοϊκό πεδίο για αμοιβαία κίνητρα, ανταλλαγή ιδεών και, φυσικά, επιτυχημένο serendipity. Φυσικά, αυτό ήταν μόνο ένα απλό παράδειγμα, και μπορεί να υπάρχει μια τεράστια ποικιλία συνδυασμών ανθρώπων, ενώ δεν είναι καν απαραίτητο η περιοχή δραστηριότητας να είναι το σημείο επαφής τους. Ένα γενικό κριτήριο επιλογής μπορεί να είναι ο ρυθμός εργασίας, ο τρόπος με τον οποίο διάφορα μέλη του «coworking» γραφείου προτιμούν να χτίζουν τη ροή εργασίας τους, τα χόμπι και τις δραστηριότητες εκτός εργασίας, την κοινωνική θέση, την ηλικία και πολλά άλλα, τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν ως σημείο επαφής μεταξύ των ανθρώπων. Αλλά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι εργαζόμενοι με πολύ παρόμοια ενδιαφέροντα, παρόμοιο πεδίο δραστηριότητας και άλλους παράγοντες μπορεί τελικά να μην έχουν ένα επιτυχημένο serendipity διότι η επιτυχία δεν βασίζεται μόνο στο γεγονός ότι δεν θα είναι μια τυχαία συνέντευξη.

⁴ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 27.

⁵ Cambridge Dictionary (2024). URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/serendipity>

⁶ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 26.

⁷ Tin Phan (υποσημείωση 2) σσ. 26-27.

⁸ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 57.

⁹ Tin Phan (υποσημείωση 2) σσ. 26-27.

3. Μορφές ροής εργασιών και οργάνωση χώρου παρόμοιες με το «coworking»

Στον σύγχρονο κόσμο, υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές ροής εργασίας και οργάνωσης χώρου εργασίας, με πολλές από αυτές τις μορφές να διαθέτουν παρόμοια χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Έτσι, αναπόφευκτα συγχέεται η έννοια «coworking» με άλλους τύπους οργάνωσης εργασιακού χώρου. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητη η εξοικείωση των διαφορετικών αυτών μορφών εργασίας, με στόχο την πλήρη κατανόηση της έννοιας «coworking» και σε μετέπειτα στάδιο την αποφυγή σύνδεσης της με παρόμοιες μορφές οργάνωσης εργασιακού περιβάλλοντος.

Παρακάτω λοιπόν, παρατίθενται οι πιο γνωστές μορφές, στοχεύοντας στην εξοικείωση του αναγνώστη με τις έννοιες αυτές.

Αρχικά το «business incubator», αποτελεί οργανισμό του οποίου οι δραστηριότητες στοχεύουν στην υποστήριξη νέων επιχειρηματιών και startups σε όλα τα στάδια ανάπτυξης, δηλαδή από την αρχή της ανάπτυξης μιας ιδέας έως και την εμπορευματοποίηση της. Η ομοιότητα των «business incubators» και του «coworking» έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι και οι δύο έννοιες λειτουργούν, ως επί το πλείστον, με starters και πολύ νέους επιχειρηματίες που δεν έχουν ακόμη το απαραίτητο εισόδημα. Ο κύριος στόχος ενός «business incubator» είναι η παροχή συμβουλευτικών, λογιστικών και νομικών υπηρεσιών, ενώ του «coworking» αποτελεί η παροχή χώρου εργασίας. Επιπλέον, υπάρχει μεγάλη διαφορά ως προς την επιχορήγηση των δύο μορφών εργασίας. Τα business incubators χρηματοδοτούνται από περιφερειακούς ή εθνικούς προϋπολογισμούς, καθώς και από κοινότητες και έργα, ενώ τα «coworking» γραφεία, παρέχονται από φυσικά ή μικρά νομικά πρόσωπα.¹⁰

Μια άλλη παρόμοια μορφή εργασίας είναι το «business accelerator» ή «startup accelerator». Το «business accelerator» είναι ένα μοντέλο επιχειρηματικής υποστήριξης, κυρίως νεοσύστατων επιχειρήσεων. Αυτός ο τύπος εργασίας μοιάζει πολύ με τον προηγούμενο, κυρίως λόγω της έμφασης στην υποστήριξη της εντατικής ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών έργων. Στο πρόγραμμα «business accelerator», η βοήθεια προς τις νεοσύστατες επιχειρήσεις παρέχεται μέσω καθοδήγησης, εκπαίδευσης, οικονομικής υποστήριξης από εμπειρογνώμονες, με αντάλλαγμα ένα μερίδιο στο κεφάλαιο της εταιρείας, ενώ υπάρχει επίσης η δυνατότητα ενίσχυσης των διαδικτυακών επιχειρήσεων. Η τυπική μορφή «business accelerator» ή «startup accelerator» βοηθά στην εύρεση επενδυτών για ορισμένα έργα και νεοφυείς επιχειρήσεις.¹¹

Παρόμοια μορφή εργασίας αποτελεί και το λεγόμενο «business catalyst». Η κύρια διαφορά του από το «business accelerator» είναι ότι μόνο σε περίπτωση επιτυχούς προσέλκυσης επενδυτικών εταιριών, οι διοργανωτές λαμβάνουν ανταμοιβή.¹²

Και οι τρεις παραπάνω έννοιες είναι παρόμοιες, διότι παρέχουν τον ίδιο τύπο υπηρεσίας σε νεοφυείς επιχειρήσεις, με παρόμοιο τρόπο η κάθε μία. Σε όλες τις έννοιες, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν νέοι επιχειρηματίες με νέες νεοφυείς επιχειρήσεις και νέα επιχειρηματικά έργα. Υπάρχουν όμως και έννοιες που μοιάζουν με το «coworking» ως προς το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας. Για παράδειγμα, τα technoparks, καθώς και τα «coworkings», παρέχουν χώρους εργασίας και χώρους για συνεργασία στην κοινωνία. Η διαφορά μεταξύ «coworking» και technoparks είναι ότι το «coworking» παρέχει χώρο για άτομα με διαφορετικά επαγγέλματα, έργα, ιδέες, από διαφορετικές εταιρείες και εταιρείες, καθώς και για ελεύθερους επαγγελματίες και

¹⁰ Babich, S. & Parkhimenko, V. (υποσημείωση 1).

¹¹ Babich, S. & Parkhimenko, V. (υποσημείωση 1).

¹² Babich, S. & Parkhimenko, V. (υποσημείωση 1).

αυτοαπασχολούμενοι επιχειρηματίες, ενώ τα technoparks οργανώνουν έναν χώρο εργασίας αποκλειστικά για υπαλλήλους του ίδιου προφίλ, που εργάζονται πιο συχνά σε ένα έργο.¹³

Συνοψίζοντας, υπάρχουν έννοιες παρόμοιες με το «coworking», όπου αν δεν τις μελετήσει κανείς ξεχωριστά, θα μπορούσε εύκολα να μπερδευτεί, μιας και οι διαφορές τους δεν είναι εύκολα εμφανείς. Η έννοια του «coworking» είναι ένα εντελώς νέο επίπεδο συνεργασίας στο χώρο εργασίας. Το «coworking» προσφέρει στους ανθρώπους περισσότερα από απλή υποστήριξη, νομική βοήθεια ή κοινόχρηστο χώρο γραφείου. Αποτελεί μία ευκαιρία επιτυχής και αποτελεσματικής εργασίας σε μια κοινότητα ομοϊδεατών, διατηρώντας παράλληλα την ψυχική υγεία, κοινωνικοποιώντας και, φυσικά, εργάζοντας σε μεμονωμένα έργα. Η εργασία σε ένα «coworking» χώρο είναι πανομοιότυπη με την απασχόληση ενός ατόμου σε γραφείο εταιρείας, όπου η επικοινωνία, η κοινωνικοποίηση, η υποστήριξη και τα κίνητρα παραμένουν μέσα στην ομάδα, αλλά η πίεση, η εξάρτηση και η ιεραρχία στο χώρο εργασίας έχουν εξαφανιστεί.

4. Η ιστορία του χώρου εργασίας

Η έννοια του «coworking» εξακολουθεί να είναι δύσκολο να κατανοηθεί μέχρι και σήμερα, καθώς περιέχει όχι ένα αλλά πολλά συστατικά. Το «coworking» δεν είναι απλώς ένας χώρος γραφείου, δεν είναι μια διαδικασία εργασίας ή ένας οργανισμός, δεν είναι απλώς μια κοινότητα ομοϊδεατών, το «coworking» είναι ένας συνδυασμός αυτών των πολλών στοιχείων μεταξύ τους. Η έννοια του «coworking» όπως το ξέρουμε σήμερα δεν εμφανίστηκε από τη μια μέρα στην άλλη, διαμορφώθηκε για πολλά χρόνια και ακόμη και δεκαετίες μέσα από δοκιμές και λάθη. Το «coworking» εμφανίστηκε λόγω του γεγονότος ότι με την πάροδο του χρόνου οι άνθρωποι προσπάθησαν να κατανοήσουν και να αναδημιουργήσουν την έννοια του εργασιακού χώρου, της διαδικασίας και της κοινότητας εργασίας, η οποία επανασχεδίαση θα οδηγούσε όχι μόνο σε αποτελεσματική εργασία και επιτυχημένα αποτελέσματα, αλλά σε ένα ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο οι άνθρωποι θα μπορούσαν να γεμίσουν με ενέργεια, θα μπορούσαν να μοιραστούν ιδέες και κίνητρα, θα μπορούσαν να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον, να συνδυάσουν μια παραγωγική διαδικασία εργασίας με τις ώρες χαλάρωσης, την επαναφορτισμένη ξεκούραση και την επικοινωνία. Όπως προαναφέρθηκε, το «coworking» ως έννοια δεν εμφανίστηκε σε μια στιγμή. Πολλά γεγονότα και διαδικασίες στην ιστορία των γραφείων, των επιχειρήσεων, της βιομηχανίας και ολόκληρης της εργασιακής διαδικασίας συνολικά οδήγησαν στην εμφάνισή του. Με το πέρασμα του χρόνου και την εμφάνιση νέων επαγγελματιών, αναγκών και ευκαιριών, οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι η κοινωνικοποίηση και η δημιουργία μιας κοινότητας ομοϊδεατών ανθρώπων είναι σημαντικά για την επιτυχημένη εργασία. Παράλληλα, ο χώρος πρέπει να ευνοεί την αποτελεσματική και παραγωγική εργασία σε ισορροπία με την ψυχική και σωματική χαλάρωση. Σε αυτό το κεφάλαιο, γίνεται μια ανασκόπηση των πιο σημαντικών στιγμών στην ιστορία, όπου η ροή εργασίας και ο εργασιακός χώρος άλλαξαν και κινήθηκαν προς το «coworking».

¹³ Babich, S. & Parkhimenko, V. (υποσημείωση 1).

4.1 Αρχή

Ξεκινώντας από την αρχή της εμφάνισης της πρώτης όψης ενός γραφείου, αξίζει να αναφερθεί ο 13ος αιώνας. Φυσικά, τον 13ο αιώνα, οι άνθρωποι δεν είχαν ιδέα τι είναι ένα γραφείο με τη συνήθη έννοια, αφού δεν υπήρχε ένας εξειδικευμένος χώρος, προσαρμοσμένος ειδικά για καθιστική εργασία. Κάποιο πρωταρχικό είδος των εργασιακού χώρου εμφανίστηκε για την διευκόλυνση των μοναχών. Τα καθήκοντα των μοναχών περιλάμβαναν τη συγγραφή και ειδικότερα την επανεγγραφή πολλών κειμένων. Ο τυπικός χώρος εργασίας τους συνδέθηκε φυσικά με τα μοναστήρια τους όπου διέμεναν και επιπλέον στα μοναστήρια αυτά αποθηκεύονταν παλαιά συγγράμματα και κάθε είδους πολιτιστικοί θησαυροί.¹⁴

Στα τέλη του XIII αιώνα στη Γαλλία, η έννοια του χώρου εργασίας γίνεται πιο κοινή και περισσότεροι άνθρωποι την επιλέγουν. Αυτό οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα στο γεγονός ότι εμφανίστηκε περισσότερη γραφική εργασία (paperwork), δηλαδή εργασία με έγγραφα και χαρτιά ασφαλείας για τα οποία οι εργαζόμενοι έπρεπε να έχουν έναν χώρο εργασίας ώστε να τα επεξεργαστούν. Πολύ σημαντικό ρόλο λουτούν έπαιξαν οι Γάλλοι συμβολαιογράφοι που ασχολούνταν τότε με τη διεκπεραίωση οικονομικών συναλλαγών, την πιστοποίηση και τη συγγραφή εγγράφων. Ασχολούνταν με σημαντικά έγγραφα που διατηρούσαν στο χώρο εργασίας τους. Για μεγαλύτερη ασφάλεια στην αποθήκευση διαφόρων συμφωνιών και εγγράφων, καθώς και για τη δυνατότητα γρήγορης πρόσβασης στο χώρο εργασίας, οι Γάλλοι συμβολαιογράφοι εργάζονταν από το σπίτι. Αυτό σήμαινε ότι ο προσωπικός χώρος διαπλεκόταν με το εργασιακό χώρο τους.

Μερικές φορές μάλιστα, οι μεγάλοι συμβολαιογράφοι χρειάζονταν πρόσθετη βοήθεια και έπρεπε να προσλάβουν έναν ή και περισσότερους υπαλλήλους που θα μπορούσαν επίσης να ζήσουν στο ίδιο σπίτι με συμβολαιογράφους για να είναι πιο κοντά στον χώρο εργασίας. Μπορεί να ειπωθεί ότι αυτό το στυλ εργασίας και ο τύπος του χώρου εργασίας ήταν η προέλευση ενός άλλου είδους χώρου και έννοιας εργασίας, το κοινώς διαδεδομένο «home office».¹⁵

4.2 Τέλη 18ου αιώνα - αρχές 20ου αιώνα: 1η και 2η Βιομηχανική Επανάσταση

Μετά τον 13ο αιώνα, σημειώθηκαν κάποιες αλλαγές στην ιστορία της εργασιακής διαδικασίας και του χώρου, οι οποίες έφεραν την ανάπτυξη σε διάφορους τομείς στον χώρο εργασίας.

Το επόμενο πραγματικά σημαντικό σημείο καμπής είναι η περίοδος από τα τέλη του 18ου αιώνα έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Αυτή η περίοδος είναι κοινά γνωστή ως η αρχή της Βιομηχανικής Επανάστασης, που άλλαξε όχι μόνο την ιστορία της εργασιακής διαδικασίας και του χώρου εργασίας, αλλά και την ιστορία όλων όσων συνέβησαν μετά. Από το 1760 έως το 1840 περίπου, έλαβε χώρα η πρώτη φάση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην Ευρώπη, η οποία έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο στην παγκόσμια αλλαγή των εργασιακών χώρων. Η Α' περίοδος της Βιομηχανικής Επανάστασης χρησιμοποίησε ως μια μετάβαση από την εργασία από το σπίτι στην εργασία σε εργοστάσια, η οποία άλλαξε σε μεγάλο βαθμό τις συνήθειες που είχαν αναπτυχθεί τις προηγούμενες περιόδους. Χάρη στην ανακάλυψη της δύναμης του ατμού και της συγκράτησης της ενέργειας, η απόδοση της μηχανικής παραγωγής αυξήθηκε και οι σιδηρόδρομοι πολλαπλασιάστηκαν. Η κατασκευή εργοστασίων δεν εξαρτιόταν από τη γεωγραφική θέση, κάτι που

οδήγησε στη συσσώρευση, τη δημιουργία των λεγόμενων βιομηχανικών συγκροτημάτων, καθώς και την κατασκευή νέων χωριών γύρω από εργοστάσια τα οποία προσέλκυαν εργατικό δυναμικό. Έτσι, εμφανίστηκαν νέα αστικά κέντρα, χτισμένα γύρω από εργοστάσια.¹⁶

Στα τέλη του 19ου αιώνα, λόγω της Βιομηχανικής Επανάστασης, με την ανάπτυξη της βιομηχανίας δημιουργήθηκαν παράλληλα και θέσεις εργασίας για εργάτες διαφόρων επαγγελματιών. Η δημιουργία και η χρήση τηλεφώνων και γραφομηχανών είχε αντίκτυπο στον χώρο εργασίας, διαχωρίζοντας το εργοστάσιο από το γραφείο. Ο διαχωρισμός χάρισε χώρο για ευκαιρίες ως προς την καινοτομία στον εργασιακό χώρο και δημιούργησε έναν ιεραρχικό τύπο δομής στην διαχείριση.¹⁷

Η δεύτερη φάση της Βιομηχανικής Επανάστασης, ήρθε σε συνέχεια με την πρώτη φάση γύρω στο 1870-1914. Την περίοδο αυτή ο ηλεκτρισμός έγινε ο κύριος παράγοντας μαζικής παραγωγής διαφόρων υλικών και ανάπτυξης στον τρόπο εργασίας με καταμερισμό εργασίας. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου της Βιομηχανικής Επανάστασης, αναπτύχθηκε όχι μόνο η κοινωνική και εργασιακή κουλτούρα, αλλά και η υγειονομική περίθαλψη.¹⁸ Για παράδειγμα, ο Γάλλος χημικός και μικροβιολόγος Louis Pasteur και ο Γερμανός γιατρός, μικροβιολόγος και υγιεινολόγος Heinrich Hermann Robert Koch διεξήγαγαν έρευνα που βοήθησε στη μείωση της θνησιμότητας μέσω της κατανόησης της υγιεινής και του κατάλληλου χειρισμού των τροφίμων.¹⁹ Μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε επίσης στον σχεδιασμό των αστικών χώρων. Εμφανίστηκε η έννοια του πολεοδομικού σχεδιασμού του Garden City, που διαδόθηκε από τον Ebenezer Howard.²⁰

4.3 Μέσα 20ου αιώνα - τέλη 20ου αιώνα: 3η Βιομηχανική Επανάσταση

Μετά την «Πρώτη» και τη «Δεύτερη» Βιομηχανική Επανάσταση, στα μέσα του 20ου αιώνα ξεκίνησε η «Τρίτη» Βιομηχανική Επανάσταση (1969-1980/1950-1970, οι ημερομηνίες ποικίλλουν). Κατά τη διάρκεια της Γ' περιόδου Βιομηχανικής Επανάστασης, υπήρξε μια μετάβαση από τις μηχανικές και αναλογικές τεχνολογίες στην ψηφιακή ηλεκτρονική. Ο Πρώτος και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος προκάλεσαν μεγάλο ενδιαφέρον στις διάφορες τεχνολογικές εξελίξεις.²¹ Έτσι, για παράδειγμα, στα τέλη του 20ου αιώνα, αναπτύχθηκε ένας υπολογιστής για χρήση στο χώρο εργασίας. Συγκεκριμένα, εκείνη την εποχή οι υπολογιστές στα γραφεία χρησιμοποιούνταν για γραμματειακές και γραφικές εργασίες, για παράδειγμα για την επεξεργασία κειμένου. Αυτό επέτρεψε σε κάθε εργαζόμενο να εργάζεται πιο αποτελεσματικά και με επιτυχία, καθώς υπήρχαν περισσότερες ευκαιρίες για παραγωγική και γρήγορη εργασία. Αυτή η καινοτομία δημιούργησε επίσης ζήτηση για νέα επαγγέλματα, όπως ο τεχνικός υπολογιστών, κάτι που είχε θετικό αντίκτυπο αυξάνοντας τον αριθμό των θέσεων εργασίας.²²

Μετά τον Πρώτο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο χώρος εργασίας κινήθηκε προς μια σοσιαλδημοκρατική διάταξη, η οποία οδήγησε σε στενότερη επαφή και αλληλεπίδραση μεταξύ των εργαζομένων του ίδιου οργανισμού. Έτσι, στα μέσα του 20ου αιώνα, η γερμανική ομάδα

¹⁶ Tin Phan (υποσημείωση 2) σσ. 35-36.

¹⁷ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 3-4.

¹⁸ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 36.

¹⁹ Ullman, A. (2007). Pasteur-Koch: Distinctive Ways of Thinking about Infectious Diseases. Ερευνητικό άρθρο. Microbe (American Society for Microbiology).

²⁰ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 36.

²¹ Tin Phan (υποσημείωση 2) σσ. 36-37.

²² Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 8.

¹⁴ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 3.

¹⁵ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 3.

σχεδιασμού Quickborner ανέπτυξε την έννοια του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του χώρου εργασίας που ονομάζεται Bürolandschaft, που μεταφράζεται από τα γερμανικά «τοπίο γραφείου». Η κύρια ιδέα ήταν να αντικατασταθεί ο γραμμικός τύπος διάταξης του χώρου εργασίας με έναν οργανικό. Επιλέχθηκε, δηλαδή, η διάταξη της θέσης των χώρων εργασίας με φυσικές μορφές αντί των κλασικών. Φυσικά, τα κεντρικά γραφεία, με την τυπική γραμμική διάταξη, εξακολουθούσαν να βρίσκονται περιμετρικά. Όπως είχε συλληφθεί, οι οργανικές μορφές επέτρεπαν να αλλάξουν τη διαδρομή κίνησης των εργαζομένων, σε αντίθεση με τη γραμμική διάταξη. Δυστυχώς, το Bürolandschaft ήταν μια τάση που καθυστερούσε να εφαρμοστεί. Και μετά την εφαρμογή αυτής της ιδέας, προέκυψε ένα μεγάλο πρόβλημα – το υψηλό επίπεδο θορύβου στο χώρο εργασίας.²³

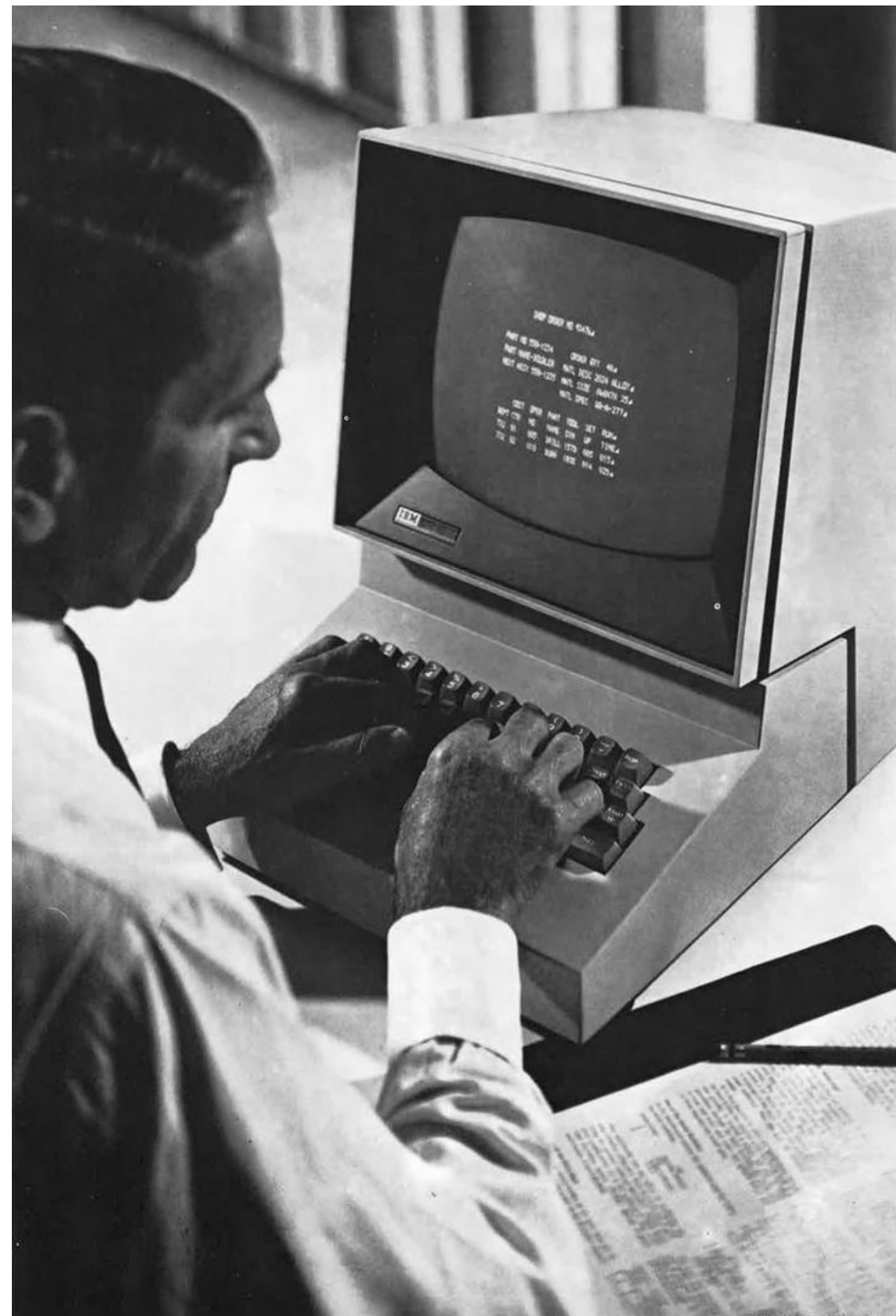
Το 1968, ο Robert Propst, πρόεδρος της Herman Miller Research Corporation, εμπνευσμένος από την ιδέα του Bürolandschaft, εισήγαγε το σύστημα «Action Office». Αυτή η ιδέα ήταν να χρησιμοποιηθεί ένα σύστημα ανοικτής διάταξης με ειδικά πάνελ για να διασφαλιστεί η εμπιστευτικότητα των εργαζομένων. Έτσι, σύμφωνα με τον δημιουργό, οι άνθρωποι θα μπορούσαν να είναι συγκεντρωμένοι μόνο στα καθήκοντά τους, ενώ βρίσκονται σε ανοιχτό χώρο σε επαφή με άλλους υπαλλήλους. Επιπλέον, ήταν σημαντικό για τον Robert Propst ότι οι εργαζόμενοι δεν έπρεπε να κάθονται όλες τις ώρες εργασίας, έτσι η εταιρεία δημιούργησε μια νέα ιδέα για το τραπέζι. Ο συγκεκριμένος τύπος τραπέζιού ήταν ψηλότερος σε σύγκριση με τα συνηθισμένα τραπέζια και επέτρεπαν στους εργαζόμενους να κάνουν τη δουλειά τους όρθιοι, αντί να κάθονται σε μια καρέκλα. Δυστυχώς, η έννοια του «Action Office» δεν ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής, καθώς ήταν δύσκολο για τους υπαλλήλους να εγκαταλείψουν τα συνηθισμένα έπιπλα ενός χώρου εργασίας. Μετά από αυτό, ο Robert Propst συνέχισε την έρευνά του, εστιάζοντας στην ευελιξία του χώρου εργασίας και της ροής εργασίας, καθώς και στο ανοιχτό περιβάλλον. Μετά από λίγο, εισήγαγε την έννοια του «Action Office II», που επρόκειτο να υλοποιήσει μεμονωμένους θαλάμους για εργασία. Τα πάνελ των καμπίνων δεν ήταν πολύ ψηλά, αλλά ούτε και πολύ χαμηλά, ώστε να διασφαλίζεται ταυτόχρονα και η ιδιωτικότητα του υπαλλήλου και να ταιριάζουν καλά στην έννοια του ανοιχτού χώρου. Επιπλέον, τα πάνελ είχαν την ικανότητα να απορροφούν μεγάλο μέρος ήχου, γεγονός που επέτρεπε τη συγκέντρωση στη δουλειά. Ωστόσο, μετά από κάποια έρευνα, συνήχθη το συμπέρασμα ότι παρόλο που οι καμπίνες είχαν πολλά οφέλη, εξακολουθούσαν να στερούν από τους υπαλλήλους την ευκαιρία να επικοινωνούν ελεύθερα και ελαχιστοποιούσαν την σχέση τους με το περιβάλλον του γραφείου.²⁴

Στα τέλη του 20ου αιώνα, οι υπολογιστές άρχισαν να βελτιώνονται και, τελικά, εμφανίστηκαν οι φορητοί υπολογιστές, τα κινητά τηλέφωνα και το Διαδίκτυο. Αυτό οδήγησε στη δυνατότητα εργασίας όχι μόνο στο γραφείο, αλλά και από το σπίτι, σε ένα καφέ ή ακόμα και στην άλλη άκρη του κόσμου. Αυτή η ευελιξία του χώρου εργασίας οδήγησε επίσης στο γεγονός ότι πολλοί εργαζόμενοι άρχισαν να προτιμούν να μένουν και να εργάζονται στο σπίτι αντί να πηγαίνουν στο γραφείο. Πιο συγκεκριμένα, ένας σημαντικός λόγος για αυτό ήταν η εξοικονόμηση χρόνου και χρημάτων αφού οι άνθρωποι χρειάζεται να πληρώνουν για δημόσια μέσα μεταφοράς ή βενζίνη όταν οδηγούν αυτοκίνητο. Όσον αφορά τα συνηθισμένα γραφεία, έχει αρχίσει να δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στην ψυχολογική υγεία των εργαζομένων. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι καμπίνες με πάνελ δεν είχαν μόνο οφέλη αλλά και μεγάλη ζημιά στους υπαλλήλους γραφείου, έτσι στα τέλη του 20ου αιώνα αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους θαλάμους κάτι που για παράδειγμα οι υπάλληλοι γραφείου της Apple έκαναν.²⁵

²³ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 6-7.

²⁴ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 7-9.

²⁵ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 9-10.

4.4 21ος αιώνας: 4η Βιομηχανική Επανάσταση

Στις αρχές του 21ου αιώνα ξεκίνησε μια εντελώς νέα και σύγχρονη «Τέταρτη» Βιομηχανική Επανάσταση, η οποία είναι γνωστή και ως «Industry 4.0». Η τέταρτη φάση της Βιομηχανικής Επανάσταση είναι γνωστή για την εισαγωγή φυσικών συστημάτων στον κυβερνοχώρο, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η τρισδιάστατη εκτύπωση, η νανο- και βιο- τεχνολογία, ο κβαντικός υπολογιστής και πολλά άλλα.²⁶ Η αυτοματοποίηση της εργασίας και η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στους χώρους εργασίας για την αύξηση της αποδοτικότητας είναι συνεχής. Φυσικά, η τέταρτη περίοδος της Βιομηχανικής Επανάστασης βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και δεν μπορούμε να πούμε ακριβώς πώς θα αλλάξει την εργασιακή διαδικασία και τους γραφειακούς χώρους στο τέλος, αλλά ορισμένοι επιστήμονες προβλέπουν ήδη ότι οι νέες τεχνολογίες μπορούν να αλλάξουν σημαντικά το μέλλον της ροής εργασίας και του χώρου εργασίας. Για παράδειγμα, ο Γερμανός οικονομολόγος Klaus Martin Schwab έθεσε το ερώτημα πώς το Industry 4.0 μπορεί να επηρεάσει τους ανθρώπους. «...Μερικές φορές αναρωτιέμαι εάν η αδυσώπητη ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη ζωή μας θα μπορούσε να μειώσει τις βασικές ανθρώπινες ικανότητες, όπως η συμπόνια και η συνεργασία (...) Η συνεχής σύνδεση μπορεί να μας στερήσει ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα της ζωής: τον χρόνο για παύση, προβληματισμό και συμμετάσχετε σε ουσιαστική συζήτηση».²⁷ Βέβαια, δεν μπορεί κανείς να γνωρίζει με βεβαιότητα αν μια τέτοια παγκόσμια εισαγωγή τεχνολογιών στο μέλλον θα βλάψει ολόκληρη την εργασιακή διαδικασία ή όχι. Είναι πιθανό η συνεργασία μεταξύ των εργαζομένων στο χώρο εργασίας να μην είναι απαραίτητη εάν η όλη διαδικασία παραγωγής είναι αυτοματοποιημένη και η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων θα διατηρηθεί υπό άλλες συνθήκες.

Αν γίνει αναφορά στην σημερινή εποχή, είναι φανερό ότι, αυτή τη στιγμή, η τάση που ξεκίνησε στα τέλη του 20ού αιώνα συνεχίζεται και τώρα. Ανοιχτοί χώροι στη διάταξη των γραφείων για στενότερη επαφή μεταξύ των εργαζομένων συναντώνται όλο και περισσότερο στα σύγχρονα γραφεία. Προτεραιότητα παραμένει η ευελιξία του ανοιχτού εργασιακού χώρου και της εργασιακής διαδικασίας, η συνεργασία, η επαφή μεταξύ των εργαζομένων και η σύνδεση με την κοινότητα, χωρίς την οποία, είναι γνωστό πως είναι πολύ δύσκολο να υπάρξει ο άνθρωπος. Η αποτελεσματικότητα της ροής εργασίας και ο ανοιχτός τύπος διάταξης, μαζί με τη συνεργασία των εργαζομένων, είναι πιο αλληλένδετα από ό,τι πίστευαν οι άνθρωποι πριν και ήταν αυτά που οδήγησαν στην εμφάνιση μιας τέτοιας έννοιας όπως το «coworking» γραφείο.

5. Η ιστορία του «coworking»

Έχοντας μελετήσει το τελευταίο κεφάλαιο, όπου εξετάστηκε η ιστορία της ανάπτυξης του χώρου εργασίας, σχηματίζεται το συμπέρασμα ότι ο χώρος εργασίας άλλαξε από απομονωμένους, κλειστούς και εμπιστευτικούς χώρους όταν οι άνθρωποι εργάζονταν στο σπίτι, σε κλειστά μικρά γραφεία ή ακόμα και θαλάμους, σε ανοιχτή διάταξη, όπου κάθε εργαζόμενος είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή και να βρίσκεται στο ίδιο περιβάλλον με όλους. Είναι επίσης φανερό ότι η ψυχολογική υγεία και η ευημερία των εργαζομένων ήρθαν στο προσκήνιο και ότι η επιτυχία της ροής εργασίας συνδέθηκε στενά με την εγγύτητα της εργατικής κοινότητας. Το «coworking», όπως γράφτηκε νωρίτερα, είναι ένας τύπος χώρου γραφείου στον οποίο η συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Ταυτόχρονα, φυσικά, μια σημαντική πτυχή των χώρων συνεργασίας είναι ότι τις περισσότερες φορές εργάζονται άνθρωποι από διαφορετικά επαγγέλματα και με διαφορετικούς τύπους δραστηριοτήτων, γεγονός που σημαίνει ότι όχι μόνο η συνεργασία στη εργασιακή διαδικασία είναι σημαντική, αλλά και η συνεργασία στον ελεύθερο χρόνο. Για να γίνει πιο κατανοητό πώς ο χώρος εργασίας έγινε ο «coworking» χώρος, προτείνεται να γίνει μια μικρή εστίαση σε ένα σύντομο αλλά κατατοπιστικό και σημαντικό ιστορικό της εμφάνισης των «coworking» γραφείων.

5.1 Έναρξη του «coworking»: Regus & C-Base

Παρόλο που το πρώτο επίσημο «coworking» γραφείο δημιουργήθηκε το 2005, και ο όρος «coworking» εισήχθη τη δεκαετία του 1990, ορισμένοι πιστεύουν ότι η αρχή αυτού του τύπου επιχείρησης εμφανίστηκε το 1989. Μια εταιρεία από τις Βρυξέλλες, σχημάτισε το πρώτο παγκόσμιο δίκτυο κέντρων με σύστημα χαλαρών χώρων εργασίας και δυνατότητα κοινής χρήσης χώρου γραφείου.²⁸ Όλα ξεκίνησαν από τον Βρετανό επιχειρηματία Mark Dixon ο οποίος παρατήρησε ότι πολλοί επιχειρηματίες που πραγματοποιούν επαγγελματικά ταξίδια αναγκάζονται να εργάζονται σε ξενοδοχεία. Μετά από αυτό, αποφάσισε να δημιουργήσει ένα πλήρως εξοπλισμένο και επιπλωμένο γραφείο που θα μπορούσε να ενοικιαστεί προσωρινά. Το 2015 η Regus κατείχε 2.300 εγκαταστάσεις γραφείων σε 104 χώρες σε όλο τον κόσμο.²⁹

Αργότερα, το 1995, δεκαεπτά λάτρεις των υπολογιστών από το Βερολίνο της Γερμανίας δημιούργησαν έναν χώρο που ονομάζεται C-Base για άτομα που ενδιαφέρονταν τόσο για τους υπολογιστές όσο κι εκείνοι. Ήταν ένα από τα πρώτα μέρη που επέτρεψαν στους ανθρώπους να εργαστούν στον ίδιο χώρο σε διαφορετικά έργα, να ανταλλάξουν εμπειρίες και ιδέες και να συνεργαστούν σε ένα ανοιχτό περιβάλλον. Το C-Base θεωρείται η προέλευση της σύγχρονης έννοιας του «coworking».³⁰

²⁶ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 37.

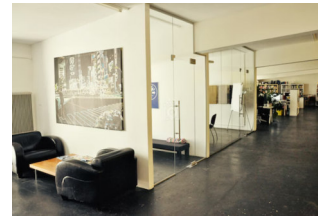
²⁷ Tin Phan (υποσημείωση 2) σ. 37.

²⁸ Babich, S. & Parkhimenko, V. (υποσημείωση 1) σ. 2.

²⁹ Wikipedia (2024). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/IWG_plc

³⁰ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 12-13.

Εικόνες 8,9: Ο «coworking» χώρος Schraubenfabrik

5.2 Ο όρος «coworking» & 42West24

Ο όρος «coworking» έγινε γνωστός το 1999 λόγω του Αμερικανού σχεδιαστή παιχνιδιών υπολογιστή Brian De Koven. Ωστόσο, σε αντίθεση με το Regus και το C-Base, όπου η έννοια ήταν πραγματικά παρόμοια με το σύγχρονο «coworking», η έννοια του «coworking», σύμφωνα με τον Brian De Koven, είχε μια ελαφρώς διαφορετική έννοια. Ο ορισμός του ήταν η ίση εργασία, όπου ενθάρρυνε ένα μη ανταγωνιστικό περιβάλλον, στο οποίο θα επικρατούσε μια συλλογική και υποστηρικτική επιχειρηματική στρατηγική την οποία θα χρησιμοποιούσαν επιχειρηματίες, ελεύθεροι επαγγελματίες ή μικρές ομάδες εργασίας. Την ίδια χρονιά, ο Brian De Koven λάνσαρε το 42West24 στη Νέα Υόρκη αλλά η ιδέα δεν ήταν καλά μελετημένη, με αποτέλεσμα να κλείσει αρκετά γρήγορα.³¹

5.3 Schraubenfabrik

Μετά από 3 χρόνια, το 2002, δύο Αυστραλοί επιχειρηματίες αποφάσισαν να σταματήσουν να εργάζονται από το σπίτι και άνοιξαν έναν χώρο με το όνομα Schraubenfabrik στη Βιέννη της Αυστρίας. Αρχικά, θεωρήθηκε ότι αυτός ο χώρος θα ήταν ένας χώρος συνεργασίας και ανταλλαγής διαφόρων εργασιακών ιδεών μεταξύ των επιχειρηματιών. Αργότερα όμως, όχι μόνο επιχειρηματίες ήρθαν στο Schraubenfabrik, αλλά και ελεύθεροι επαγγελματίες, αρχιτέκτονες, starters και άλλοι. Αυτός ο χώρος επέτρεπε σε ανθρώπους διαφορετικών επαγγελματιών να εργάζονται στο ίδιο περιβάλλον, όπως οι «coworking» χώροι σήμερα. Εκτός από το γεγονός ότι το Schraubenfabrik ήταν ένας από τους πρώτους χώρους συνεργασίας με τη μορφή που τους γνωρίζουμε σήμερα, αυτός ο χώρος βρισκόταν στις εγκαταστάσεις ενός πρώην εργοστασίου, που ήταν η αρχή ενός κινήματος που έδωσε νέα πνοή στα παλιά εργοστάσια.³²

³¹ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 13.

³² Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σσ. 13-14.

5.4 Πρώτο επίσημο «coworking»: San Francisco Coworking Space

Το πρώτο επίσημο «coworking» γραφείο που ονομάζεται San Francisco Coworking Space άνοιξε από τον μηχανικό λογισμικού Brad Neuberg το 2005 στο Σαν Φρανσίσκο. Αυτός ο χώρος συνεργασίας ήταν καλύτερος από τα συνηθισμένα επιχειρηματικά κέντρα ή τα γραφεία στο σπίτι, καθώς παρείχε περισσότερη ελευθερία για συνεργασία και επαφές. Με όλη την ευελιξία και την ανεξαρτησία της ροής εργασίας, αυτός ο χώρος παρείχε οικείους γραφειακούς χώρους και μια δομή που είχε τα πάντα για την επιτυχή ολοκλήρωση των εργασιών. Ο χώρος εργασίας ήταν μικρός, προσφέροντας έως και 8 τραπέζια μόνο δύο φορές την εβδομάδα, ενώ παρέχονταν γεύματα, Wi-Fi, διαλείμματα για διαλογισμό, ακόμα και μασάζ. Δυστυχώς, το San Francisco Coworking Space δεν πέτυχε πολύ και έλαβε δράση μόνο για περίπου ένα χρόνο, μετά τον οποίο διέκοψε τις δραστηριότητές του.³³

Ένα χρόνο μετά το άνοιγμα του πρώτου «coworking» γραφείου και την αποτυχία το 2006, άνοιξε ένα νέο «coworking» χώρο με το όνομα Hat Factory.³⁴ Το Hat Factory ιδρύθηκε από τον Brad Neuberg, αυτή τη φορά σε συνεργασία με τον Chris Messina και την Tara Hunt. Εκείνη την εποχή άρχισε η ραγδαία ανάπτυξη των «coworking» χώρων στον κόσμο με τον αριθμό τους να διπλασιάζεται ετησίως. Η επιχείρηση επεκτάθηκε με τη χρήση διαφόρων νέων μοντέλων, όπως οι Business Incubators, για τα οποία έχει ήδη γίνει αναφορά σε ένα από τα προηγούμενα κεφάλαια.³⁵

Εικόνα 10: Brad Neuberg

Εικόνα 11: Ο «coworking» χώρος Hat Factory, 2008

5.5 «Coworking» σήμερα

Το «coworking» είναι μια σχετικά νέα έννοια χώρων εργασίας. Το πρώτο «coworking» και το σημερινό «coworking» είναι αρκετά διαφορετικά, αλλά εξακολουθούν να φέρουν σχεδόν το ίδιο μήνυμα. Ο πιο σημαντικός παράγοντας για το «coworking» από το παρελθόν όπου μέχρι έως τώρα είναι η κοινωνικοποίηση και η συνεργασία μεταξύ των μελών της. Με την πάροδο του χρόνου, η ιδέα του χώρου εργασίας άλλαξε, νέες έννοιες και μοντέλα εφαρμόστηκαν, η προσέγγιση στη ροή εργασίας βελτιώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται τόσο η άνεση και η ψυχολογική υγεία των ανθρώπων, όσο και η αποτελεσματικότητα της εργασίας. Μπορούμε να πούμε ότι το «coworking» είναι μια σημαντική ανακάλυψη στην οργάνωση της εργασιακής διαδικασίας και του χώρου εργασίας. Ένας δείκτης αυτού είναι ο ρυθμός ανάπτυξης των χώρων συνεργασίας σε όλο τον κόσμο. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την έρευνα της Deskmag το 2018, αποδείχθηκε ότι αν το 2008 υπήρχαν 160 «coworking» γραφεία, τότε 9 χρόνια αργότερα το 2017 υπήρχαν περισσότερα από 13.800. Το «coworking» είναι μια πολύ ταχέως αναπτυσσόμενη έννοια του χώρου εργασίας, η οποία είναι επιτυχημένη επειδή τελικά οι άνθρωποι ανακάλυψαν ότι η κοινωνία και η ψυχολογική ευημερία των ανθρώπων είναι ένα κίνητρο για επιτυχημένη εργασία. Για παράδειγμα, με βάση τα κίνητρα του «coworking», το 70% των συμμετεχόντων ένιωθε πιο υγιείς όταν εργάζονταν σε ένα «coworking» χώρο από ό,τι όταν εργαζόταν σε ένα παραδοσιακό γραφείο, το 64% μπορούσε να ολοκληρώσει με επιτυχία την εργασία εγκαίρως και το 91% αλληλοεπιδρούσε πιο εύκολα με άλλους εργαζόμενους σε ένα «coworking» χώρος.³⁶

Τα «coworking» γραφεία έχουν πλέον εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο και εδρεύουν τόσο σε μεγάλες όσο και σε μικρότερες πόλεις και χώρες. Η κύρια τοποθεσία των «coworking» γραφείων είναι η Ευρώπη. Έτσι, αναφερόμενος στη μεγαλύτερης κλίμακας μελέτη για τους χώρους συνεργασίας σε όλο τον κόσμο που διεξήχθη από το περιοδικό DeskWanted τον Φεβρουάριο του 2017, μέχρι το 2017 υπήρχαν περίπου 1.160 χώροι συνεργασίας στην Ευρώπη, η Βόρεια Αμερική κατέλαβε τη δεύτερη θέση, όπου εκείνη την εποχή υπήρχαν περίπου 853 «coworking» γραφεία, η Ασία κατατάχθηκε αμέσως μετά τη Βόρεια Αμερική, στην επικράτεια της οποίας το 2017 υπήρχαν περίπου 275 «coworking» γραφεία. Όσον αφορά τη θέση των χώρων συνεργασίας ανά μεμονωμένες χώρες, οι ΗΠΑ προηγούνται με αποτέλεσμα 781 χώρους «coworking», ακολουθούμενες από τη Γερμανία και την Ισπανία με τα αποτελέσματα 230 και 199 «coworking» χώρων και ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία, η Γαλλία και η Βραζιλία.³⁷

Αυτά τα δεδομένα σχετίζονται συγκεκριμένα με την ποσοτικοποίηση των «coworking» γραφείων σε όλο τον κόσμο, χωρίς όμως ο μεγαλύτερος αριθμός τους να σημαίνει την επιτυχία τους. Για παράδειγμα, μέχρι το 2018, η πιο επιτυχημένη ευρωπαϊκή χώρα για την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση χώρων συνεργασίας ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, κυρίως φυσικά το Λονδίνο. Το Λονδίνο είναι το λεγόμενο «coworking center», καθώς υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός «coworking» χώρων που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις των ελεύθερων επαγγελματιών και των ανεξάρτητων επιχειρηματιών. Στο Λονδίνο, κάθε εργαζόμενος μπορεί να βρει έναν χώρο σε ένα «coworking» γραφείο που να καλύπτει όλες τις ανάγκες του, κάτι που είναι πολύ σημαντικό για την ανάπτυξη. Για παράδειγμα, στο κέντρο του Ανατολικού Λονδίνου στο Tech City, η γνωστή και ταχέως αναπτυσσόμενη εταιρεία Google άνοιξε μια κοινότητα «coworking» που βοηθά πολλούς startupers και νέους επιχειρηματίες να αναπτυχθούν με επιτυχία.³⁸

³³ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 14.

³⁴ Golizova, N. (2018). Coworking center: basic aspects of business management. Ερευνητικό άρθρο. Saint Petersburg: Saint Petersburg State University of Industrial Technologies and Design.

³⁵ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 14.

³⁶ Lazo, E. J. (υποσημείωση 3) σ. 12.

³⁷ Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (2019). Coworking as a tool for organizing collective professional activities. Ερευνητικό άρθρο. Kyiv: Chronos journal.

³⁸ Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (υποσημείωση 38).

Όσο για άλλα μέρη που πέτυχαν σε αυτόν τον τομέα, το Βερολίνο μπορεί με τόλμη να θεωρηθεί η δεύτερη πιο επιτυχημένη «coworking» ανάπτυξη στην Ευρώπη. Όπως γράφεται στο κεφάλαιο για την ιστορία της εμφάνισης των χώρων συνεργασίας, η Γερμανία συνολικά αλλά ακόμη πιο συγκεκριμένα το Βερολίνο ήταν από τα λίγα μέρη στον κόσμο όπου γεννήθηκαν οι πρώτοι χώροι συνεργασίας. Σήμερα στο Βερολίνο μπορεί κάποιος να βρει τόσο επιτυχημένους χώρους συνεργασίας όπως "Raumstation", "Betahaus", "Cloud House", κ.λπ.³⁹

Είναι επίσης σημαντικό να γίνει αναφορά στα «coworking» γραφεία στις ΗΠΑ, καθώς οι αμερικανικοί χώροι «coworking» είναι πολύ διαφορετικοί από τους ευρωπαϊκούς. Τα «coworking» γραφεία στις ΗΠΑ είναι συνήθως πολύ μεγαλύτερα και πιο ευρύχωρα από ό,τι στην Ευρώπη, και η ενοίκιαση θεωρείται επίσης πιο ευέλικτη. Όσον αφορά τους συνεργάτες ενοικιαστές, υπάρχουν λιγότεροι ελεύθεροι επαγγελματίες και ιδιώτες επιχειρηματίες που εργάζονται χωρίς ομάδα στην Αμερική, επομένως τις περισσότερες φορές ομάδες μικρών επιχειρήσεων και όχι μεμονωμένοι εργαζόμενοι νοικιάζουν χώρους συνεργασίας. Στην Αμερική, ως επί το πλείστον, οι νέοι εργάζονται σε «coworking» χώρους. Περίπου το 41% των ενοικιαστών είναι νέοι άνδρες κάτω των 30 ετών και μόνο το 8% όλων των εργαζομένων είναι άνω των 50 ετών.⁴⁰

Σύμφωνα με μελέτες μεταξύ των χωρών και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, αποκαλύφθηκε ότι κατά μέσο όρο τα 2/3 όλων των εργαζομένων που δουλεύουν σε «coworking» γραφεία είναι άνδρες και η μέση ηλικία των ενοικιαστών και των δύο φύλων ήταν περίπου 34 έτη, γεγονός που δείχνει μια πολύ νεαρή ηλικία εργαζομένων στους «coworking» χώρους. Όσον αφορά την εκπαίδευση αυτών των εργαζομένων, προέκυψε ότι τα 4/5 των εργαζομένων είχαν τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, περίπου το 35% εργάζονταν σε κάποια εταιρεία και περίπου το 18% των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν επιχειρηματίες. Αποκάλυψε επίσης δύο βασικούς κλάδους στους οποίους ασχολούνται άτομα που εργάζονται σε χώρους συνεργασίας. Τις περισσότερες φορές, ένας «coworking» χώρος χρησιμοποιείται από εργαζόμενους στον τομέα της τέχνης και του πολιτισμού, καθώς και από εργαζόμενους στα μέσα ενημέρωσης.⁴¹

Το «coworking» δεν είναι πλέον απλώς μια βολική και προσιτή επιλογή χώρου εργασίας για αρχάριους και ελεύθερους επαγγελματίες, το «coworking» είναι μια σημαντική ανακάλυψη και όσον αφορά τη ρύθμιση της εργασιακής διαδικασίας. Η έννοια του «coworking» χώρου επιτρέπει στους ανθρώπους όχι μόνο να εκτελούν με επιτυχία τη δουλειά τους, αλλά και να αυξάνουν την πιθανότητα επιτυχημένης serendipity, να βρίσκονται σε μια κοινότητα επικοινωνώντας με διαφορετικούς εργαζόμενους, να διατηρούν την ψυχική τους υγεία, να ανταλλάσσουν ιδέες με άλλους ειδικούς, να έχουν άνετα γραφεία με τον απαραίτητο εξοπλισμό, έπιπλα και χώρους χωρίς την πίεση της ιεραρχίας, κάτι που θα είχε ένα τυπικό γραφείο. Γενικά, όλο και περισσότεροι άνθρωποι προσεγγίζουν την έννοια του «coworking», συνειδητοποιώντας όλα τα πλεονεκτήματα ενός τέτοιου μοντέλου διεύθυνσης του χώρου εργασίας και της ροής εργασίας που δημιουργεί, και οι ίδιοι οι χώροι συνεργασίας συνεχίζουν να χτίζονται ενεργά σε όλο τον κόσμο, κερδίζοντας δυναμική.

³⁹ Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (υποσημείωση 38).

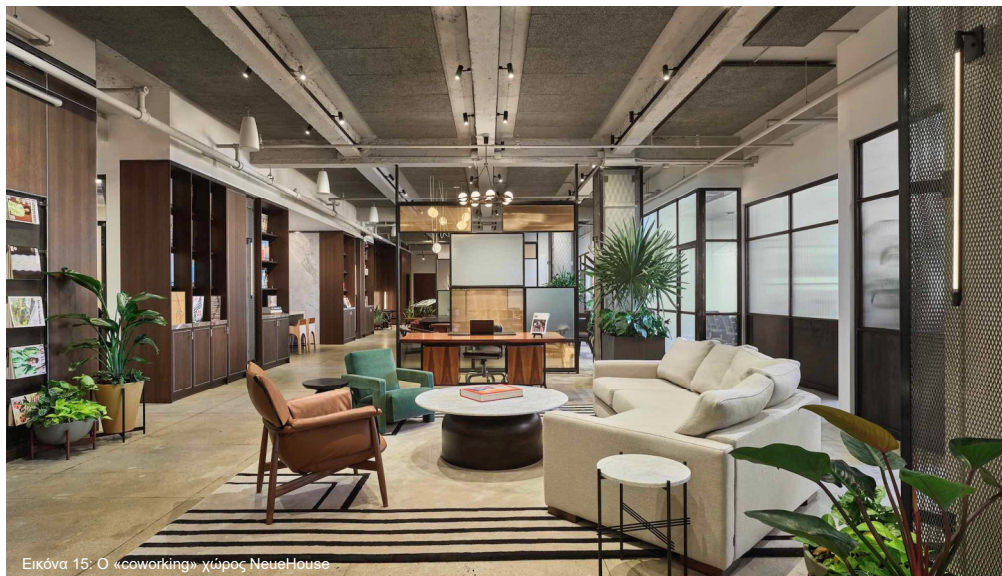
⁴⁰ Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (υποσημείωση 38).

⁴¹ Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (υποσημείωση 38).

Εικόνα 14: Ο «coworking» χώρος NeueHouse

Εικόνα 15: Ο «coworking» χώρος NeueHouse

6. Παραδείγματα «coworking» γραφείων

Αναφερόμενοι στα προηγούμενα κεφάλαια, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το «coworking» ως έννοια δεν εμφανίστηκε αμέσως με τη μορφή που συνηθίζουμε να το βλέπουμε πιο συχνά τώρα. Αν και πολύ γρήγορα, αλλά και πάλι με το πέρασμα του χρόνου, τα «coworking» γραφεία απέκτησαν και έχασαν ορισμένα στοιχεία, διαμορφώνοντας τον πιο βολικό, αποτελεσματικό και κατανοητό χώρο. Μέχρι σήμερα, οι «coworking» χώροι εξακολουθούν να διαφέρουν μεταξύ τους με τον ένα ή τον άλλο τρόπο από πολλούς παράγοντες, για παράδειγμα, τη σύνθεση της κοινότητας, τα κριτήρια και τη διαθεσιμότητα κριτηρίων επιλογής, τους τύπους και την ποσότητα των δωματίων και χώρων, τις συνθήκες ενοικίασης, την χωρητικότητα και την εστίαση της ροής εργασιών. Αυτό το κεφάλαιο εστιάζει σε πολλά σύγχρονα και ενδιαφέροντα γραφεία συνεργασίας από διάφορα μέρη του κόσμου με στόχο την κατανόηση όσο το δυνατόν περισσότερων λεπτομερειών με τη βοήθεια κάποιων εξηγηματικών παραδειγμάτων, αναλύοντας ποιους χώροι συνεργασίας χρησιμοποιούνται σήμερα, πώς διαφέρουν και πώς μοιάζουν μεταξύ τους.

6.1 NeueHouse

Το NeueHouse, όπως παρουσιάζεται, είναι ένας ιδιωτικός, εργασιακός και κοινωνικός χώρος, που παρέχει σε καινοτόμους, δημιουργούς και ηγέτες κοινής γνώμης ένα μέρος για να συναντηθούν και να επικοινωνήσουν. Τα στελέχη της NeueHouse λένε ότι χάρη στα εμβληματικά κτίρια, το διαχρονικό ντιζάιν και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, ο χώρος τους έχει φτάσει σε νέο επίπεδο και αναθεωρεί το ιδανικό περιβάλλον για δημιουργικότητα και πρόοδο.⁴²

Αρχικά χρειάζεται να γίνουν κάποιες αναφορές για την ιστορία της δημιουργίας αυτού του διάσημου «coworking» γραφείου. Το NeueHouse ιδρύθηκε στη Νέα Υόρκη το 2011 από τους Joshua Abram, Alan Murragy και James O'Reilly, αλλά ο πρώτος χώρος άνοιξε μόλις δύο χρόνια αργότερα, τον Μάιο του 2013. Τα στελέχη της NeueHouse αναζητούσαν χρηματοδότηση για την περαιτέρω ανάπτυξη και επέκταση των έργων, με αποτέλεσμα το 2015 να λάβουν 25 εκατομμύρια δολάρια σε χρηματοδότηση επιχειρηματικών συμμετοχών από την Great Eagle Holdings και το 2018 να προσελκύσουν 30 εκατομμύρια δολάρια από εξωτερικούς επενδυτές, μετά από τα οποία αποφάσισαν να αλλάξουν τη διαχείριση.⁴³

Ο πρώτος και ίσως πιο διάσημος χώρος NeueHouse βρίσκεται στη Νέα Υόρκη, στην εμβληματική περιοχή Flatiron, Madison Square σε ένα κτίριο που στις αρχές του 20ου αιώνα χρησιμοποιήθηκε ως ο διάσημος οίκος δημοπρασιών του Μανχάταν Terper Galleries για συλλέκτες και καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο. Φυσικά, αυτή η λεπτομέρεια προσδίδει κομψότητα στο NeueHouse Madison Square. Το NeueHouse Madison Square παρέχει ένα πολύ ευρύ φάσμα διαφορετικών υπηρεσιών, δωματίων και χώρων για τα μέλη του, για παράδειγμα, έναντι αμοιβής παρέχεται στούντιο εκπομπής, αίθουσα podcast, υπηρεσίες αλληλογραφίας, πολιτιστικοί προγραμματισμοί και offsites, WiFi, εκτύπωση και υποστήριξη πληροφορικής, αίθουσες συσκέψεων, ιδιωτικοί τηλεφωνικοί θάλαμοι, ιδιωτικοί χώροι εκδηλώσεων, ξενοδοχείο, αίθουσα προβολών, πρόγραμμα Happy Hour με κοκτέιλ και πολλά άλλα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το NeueHouse Madison Square παρέχει στα μέλη του όχι μόνο έναν τεράστιο αριθμό βολικών χώρων για εργασία, αλλά και ένα ευρύ πολιτιστικό

⁴² NeueHouse. URL: <https://www.neuehouse.com> (15.01.2024)

⁴³ Wikipedia (2023). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/NeueHouse>

πρόγραμμα, εξοικείωση με την τέχνη, γκουρμέ δείπνα, γεύματα και κοκτέιλ πάρτι στο μπαρ και το εστιατόριο.⁴⁴

Ένας άλλος χώρος NeueHouse βρίσκεται στο Χόλιγουντ και καταλαμβάνει το γνωστό κτίριο CBS Studios, το οποίο είναι το πρώτο κτίριο στον κόσμο που χτίστηκε ειδικά για μετάδοση. Το NeueHouse Hollywood καθώς και το NeueHouse Madison Square παρέχει στα μέλη του μια εντυπωσιακή λίστα υπηρεσιών και χώρων, όπως αίθουσα προβολών, αίθουσα podcast, αίθουσες συσκέψεων, χώρους ιδιωτικών εκδηλώσεων, προνόμια μελών, προσαρμοσμένα ακουστικά ακύρωσης θορύβου, καβουρδισμένοι καφέδες Artisan, ποδήλατα fitness κι άλλα. Γενικά, οι υπηρεσίες και οι εγκαταστάσεις που παρέχονται από διαφορετικά κτίρια NeueHouse μοιάζουν πολύ, καθώς τα στελέχη προσπαθούν να δώσουν στα μέλη τους όσο το δυνατόν ευρύτερη λίστα ευκαιριών.⁴⁵

Ένας άλλος χώρος NeueHouse είναι ένα «coworking» γραφείο στο Λος Άντζελες, στο Bradbury Building, που χτίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα. Αυτό το κτίριο είναι γνωστό για τη μοναδική και συναρπαστική αρχιτεκτονική του, μια από τις πιο εκπληκτικές αρχιτεκτονικές κατασκευές σε όλη τη Βόρεια Αμερική. Το κτήριο Bradbury μπορεί δικαίως να θεωρηθεί ένα αρχιτεκτονικό αριστούργημα. Εκτός από τους χώρους που αναφέρονται νωρίτερα σε άλλα κτίρια NeueHouse, το NeueHouse Bradbury παρέχει στα μέλη του αίθουσα ευεξίας, αίθουσα μητέρων, κατάλογο μελών και εφαρμογή, καθώς και ένα απίστευτα μεγαλοπρεπές και όμορφο αίθριο, το οποίο φιλοξενεί τακτικά διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις.⁴⁶

Φυσικά, αυτό το «coworking» ανήκει σε μια κατηγορία υψηλής τιμής ενοικίασης, επειδή ξεκινώντας από την ιστορία και την τοποθεσία των κτιρίων, τον εσωτερικό και εξωτερικό σχεδιασμό και τελειώνοντας με μια μεγάλη γκάμα υπηρεσιών και χώρων, το NeueHouse παρέχει στα μέλη του το πιο άνετο περιβάλλον για εργασία, επικοινωνία και πολιτιστικό εμπλουτισμό. Για παράδειγμα, το μηνιαίο ενοίκιο μπορεί να φτάσει 1.500 \$ το μήνα.⁴⁷

Το NeueHouse είναι το Home of the New, δηλαδή ο χώρος του πολιτισμικού κινήματος, όπως γράφουν οι ίδιοι οι μάνατζερ για αυτό. Το σύστημα NeueHouse αποτελείται από τέσσερα σημαντικά στοιχεία: Κοινότητα, Σχεδιασμός, Περιεχόμενο και Φιλοξενία. Μαζί, όλα αυτά τα στοιχεία χρησιμεύουν ως βοήθεια στη δημιουργία, ανταλλαγή και ανάπτυξη νέων ιδεών της πολιτιστικής πρόοδου και του δημιουργικού δυναμικού.⁴⁸ Αυτό το «coworking» γραφείο είναι ένα μοναδικό μέρος, ενσωματώνει την επιτυχία, την πολυπλοκότητα, την τέχνη, την ελευθερία, την άνεση και το κομψό. Σε ένα τέτοιο μέρος δεν είναι μόνο βολικό να εργάζεται κάποιος, να διεξάγει επιχειρήσεις και να οργανώνει συνεντεύξεις εργασίας, αλλά και να χαλαρώσει, να ανταλλάσσει ιδέες και σκέψεις, καθώς και να συναντά και να επικοινωνεί με νέα άτομα, γιατί αυτός είναι ακριβώς ο καθοριστικός στόχος του «coworking» χώρου.

⁴⁴ NeueHouse, Madison Square. URL: <https://www.neuehouse.com/houses/madison-square/> (15.01.2024)

⁴⁵ NeueHouse, Hollywood. URL: <https://www.neuehouse.com/houses/hollywood/> (15.01.2024)

⁴⁶ NeueHouse, Bradbury. URL: <https://www.neuehouse.com/houses/bradbury/> (15.01.2024)

⁴⁷ Wikipedia (2023). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/NeueHouse>

⁴⁸ NeueHouse. URL: <https://www.neuehouse.com/our-vision/> (15.01.2024)

Εικόνα 16: Ο «coworking» χώρος NeueHouse

6.2 Dojo Bali

Το Dojo Bali είναι ένα πολύ άνετο γραφείο συνεργασίας στο παραθαλάσσιο χωριό Canggu στη νότια ακτή του Μπαλί, στην Ινδονησία. Το Dojo Bali είναι επίσης το πρώτο «coworking» γραφείο στο Canggu. Βρίσκεται σε ένα μοντέρνο διώροφο κτίριο κοντά στο διάσημο surf break Echo Beach. Αν και η ατμόσφαιρα του Canggu, όπως και γενικά στο Μπαλί, είναι πολύ εξωτική και αυθεντική, αλλά το Dojo Bali διαθέτει όλες τις απαραίτητες σύγχρονες ανέσεις, για παράδειγμα, ηχομονωμένους θαλάμους για κλήσεις και διαδικτυακές συναντήσεις, κλιματιζόμενες αίθουσες συνεδριάσεων, ντους με ζεστό νερό και πολλά άλλα απαραίτητα για άνετη εργασία και ξεκούραση. Επιπλέον, το Dojo Bali έχει μια πισίνα που περιβάλλεται από καταπράσινους τροπικούς κήπους με ποικιλία φυτών, ένα καφέ όπου τα συνεργαζόμενα μέλη μπορούν να επιλέξουν κάτι από μια μεγάλη ποικιλία πιάτων και ποτών, μια κοντινή παραλία όπου οι εργαζόμενοι μπορούν να σερφάρουν στον ελεύθερο χρόνο τους και επίσης εδώ τα μέλη της κοινότητας μπορούν να παρακολουθήσουν διάφορες εκδηλώσεις, για παράδειγμα, εργαστήρια, σεμινάρια, κοινωνικές συναντήσεις, πικνίκ και μπάρμπεκιου. Για άνετη, γρήγορη και αποτελεσματική εργασία στο Dojo Bali, οι επισκέπτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν Internet υψηλής ταχύτητας, ταχυδρομικές υπηρεσίες, εξοπλισμό γραφείου όπως εκτυπωτές και σαρωτές, καθώς και να καταλάβουν έναν άνετο χώρο για συλλογική ή ατομική εργασία.⁴⁹

Όσον αφορά την τιμή ενοικίασης, ο χώρος εργασίας Dojo Bali παρέχει πολύ προσιτή και πιστή πληρωμή. Έτσι, για παράδειγμα, η πιο ακριβή συνδρομή, που περιλαμβάνει μηνιαία απεριόριστη καθημερινή χρήση «coworking», δωρεάν εκτύπωση 30 σελίδων, 16 ώρες σε ηχομονωμένο θάλαμο για κλήσεις, δωρεάν ντουλάπι και πολλά άλλα, είναι μόνο 2.700.000 IDR, δηλαδή λιγότερο από 200 δολάρια με την τρέχουσα ισοτιμία. Επιπλέον, το Dojo έχει πολλές άλλες τιμές συνδρομής για την ενοικίαση ενός χώρου εργασίας με πολύ χαμηλή τιμή.⁵⁰

Αυτό που είναι ενδιαφέρον για το Dojo Bali, είναι ότι παρέχουν επίσης μια υπηρεσία που ονομάζεται «coliving». Συγκεκριμένα, δίνεται η δυνατότητα για ενοικίαση ενός από τα 4 δωμάτια που προσφέρονται σε ξεχωριστά μπανγκαλόου, τα οποία διαθέτουν όλες τις απαραίτητες ανέσεις: ιδιωτικό μπάνιο με τουαλέτα και ντους, δωρεάν προϊόντα περιποίησης, πρόσβαση σε μια κοινόχρηστη κουζίνα, χώρους χαλάρωσης, καθώς και τον τροπικό κήπο και πισίνα. Το κόστος των δωματίων σε ένα μπανγκαλόου κυμαίνεται από 1.320 έως 1.590 δολάρια. Αυτή η επιλογή, φυσικά, μπορεί να είναι πολύ βολική για άτομα που έχουν πολλή δουλειά, και που θα ήθελαν να ζήσουν δίπλα στον χώρο εργασίας, χωρίς να χάσουν την άνεση.⁵¹

Σύμφωνα με τους ιδιοκτήτες και τους δημιουργούς του Dojo Bali, στόχος τους ήταν να δημιουργήσουν έναν άνετο, όμορφο, ενδιαφέρον και χαλαρωτικό χώρο για τους ανθρώπους με στόχο να συνεργάζονται και να επικοινωνούν. Αναφερόμενοι στη φιλοσοφία τους, το κύριο συστατικό του χώρου συνεργασίας Dojo Bali είναι η κοινότητα, δηλαδή οι άνθρωποι και η μεταξύ τους επαφή. Οι ιδιοκτήτες του Dojo Bali είναι περήφανοι για την ποικιλομορφία των ανθρώπων από όλο τον κόσμο που έρχονται στο Μπαλί, γίνονται μέλη του «coworking» γραφείου τους και εμπνέουν ο ένας τον άλλον με διαφορετικές ιδέες. Το Dojo Bali κατάφερε να δημιουργήσει μια ακμάζουσα κοινότητα ανθρώπων που αγωνίζονται για μια ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικής,

σκληρής δουλειάς και ευχάριστου ελεύθερου χρόνου και χαλάρωσης. Επίσης στο Dojo Bali δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην οικολογία, την οποία προσπαθούν να φέρουν στον χώρο τους.⁵²

Εικόνα 17: Ο «coworking» χώρος Dojo Bali, 2023

Εικόνα 18: Ο «coworking» χώρος Dojo Bali, 2023

⁴⁹ Dojo Bali. URL: <https://dojobali.org/about/> (07.09.2023)

⁵⁰ Dojo Bali. URL: <https://dojobali.org/pricing/> (07.09.2023)

⁵¹ Dojo Bali. URL: <https://dojobali.org/coliving/> (07.09.2023)

⁵² Dojo Bali. URL: <https://dojobali.org/about/> (07.09.2023)

Εικόνα 19: Ο «coworking» χώρος Betahaus, 2016

6.3 Betahaus

Το Betahaus είναι ένα ευρωπαϊκό «coworking» γραφείο που άνοιξε τον χειμώνα του 2009 από τους Tonia Welter, Gregor Scheppan, Stephan Bielefeldt, Madeleine von Mohl, Max von der Ahé και Christoph Fahle. Έτσι, είναι ένας από τους πρώτους χώρους αυτού του τύπου στο Βερολίνο. Σήμερα το Betahaus έχει αρκετούς χώρους συνεργασίας σε διάφορες χώρες, όπως η Γερμανία, η Ισπανία και η Βουλγαρία, αλλά ο πρώτος χώρος άνοιξε στη Γερμανία, στο Βερολίνο στην Prinzeßinnenstrasse, ενώ έπειτα το 2018 μετακόμισε στην περιοχή Kreuzber στην οδό Rudi-Dutschke-Strasse, όπου βρίσκεται ακόμη και τώρα.⁵³

Σύμφωνα με τους ίδιους τους ιδιοκτήτες, το Betahaus στο Kreuzber είναι η καρδιά και η ψυχή ολόκληρης της «coworking» κοινότητας και μπορεί επίσης να θεωρηθεί το λεγόμενο αρχηγείο ή κεντρικό κτίριο. Περισσότεροι από 500 ελεύθεροι επαγγελματίες, startupers, δημιουργοί, επιχειρηματίες, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, απομακρυσμένες ομάδες και άλλοι εργαζόμενοι από διάφορους τομείς έχουν βρει τη θέση τους εκεί. Ο χώρος Betahaus στο Βερολίνο διαθέτει 36 ιδιωτικά γραφεία, περισσότερα από 300 flex γραφεία για εργασίες ανοιχτού χώρου, 4 χώρους εκδηλώσεων, κήπο και βεράντα στον τελευταίο όροφο.⁵⁴ Όπως λένε οι ιδιοκτήτες και οι διαχειριστές, πολλοί συνεργάτες προσπαθούν να βρουν και να ακολουθήσουν μια καθολική διαδρομή όταν οργανώνουν τις συνεργασίες τους, αλλά η διαφορά μεταξύ του Betahaus και πολλών άλλων «coworking» γραφείων είναι ότι για τον σχεδιασμό των χώρων, σε διαφορετικές χώρες και πόλεις, λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές ιδιαιτερότητες.⁵⁵

Ο χώρος εργασίας Betahaus στη Βαρκελώνη της Ισπανίας βρίσκεται στην καλλιτεχνική γειτονιά Gràcia. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του «coworking» χώρου είναι η ατμόσφαιρα της πρωτοτυπίας και του χειροποίητου. Το εσωτερικό έχει πολλά χειροποίητα έπιπλα και πινακίδες, όλος ο χώρος είναι γεμάτος με διαφορετικά φυτά, μερικά από τα οποία κρέμονται ακόμη και από την οροφή. Όλη αυτή η ατμόσφαιρα συμπληρώνεται από πέντε βεράντες και μια απολαυστική θέα της πόλης από το δώμα.⁵⁶

Ένα άλλο ενδιαφέρον «coworking» Betahaus βρίσκεται στη Σόφια, την πρωτεύουσα της Βουλγαρίας. Αυτό το «coworking» γραφείο ήταν ο πρώτος τέτοιος χώρος στη Σόφια, και μέχρι στιγμής για πολλούς από τους πιο επιτυχημένους Βούλγαρους startupers και επιχειρηματίες το Betahaus στη Σόφια χρησιμεύει ως χώρος όχι μόνο για εργασία, αλλά και για δημιουργική συνεργασία. Η Betahaus έχει δύο γραφεία συνεργασίας στο κέντρο της Σόφιας.⁵⁷

Η Betahaus έχει επίσης δύο συνεργάτες στη Γερμανία: το γραφείο του Βερολίνου, το οποίο αναφέρθηκε παραπάνω, και ένα γραφείο στο Αμβούργο. Στο «coworking» γραφείο του Αμβούργου, λαμβάνουν χώρα πολλά χρήσιμα και ενδιαφέροντα γεγονότα σε τακτική βάση, τα οποία βοηθούν όχι μόνο να διασκεδάσουν και να εκπαιδεύσουν τα μέλη της κοινότητας, αλλά και να τα ενώσουν σε μια πραγματική ομάδα. Οι συμμετέχοντες στο Betahaus Hamburg πιστεύουν ότι το πιο σημαντικό πράγμα στη συνεργασία είναι η κοινότητα, η δημιουργικότητα και η ανταλλαγή κινήτρων. Το Betahaus «coworking» στο Αμβούργο είναι ένα εξαιρετικό σημείο συνάντησης για διάφορους επιχειρηματίες και startupers, για μια αμοιβαία ανταλλαγή ιδεών.⁵⁸

⁵³ Wikipedia (2024). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Betahaus>

⁵⁴ Betahaus. URL: <https://www.betahaus.com/coworking> (15.01.2024)

⁵⁵ Betahaus. URL: <https://www.betahaus.com> (15.01.2024)

⁵⁶ Betahaus, Barcelona. URL: <https://www.betahaus.com/coworking/barcelona> (15.01.2024)

⁵⁷ Betahaus, Sofia. URL: <https://www.betahaus.com/coworking/sofia> (15.01.2024)

⁵⁸ Betahaus, Hamburg. URL: <https://www.betahaus.com/coworking/hamburg> (15.01.2024)

Όσον αφορά το θέμα της τιμής, το κόστος ενοικίασης σε διαφορετικά Betahaus είναι διαφορετικό, αλλά, ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η τιμή παραμένει προσιτή ανεξάρτητα από τη χώρα ή την πόλη. Για παράδειγμα, η μηνιαία πληρωμή στο χώρο του Kreuzber κυμαίνεται από 140 ευρώ το μήνα χωρίς ΦΠΑ⁵⁹, ανάλογα με το τιμολόγιο, στο Αμβούργο η χαμηλότερη τιμή είναι 129 ευρώ ανά μήνα και φτάνει τα 245 ευρώ το μήνα⁶⁰, στην Ισπανία η τιμή είναι ελαφρώς υψηλότερη και κυμαίνεται από 219 έως 269 ευρώ το μήνα χωρίς ΦΠΑ⁶¹, και στη Βουλγαρία ξεκινά από 200 ευρώ το μήνα και το μέγιστο τιμολόγιο κοστίζει 250 ευρώ το μήνα.⁶²

Τα στελέχη της Betahaus διαβεβαιώνουν ότι δεν πρόκειται απλώς για έναν «coworking» χώρο που παρέχει γραφεία και διάφορους χώρους εργασίας, αλλά τοποθετούνται ως μια μεγάλη και ενωμένη κοινότητα. Καθημερινά δημιουργούν συνθήκες για να μιλήσουν οι άνθρωποι, να επικοινωνήσουν, να ανταλλάξουν εμπειρίες και ιδέες, να μάθουν κάτι νέο, να πετύχουν επαγγελματική επιτυχία και απλώς να έρθουν σε επαφή. Κατά τη γνώμη τους, οι εκδηλώσεις, η δημιουργική ανταλλαγή και η ενότητα στην κοινότητα μπορούν να οδηγήσουν στο γεγονός ότι το «coworking» θα γίνει το μέλλον της εργασίας.⁶³

6.4 Stone Soup

Το τελευταίο παράδειγμα ενός «coworking» που αναλύεται στην συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ονομάζεται Stone Soup. Το Stone Soup ιδρύθηκε στις αρχές του 2014 στο κέντρο της Αθήνας, στην Ελλάδα. Οι δημιουργοί βρήκαν ένα ασυνήθιστο όνομα που παραπέμπει σε μια παλιά λαϊκή ιστορία για την Stone Soup, η οποία διδάσκει πώς κάποιος μπορεί να βρει την ευτυχία και να τη μοιραστεί με άλλους. Αυτή είναι η έννοια αυτού του χώρου εργασίας. Το Stone Soup αποτελεί μέρος του European Creatives Hub Network, το οποίο επιτρέπει στα μέλη της συνεργασίας να συμμετέχουν σε προγράμματα ανταλλαγής γνώσεων με μέλη άλλων κέντρων «coworking». Επιπλέον, το Stone Soup διοργανώνει τακτικές συναντήσεις με εκπροσώπους διαφορετικών επιχειρηματικών τομέων, οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν τα συνεργαζόμενα μέλη να αναπτυχθούν προς τη σωστή κατεύθυνση, που για εκείνους, είναι ενδιαφέρουσα και χρήσιμη. Το 2019, η Stone Soup κέρδισε το Coworker Member's Choice Award στην Αθήνα και έγινε το καλύτερο «coworking» γραφείο εκείνης της χρονιάς. Το ίδιο 2019 η Stone Soup κέρδισε την υποψηφιότητα «Greek National Winner 2019 Best Coworking Space» στα South Europe Startup Awards. Είναι φανερό, λοιπόν ότι το Stone Soup είναι ένα επιτυχημένο και ταχέως αναπτυσσόμενο «coworking» γραφείο στην Ελλάδα, στην Αθήνα και δίνει σε πολλούς ανθρώπους διαφορετικών επαγγελματιών ένα μέρος και μια κοινότητα στην οποία μπορούν να μοιραστούν πολύτιμες εμπειρίες, να μάθουν, να αναπτυχθούν επαγγελματικά και να γίνουν μέλη μιας κοινότητας ομοϊδεατών ανθρώπων.⁶⁴

Εικόνα 20: Ο «coworking» χώρος Stone Soup

Εικόνα 21: Ο «coworking» χώρος Stone Soup

⁵⁹ Betahaus, Berlin. URL: <https://www.betahaus.com/coworking> (15.01.2024)

⁶⁰ Betahaus, Hamburg. URL: <https://hamburg.betahaus.de/coworking-membership-hamburg> (15.01.2024)

⁶¹ Betahaus, Hamburg. URL: <https://hamburg.betahaus.de/coworking-membership-hamburg> (15.01.2024)

⁶² Betahaus, Sofia. URL: <https://betahaus.bg/en/pricing> (15.01.2024)

⁶³ Betahaus. URL: <https://www.betahaus.com> (15.01.2024)

⁶⁴ Stone Soup. URL: <https://www.stonesoup.io/> (15.01.2024)

Όσον αφορά τις απαραίτητες ανέσεις, το Stone Soup παρέχει στα μέλη του 24ωρη πρόσβαση μέλους, γρήγορο wi-fi, οθόνη τηλεόρασης, προβολέα, νομική και φορολογική βάση, εκδηλώσεις, εργαστήρια, ακόμη και ποτά και μαθήματα γιόγκα. Όσον αφορά τα δωμάτια και τους χώρους, το Stone Soup διαθέτει μια πλήρως εξοπλισμένη κουζίνα όπου κάθε μέλος της κοινότητας μπορεί να μαγειρέψει μεσημεριανό γεύμα ή να φτιάξει τσάι, ένα σαλόνι για άνετη ξεκούραση και διαλείμματα, ένα τηλεφωνικό δωμάτιο με ηχομόνωση, ένα roof garden, το οποίο βρίσκεται στον όγδοο όροφο του κτηρίου και δίνει πρόσβαση σε εκπληκτική θέα στην Ακρόπολη και το όρος Λυκαβηττό. Υπάρχει επίσης ένας υπαίθριος χώρος στην ταράτσα, όπου πραγματοποιούνται τακτικά διάφορες δραστηριότητες, αθλήματα και γιόγκα. Όσον αφορά τους χώρους εργασίας, το Stone Soup έχει τρεις ανοιχτούς χώρους για συνεργασία με διαφορετικούς οργανισμούς, τον Πράσινο, τον Κίτρινο και τον Μπλε, που παρέχουν όλη τη βασική υποδομή για τις επιχειρήσεις και κάθε άτομο μπορεί να επιλέξει τον κατάλληλο χώρο εργασίας. Το «coworking» γραφείο παρέχει επίσης 17 πλήρως εξοπλισμένα ιδιωτικά γραφεία διαφορετικών μεγεθών για μεμονωμένους εργαζόμενους ή μικρές ομάδες. Στην περίπτωση που επιλεγεί ένα συγκεκριμένο τιμολόγιο, υπάρχει η δυνατότητα πλήρους υπηρεσίας γραφείου, για παράδειγμα, καθαρισμός του χώρου ή αποστολή και παράδοση αλληλογραφίας, καθώς και αίθουσες συνεδριάσεων για συναντήσεις. Λόγω της μεγάλης ποικιλίας δωματίων και χώρων, το Stone Soup είναι ιδανικό για επιχειρηματική δραστηριότητα σε διαφορετικές κατευθύνσεις, διοργάνωση σεμιναρίων, συναντήσεων και μικρών συνεδρίων.⁶⁵

Η τιμή ενοικίασης στο Stone Soup είναι αρκετά προσιτή και χαμηλή, συμπεριλαμβανομένων διαφόρων τιμολογίων και ευέλικτων συμβολαίων. Η μηνιαία τιμή ενοικίασης ξεκινά από 55 ευρώ στην πιο οικονομική τιμή. Η υψηλότερη τιμή με σταθερό γραφείο στον ανοιχτό χώρο είναι 210 ευρώ το μήνα. Επίσης στο Stone Soup υπάρχει η δυνατότητα ωριαίας ενοικίασης μεμονωμένων δωματίων, για παράδειγμα, η ενοικίαση αίθουσας συσκέψεων θα κοστίζει μόνο 12 ευρώ την ώρα και αίθουσα εκδηλώσεων 24 ευρώ.⁶⁶

Όπως συμβαίνει με όλα τα «coworkings», ο κύριος στόχος του Stone Soup είναι να δημιουργήσει έναν χώρο για κοινή χρήση μεταξύ των ανθρώπων. Μπορεί να είναι μια ανταλλαγή δημιουργικών ιδεών, επαγγελματικών γνώσεων, συμβουλών, μαθήματα ζωής ή απλώς ειλικρινής επικοινωνία και ευχάριστη αλληλεπίδραση. Ταυτόχρονα, είναι ένα «coworking» με ευέλικτους χώρους για άνετη, αποτελεσματική και παραγωγική εργασία, όπου ο καθένας μπορεί να βρει κατάλληλο χώρο εργασίας και συνθήκες ενοικίασης. Είναι ενδιαφέρον ότι το Stone Soup διαφέρει από τα προηγούμενα «coworking» γραφεία στο ότι παρέχει ένα πιο οικείο περιβάλλον. Βασικά, αυτό καθορίζεται από την παρουσία μιας εξοπλισμένης κοινόχρηστης κουζίνας, η οποία είναι μια εξαιρετική λύση για τη δημιουργία μιας ζεστής ατμόσφαιρας. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, η κοινότητα και η ανταλλαγή είναι ένα βασικό συστατικό του Stone Soup και τα συστατικά για αυτό είναι μια μεγάλη ποικιλία ανθρώπων διαφορετικών επαγγελμάτων, ενδιαφερόντων και σφαιρών, γεγονός που προσθέτει ποικιλομορφία σε αυτήν την κοινότητα.⁶⁷

6.5 Συμπέρασμα

Και τα τέσσερα παραδείγματα των «coworkings» διαθέτουν αρκετές ομοιότητες αλλά και πολλές διαφορές, καθιστώντας τα πολύ ξεχωριστά. Εξετάζοντας αυτά τα τέσσερα παραδείγματα, συμπεραίνει ότι τα «coworkings» σε όλο τον κόσμο διαφέρουν επίσης πολύ μεταξύ τους.

Μερικά «coworkings» είναι πιο εκλεπτυσμένα και πομπώδη, παρέχουν στα μέλη των κοινοτήτων τους όχι μόνο την πιο απαραίτητη άνεση για εργασία και αναψυχή, αλλά τους παρέχουν ψυχαγωγία και εκπαίδευση υψηλότερης κατηγορίας, αντικαθιστούν πολλά διαφορετικά ιδρύματα ταυτόχρονα, όπως εστιατόρια, μπαρ, εκθέσεις και μουσεία. Φυσικά, τα πάντα, από τη σχεδίαση μέχρι τις παρεχόμενες υπηρεσίες είναι μελετημένα στο υψηλότερο επίπεδο. Επιπλέον, το κόστος ενοικίασης τέτοιων «coworking» χώρων είναι πολύ υψηλότερο από το μέσο όρο, όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια. Ποιο είναι όμως το βασικό μήνυμα τέτοιων «coworking» χώρων; Υπάρχει ανάγκη για τέτοια ψυχαγωγία; Η συνεργασία σε έναν τέτοιο εργασιακό χώρο και η υπερβολική κομψότητα του με μια επίσημη ατμόσφαιρα, παρεμβαίνουν στην προσέγγιση των μελών της κοινότητας;

Πολλά «coworking» γραφεία είναι πιο απλά από τα πρώτα. Τα μέλη της κοινότητας έχουν σίγουρα μεγάλη πρόσβαση σε κοινές εκδηλώσεις, εργαστήρια, συναντήσεις και μαθήματα. Επίσης, πολλά «coworkings» διαθέτουν ένα μικρό καφέ, μπαρ, βεράντα, κήπο ή ακόμα και μια πισίνα, αλλά και πάλι η κύριο στοιχείο αποτελεί η ροή της εργασίας. Τα «coworking» γραφεία βρίσκονται σε χώρους εργασίας διαφορετικών σκοπών, τύπων και μεγεθών προκειμένου να παρέχουν στα μέλη τους έναν βολικό χώρο εργασίας για οποιαδήποτε επαγγελματική εργασία και απαίτηση. Επιπλέον, στα «coworkings», δημιουργείται και διατηρείται στενή επαφή μεταξύ των εργαζομένων. Αλλά μήπως στους χώρους αυτούς χάνονται σημαντικά τα όρια μεταξύ εργασίας και σπιτιού; Ή η επικοινωνία γίνεται πολύ ανεπίσημη, γεγονός που καταστρέφει την εργασιακή διάθεση;

Στην πραγματικότητα, στο τέλος, κάθε άτομο ή μικρή ομάδα επιλέγει το «coworking» χώρο που ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες του/της. Φυσικά, για κάποιον το «coworking» με υψηλά ενοίκια και εξαιρετική ψυχαγωγία μπορεί να μην είναι ένας προσιτός οικονομικός χώρος ή να μην πληρεί τις προϋποθέσεις για επιτυχημένη δουλειά και καλή αλληλεπίδραση με την κοινότητα. Το «coworking», χωρίς υπερβολική μεγαλοπρέπεια, θα πρέπει να είναι ένας ιδανικός χώρος ανάπτυξης. Είναι σημαντικό, ότι σήμερα τα «coworkings» αναπτύσσονται ενεργά και δημιουργούν τακτικά εντελώς διαφορετικούς χώρους σε όλο τον κόσμο, κάτι που επιτρέπει σε όλους να βρουν την τέλεια παραλλαγή που αναζητούν.

Συνοπτικά, σε αυτό το κεφάλαιο, εξετάστηκαν τέσσερις εντελώς διαφορετικοί χώροι «coworking», προκειμένου να απομονωθούν τα χαρακτηριστικά τους με στόχο την πλήρη κατανόηση των διαφορών και ομοιοτήτων τους.

⁶⁵ Stone Soup. URL: <https://www.stonesoup.io/workspace/> (15.01.2024)

⁶⁶ Stone Soup. URL: <https://www.stonesoup.io/el/workspace/> (15.01.2024)

⁶⁷ Stone Soup. URL: <https://www.stonesoup.io/> (15.01.2024)

7. Σχεδιασμός και οργάνωση χώρων «coworking»

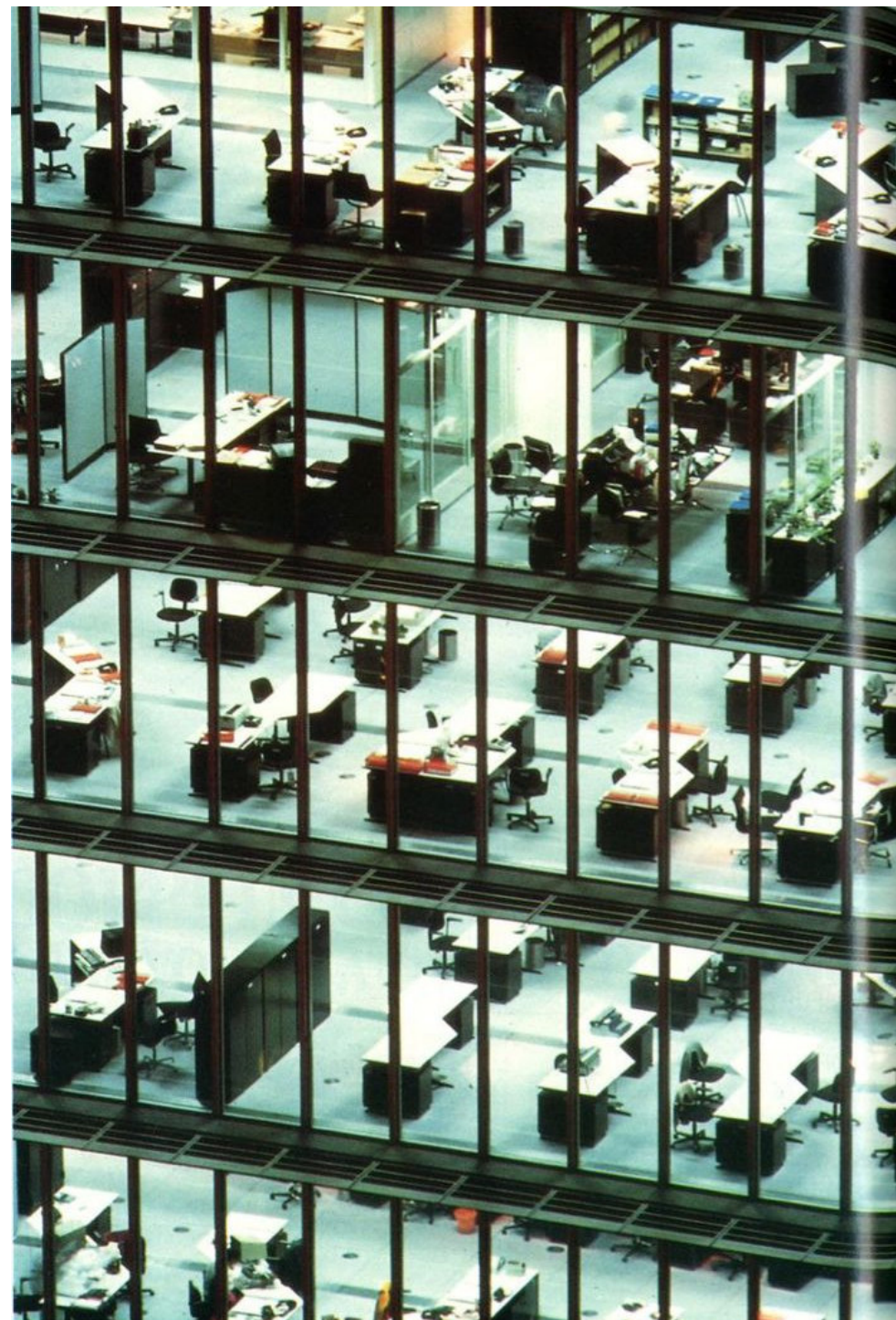
«Εμείς διαμορφώνουμε τα κτίριά μας. Στη συνέχεια, αυτά διαμορφώνουν εμάς.»

- Ουίνστον Τσώρτσιλ

Η οργάνωση και ο σχεδιασμός οποιουδήποτε χώρου, παίζει καθοριστικό ρόλο στο πώς το τελικό αποτέλεσμα θα ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των χρηστών αυτού του χώρου. Είτε πρόκειται για χώρο διαβίωσης, είτε για γραφείο, είτε για δημόσιο χώρο, σημαντικό ρόλο έχει η οργάνωση και η προσεκτική σχεδίαση, με στόχο τη δημιουργία ενός άρτια τεχνικού, λειτουργικού και αισθητικού χώρου. Ένα δωμάτιο οποιουδήποτε τύπου, πρέπει να διαθέτει αυτά τα τρία στοιχεία. Για παράδειγμα, ένας χώρος διαβίωσης δεν πρέπει να είναι μόνο όμορφος και αισθητικός, αλλά και βολικός στη χρήση και σωστά οργανωμένος. Το ίδιο ισχύει και για τους δημόσιους χώρους, τόσο κλειστούς, για παράδειγμα, εμπορικά κέντρα, κινηματογράφους και καφετέριες, όσο και ανοιχτούς, για παράδειγμα, πάρκα, παιδικές χαρές και γήπεδα. Επίσης, τα τρία προαναφερθέν στοιχεία είναι σημαντικά για τους χώρους εργασίας, ώστε να μην είναι απλώς βολικοί, ασφαλής και αποτελεσματικοί στην εργασία, αλλά και ευχάριστοι και αισθητικά πλήρη. Όσον αφορά τη λειτουργικότητα και τη πρακτικότητα, που εδώ και καιρό αποτελούν βασικό κριτήριο, δεν σχεδιάζονται και δεν κατασκευάζονται εγκαταστάσεις χωρίς αυτά. Όσον αφορά την αισθητική κομμάτι, δυστυχώς, εξακολουθεί να υπάρχει η άποψη ότι η ομορφιά και η αισθητική της εσωτερικής διακόσμησης είναι δευτερεύουσες όταν πρόκειται για χώρους εργασίας. Πολλοί άνθρωποι δεν πιστεύουν ότι ο σωστός σχεδιασμός του χώρου εργασίας δεν είναι απλώς μια διακόσμηση, αλλά μπορεί επίσης να αυξήσει ή να μειώσει την απόδοση της ροής εργασίας, επηρεάζοντας τους εργαζομένους με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Στο απόφθεγμα του, ο Ουίνστον Τσώρτσιλ, αναφέρει ότι τα κτίρια και οποιουδήποτε χώρος διαμορφώνουν τον άνθρωπο. Τα μέρη όπου περνάει το περισσότερο χρόνο του, σχηματίζουν ορισμένα χαρακτηριστικά μέσα του και τον επηρεάζουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Έτσι, με τη χρήση αυτού του μηχανισμού, μπορεί να επιτευχθεί ένας σημαντικός στόχος, η δημιουργία ενός κατάλληλου χώρου με σωστό σχεδιασμό, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο την αποτελεσματικότητα τόσο της εργασίας όσο και της αναψυχής του ανθρώπου. Για παράδειγμα, στο βιβλίο «I wish I Worked There», που συλλέγει την εμπειρία του ταξιδιού στα καλύτερα γραφεία του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων των κεντρικών γραφείων της P&G, της Lego, της Nike και της DreamWorks, λέει ότι είναι ήδη γνωστό το γεγονός ότι ο σχεδιασμός του χώρου εργασίας και του περιβάλλοντος που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των εργαζομένων επηρεάζει την επίτευξη των στόχων όλων των οργανισμών. Ο συγγραφέας τονίζει ότι σήμερα, περισσότερο από ποτέ, είναι σημαντικό να βοηθηθούν οι εταιρείες και οι οργανισμοί δημιουργώντας χώρους εργασίας με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της ροής εργασίας και η επιτυχία των εργασιών.⁶⁸

Σε αυτό το κεφάλαιο, που είναι ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια ολοκλήρης της πτυχιακής εργασίας, θα εξεταστούν τα στοιχεία μιας επιτυχημένης οργάνωσης και σχεδιασμού ενός «coworking». Σε αυτό το κεφάλαιο, θα βρεθούν απαντήσεις για το ποια δωμάτια μπορούν να βρεθούν σε ένα «coworking» και ποιες λειτουργίες έχουν, ποιες σωματικές και ψυχοκοινωνικές πτυχές επηρεάζουν τους εργαζόμενους και πώς να δημιουργηθεί ένας χώρος που αντιστοιχεί σε αυτές τις πτυχές, ποια μοτίβα κίνησης και προσανατολισμού υπάρχουν μέσα στον χώρο εργασίας, τι είναι η κυκλοφορία στο χώρο και πολλά άλλα.

⁶⁸ Bogatyreva, T. (2016). The communications potential of office space trendsetters design. Ερευνητικό άρθρο. Moscow: Communicology journal.

Εικόνα 22: Φωτογραφία των κεντρικών γραφείων της HSBC στο Χονγκ Κονγκ

7.1 Διαίρεση χώρου

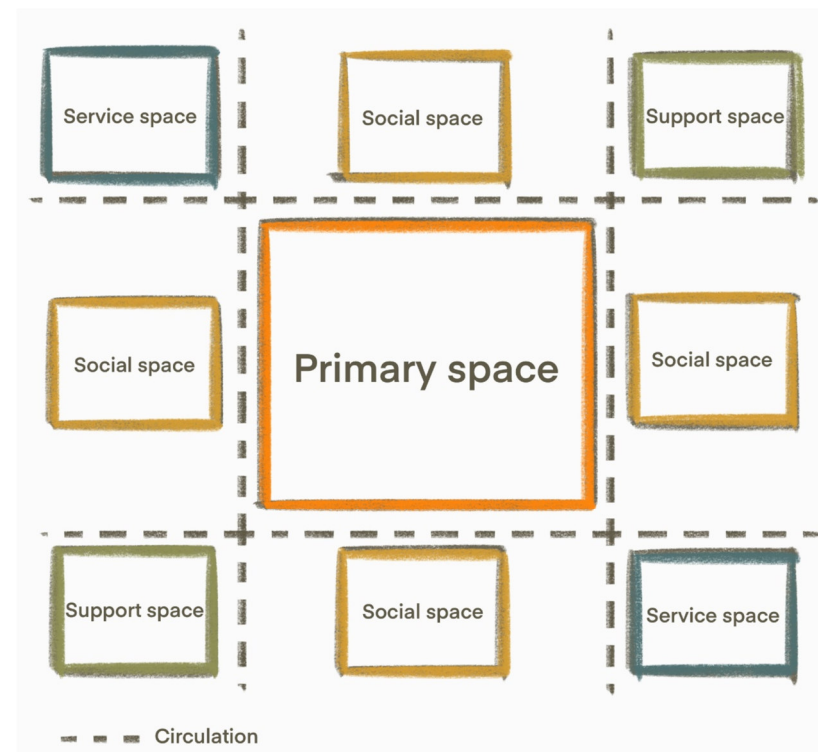
Το «coworking», όπως κάθε άλλος χώρος, δημόσιος, οικιακός ή επαγγελματικός, χωρίζεται σε τμήματα. Έτσι, για παράδειγμα, σε ένα κτίριο κατοικιών, θα μπορούσαν να υπάρχουν χώροι για χαλάρωση, για παράδειγμα, ένα υπνοδωμάτιο, ως πιο ιδιωτικό, και ένα σαλόνι, ως λιγότερο ιδιωτικό, χώροι για φαγητό και μαγείρεμα, χώροι για εργασία ή διασκέδαση, χώροι υγιεινής και ούτω καθεξής. Ο αριθμός και η ποικιλία των χώρων σε αυτή την περίπτωση θα εξαρτηθεί από το μέγεθος του χώρου, τον τύπο, τα αιτήματα και τις ανάγκες του ιδιοκτήτη κ.λπ. Το «coworking» έχει επίσης επιλογές για περισσότερο ή λιγότερο απαραίτητους τύπους χώρων που εκτελούν διαφορετικές λειτουργίες και ικανοποιούν ορισμένες ανάγκες των ανθρώπων. Φυσικά, όπως και με τους χώρους κατοικίας, ο αριθμός και η ποικιλία των λειτουργικών χώρων του «coworking» θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες. Για παράδειγμα, όπως συζητήθηκε στο τελευταίο κεφάλαιο, υπάρχουν «coworking» χώροι στους οποίους, εκτός από τα συνηθισμένα δωμάτια και χώρους, διαθέτουν εκθεσιακούς χώρους, κινηματογράφους, δωμάτια ξενοδοχείων και πολλά άλλα. Όλα αυτά εξαρτώνται από το σκοπό που έχει το «coworking», την ηλικία, το πεδίο δραστηριότητας, την κοινωνική και υλική κατάσταση που έχουν οι ενοικιαστές, την τοποθεσία και την απόσταση του «coworking» από τις πόλεις και πολλές άλλες πτυχές. Όμως τα συστατικά ενός «coworking» περιβάλλοντος από τη σκοπιά του οργανισμού δεν είναι μόνο οι ίδιοι οι χώροι, αλλά και η μετακίνηση μεταξύ τους. Είναι σημαντικό όχι μόνο το είδος των χώρων και των δωματίων σε ένα «coworking», αλλά και η σωστή οργάνωσή μεταξύ τους. Με τη βοήθεια της σωστής ροής/κίνησης μέσα σε ένα «coworking» μεταξύ συγκεκριμένων χώρων, επιτυγχάνεται η μέγιστη απόδοση, η ταχύτητα και η άνεση της ροής εργασίας και της ανάπτυξης.

Έτσι, ένας «coworking» χώρος μπορεί να χωριστεί σε:

1. Κύριους χώρους
2. Κυκλοφορία
3. Χώροι Υποστήριξης & Εξυπηρέτησης
4. Κοινωνικοί χώροι⁶⁹

Οποιοδήποτε «coworking» χώρος περιέχει αυτά τα τέσσερα συστατικά, επιτρέπουν τη συνεκτίμηση της συνεργασίας ανεξάρτητα από τον τύπο, το μέγεθος, το κόστος ενοικίασης, το target group κ.λπ. Αυτό καθιστά δυνατή την εξέταση όλων των πιθανών συνιστωσών κάθε «coworking» στον κόσμο, όσο το δυνατόν ευρύτερα.

⁶⁹ Ergin Duygu (2014), How to Create a Co-Working Space. (σ. 20) Handbook. Milan: The Polytechnic University of Milan.

Εικόνα 23: Σκίτσο των συστατικών του «coworking» χώρου

7.1.1 Κύριοι χώροι

Οι κύριοι χώροι περιλαμβάνουν όλους τους κύριους χώρους εργασίας.⁷⁰ Μπορούν να είναι διαφορετικά, προσαρμοσμένα για μεμονωμένη ή ομαδική εργασία, για παράδειγμα, ανοιχτά γραφεία, μεμονωμένα γραφεία για ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα, θάλαμοι τηλεφωνικών κλήσεων και διαδικτυακές συναντήσεις, συναντήσεις δωμάτια, δωμάτια για εργασία συγκεκριμένου τύπου, για παράδειγμα, με μεγάλα τραπέζια (για εργασίες με βασικό στοιχείο τους στο σχέδιο) και πολλές άλλες παραλλαγές χώρων εργασίας. Με άλλα λόγια, οι πρωτεύοντες χώροι είναι οι κύριοι χώροι συνεργασίας.

Γραφεία ανοιχτού χώρου ή χώροι με γραφεία χωρίς διαχωριστικά, όπου εργαζόμενοι διαφόρων δραστηριοτήτων εργάζονται δίπλα-δίπλα, χρησιμοποιούνται, ίσως, σε κάθε «coworking». Ένα γραφείο ανοιχτού τύπου αντικατοπτρίζει την ομαδικότητα μεταξύ των ανθρώπων, που ταιριάζει απόλυτα στην έννοια του «coworking», όπου η βάση της είναι η επικοινωνία και η συνεργασία των εργαζομένων που βρίσκονται στον ίδιο χώρο. Τα γραφεία ανοιχτού τύπου μπορούν να έχουν οποιοδήποτε αριθμό τραπέζιων, ανάλογα με το μέγεθος του δωματίου. Οι ίδιοι οι πίνακες μπορεί να είναι είτε τυπικοί για εργασία σε υπολογιστές, σύνταξη κειμένων ή ανάγνωση, είτε οποιοδήποτε άλλο μέγεθος. Το μεγάλο πλεονέκτημα του «coworking» είναι ότι θα υπάρχει ζήτηση για σχεδόν

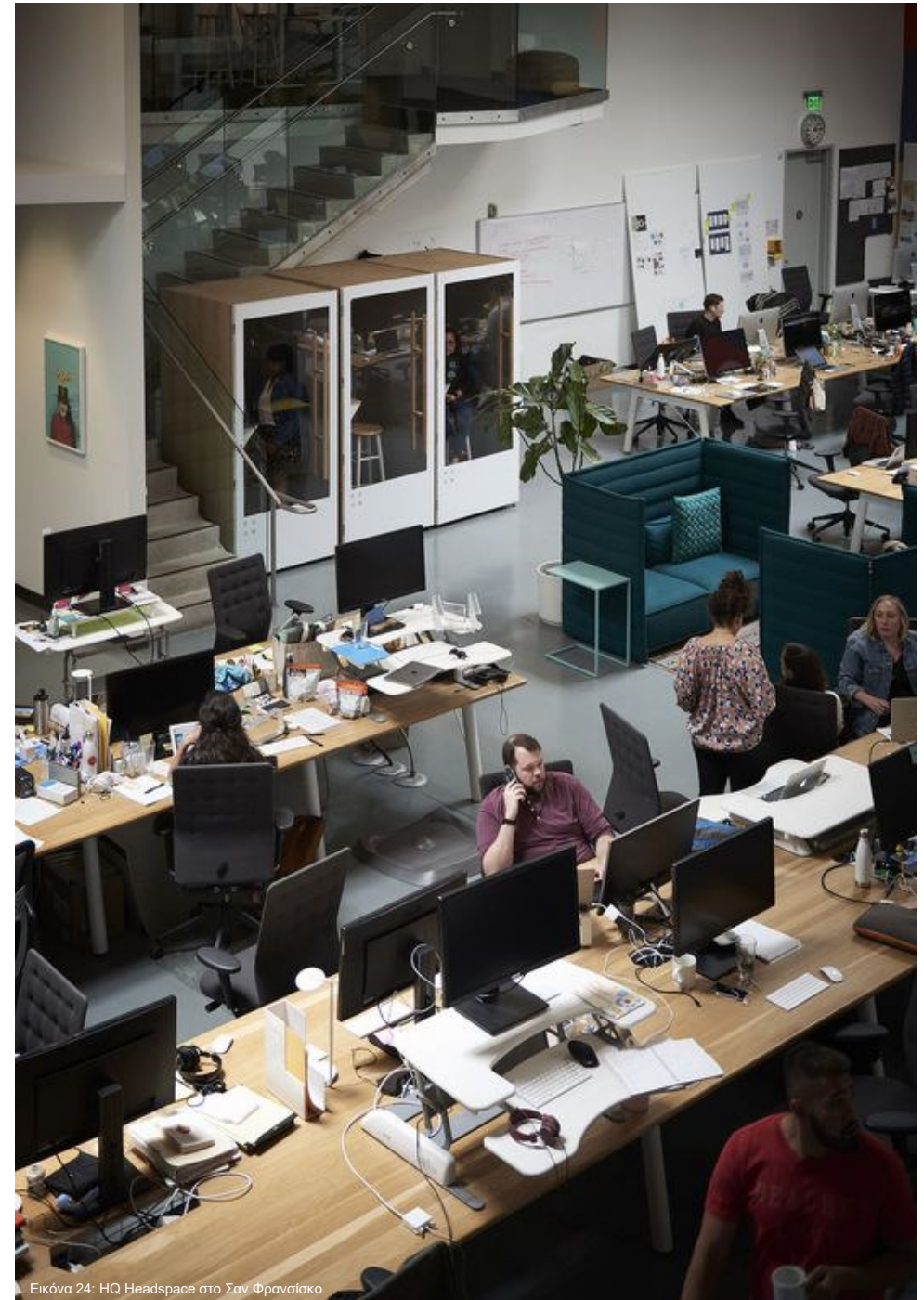
⁷⁰ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 20.

οποιαδήποτε προσφορά, επειδή στον σύγχρονο κόσμο υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός διαφορετικών επαγγελμάτων και δραστηριοτήτων, που επιτρέπει την δημιουργία ενός «coworking» χώρου, όχι απαραίτητα με τυπικό τρόπο, αλλά και την εύρεση περισσότερων μεμονωμένων λύσεων. Όταν επιπλωθεί ένας «coworking» χώρος με έπιπλα, και συγκεκριμένα ένα γραφείο ανοιχτού τύπου, χρειάζεται να είναι όσο πιο τυποποιημένο γίνεται, διότι τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ζήτηση για ανοικίαση. Αν και τα γραφεία ανοιχτού τύπου έχουν σχεδιαστεί για να εξασφαλίζουν ένα σημαντικό ποσοστό συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων, ωστόσο, σε οποιαδήποτε εργασία, ένας σημαντικός παράγοντας αποτελεί και ικανότητα εστίασης στην εργασία. Σε ορισμένα γραφεία ανοιχτού τύπου, τοποθετούνται ηχομονωτικά πάνελ μεταξύ των υπολογιστών για να δημιουργήσουν έναν πιο ιδιωτικό χώρο εργασίας. Αλλά τέτοιες λύσεις δεν απαιτούνται πάντα, επομένως η εγκατάσταση ηχομονωτικών πλαισίων είναι προαιρετική και απαιτείται συχνότερα σε συνθήκες αυξημένου θορύβου κατά τη ροή εργασίας.

Χώροι για μεμονωμένη εργασία ενός ατόμου ή μιας μικρής ομάδας είναι απαραίτητοι για ορισμένα άτομα και τις δραστηριότητές τους, καθώς παρέχουν τη μέγιστη ιδιωτικότητα. Σε έναν τέτοιο χώρο, είναι πιο εύκολο να συγκεντρωθεί κάποιος, παρά σε ένα ανοιχτού τύπου γραφείο, αλλά ταυτόχρονα. Όμως σε μεμονωμένα κλειστού τύπου γραφεία, χάνεται η ευκαιρία να είναι κάποιος μέρος της εργασιακής κοινότητας και να συνεργάζεται με τους συναδέλφους του. Οι ξεχωριστοί χώροι εργασίας περιλαμβάνουν διάφορους τύπους, για παράδειγμα, μεμονωμένα γραφεία για μεμονωμένη εργασία ή για μικρές ομαδικές εργασίες και σταθμούς εργασίας, που επίσης συχνά αποτελούν μέρος γραφείων ανοιχτού χώρου. Όπως αναφέρθηκε ήδη, αν και η εργασία σε ένα κλειστό ατομικό δωμάτιο ή σε ξεχωριστό σταθμό εργασίας δίνει στον εργαζόμενο τη δυνατότητα εστίασης στη ροή εργασίας και στο αποτέλεσμα, αλλά και πάλι η έννοια του «coworking» δημιουργήθηκε για να παρέχει ελεύθερους επαγγελματίες, startpers, μικρούς επιχειρηματίες και μικρές εργασιακές ομάδες με ομαδικότητα και επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων. Παρά τη μείωση της επαφής και της συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων ανοικιαστών όταν εργάζονται σε μεμονωμένα κλειστά γραφεία, το «coworking» παρέχει κοινούς χώρους αναψυχής όπου οι άνθρωποι εξακολουθούν να έχουν την ευκαιρία για πρόσθετη επικοινωνία και κοινό ελεύθερο χρόνο. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, κάθε ένοικος επιλέγει τον τύπο του χώρου εργασίας που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και τα αιτήματά του.

Επιπλέον, υπάρχει ένας τύπος χώρων εργασίας που δεν χρησιμοποιούνται τακτικά για την εκτέλεση της κύριας εργασίας. Για παράδειγμα, ίσως πολλά «coworkings» έχουν αίθουσες συσκέψεων και περιπτερες για διαδικτυακές κλήσεις και συσκέψεις. Αυτοί οι χώροι είναι επίσης πολύ σημαντικοί για τη ροή εργασίας και χρησιμοποιούνται συχνά από εργαζόμενους σε «coworkings». Δεν είναι ένα μέρος για κανονική εργασία, όπως ένα γραφείο, ένας σταθμός εργασίας ή ένα γραφείο ανοιχτού χώρου, αλλά αυτοί οι χώροι παίζουν μεγάλο ρόλο, καθώς επιτρέπουν στους ανθρώπους να εκτελούν οποιοδήποτε εργασίες, ακόμη και εκείνες που δεν σχετίζονται άμεσα με την εργασία.

Εικόνα 24: HQ Headspace στο Σαν Φρανσίσκο

7.1.2 Κυκλοφορία

Η κυκλοφορία είναι το δεύτερο και πολύ σημαντικό συστατικό όχι μόνο των «coworkings», αλλά και πολλών άλλων χώρων. Η κυκλοφορία ή αλλιώς ο χώρος κίνησης είναι η περιοχή που απαιτείται για τη σύνδεση λειτουργικών χώρων στις εγκαταστάσεις. Υπάρχουν διαφορετικές επιλογές κυκλοφορίας ανάλογα με τον τύπο του σχεδίου. Για παράδειγμα, σε κλειστής κάτοψης σχέδια, διάδρομοι μεταξύ διαφορετικών δωματίων χρησιμοποιούνται για την κυκλοφορία, ενώ σε ανοιχτής κάτοψης σχέδια, η κυκλοφορία πραγματοποιείται σε βάρος του χώρου για κίνηση μεταξύ των ζωνών.

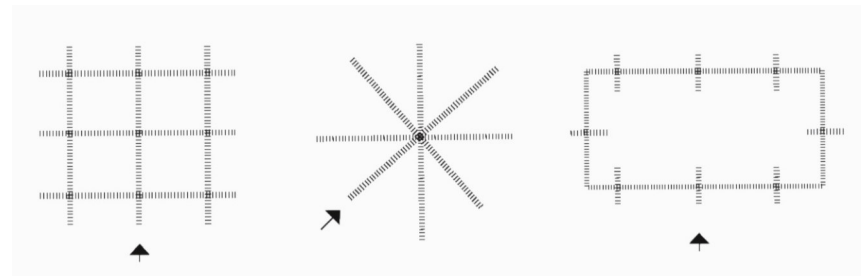
Η κυκλοφορία χωρίζεται επίσης σε τρεις τύπους: πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή.⁷¹ Η πρωτογενή κυκλοφορία είναι η κυκλοφορία γύρω από τον πυρήνα του κτιρίου και χρησιμοποιείται για πρόσβαση και σύνδεση μεταξύ των κύριων δωματίων, της εισόδου και της εξόδου. Αυτός ο τύπος κυκλοφορίας πρέπει να συμμορφώνεται με όλα τα πρότυπα ασφαλείας και να είναι βολικός για γρήγορη πρόσβαση από τον έξοδο ή την είσοδο. Η δευτερογενή κυκλοφορία είναι η κυκλοφορία μεταξύ όλων των χώρων εργασίας. Ίσως αυτός ο τύπος κυκλοφορίας είναι ο μεγαλύτερος και ο περισσότερο χρησιμοποιούμενος μεταξύ των χρηστών των «coworking» γραφείων. Η τριτογενή κυκλοφορία είναι μια πρόσθετη κυκλοφορία μεταξύ κοινών χώρων που πρέπει να παρέχει πρόσβαση.⁷²

Οι τρόποι κυκλοφορίας στο χώρο πρέπει να είναι πολύ μελετημένοι για να είναι άνετοι και αισθητικά ελκυστικοί. Οι πολύ στενές διαδρομές κυκλοφορίας μπορούν να δημιουργήσουν ένα αποτέλεσμα διαδρόμου, ενώ οι πολύ φαρδιές διαδρομές κυκλοφορίας μπορεί να μην είναι αποτελεσματικές όσον αφορά τη χρήση του χώρου, δημιουργώντας ένα αποτέλεσμα κενού και δυσφορίας. Το βέλτιστο πλάτος των διαδρομών κυκλοφορίας πρέπει να είναι από 150 εκατοστά, αλλά ποτέ δεν πρέπει να είναι μικρότερο από 120 εκατοστά.⁷³ Τα μεγάλα και ευθύγραμμα μονοπάτια μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικά και κατανοητά από την άποψη της οργάνωσης του χώρου, αλλά υπάρχει επίσης ο κίνδυνος δημιουργίας ενός εφέ τούνελ, ειδικά εάν ο χώρος είναι στενός. Για το λόγο αυτό, για να δημιουργηθεί το βέλτιστο σχήμα των διαδρομών κυκλοφορίας, η καλύτερη λύση θα ήταν η τροποποίηση των τοίχων ώστε να δημιουργηθεί ένα ασυνήθιστο ανάγλυφο και καμπύλη.⁷⁴

Μιλώντας για την κυκλοφορία στα «coworking» γραφεία, όπως σε κάθε χώρο γραφείου, αξίζει να γίνει αναφορά στους κύριους τύπους μοτίβων κίνησης. Τα μοτίβα κίνησης είναι ένα μέρος της κυκλοφορίας που καθορίζει τη θέση των χώρων και των δωματίων διαφορετικής σημασίας και σκοπού, σχεδιάζοντας πώς θα μετακινηθούν οι άνθρωποι μεταξύ τους. Σε αυτό το έργο θα εξεταστούν τρεις τύποι μοτίβων κίνησης: το αστέρι, το πλέγμα και το δαχτυλίδι. Τα δύο πρώτα μοτίβα κίνησης μπορούν να σχετίζονται τόσο με την οργάνωση του χώρου σε έναν όροφο όσο και σε πολλούς ορόφους, άρα είναι τρισδιάστατα. Το τελευταίο μοτίβο κίνησης μπορεί να χρησιμεύσει ως οργάνωση σε έναν ξεχωριστό όροφο. Το μοτίβο κίνησης “αστέρι” έχει εξαιρετική πρόσβαση στο κέντρο, αλλά κακή από την άκρη προς την περιφέρεια, κεντρική τοποθεσία και εύκολο προσανατολισμό στο χώρο. Το μοτίβο κίνησης “αστέρι” παρέχει απομόνωση στην περιφέρεια, αλλά περιορισμένες διαδρομές κυκλοφορίας. Το μοτίβο κίνησης “πλέγμα” έχει πολλές διαφορετικές διαδρομές κυκλοφορίας, την ίδια πρόσβαση σε όλους τους χώρους, καθώς και πολλά σημεία συνάντησης, γεγονός που δίνει μεγαλύτερη ποικιλία. Στο σχέδιο του πλέγματος όμως είναι δύσκολο

να παρέχεται έλεγχος και ασφάλεια λόγω της ομοιόμορφης διάταξης των χώρων, και είναι επίσης αρκετά δύσκολος ο προσανατολισμός. Το μοτίβο κίνησης “δαχτυλίδι” έχει αρκετά άνετο προσανατολισμό και καλή ασφάλεια, όλα τα σημεία είναι ομοιόμορφα τοποθετημένα και υπάρχουν πολλές επιλογές για διαδρομές κυκλοφορίας για τους εργαζόμενους. Σε συνδυασμό με τις συνδέσεις μεταξύ των ορόφων, το μοτίβο του δαχτυλιδιού μπορεί να αποκτήσει κάποια χαρακτηριστικά παρόμοια με το σχέδιο του πλέγματος.⁷⁵

Η επιλογή του βέλτιστου μήκους, πλάτους, σχήματος των διαδρομών κυκλοφορίας, καθώς και του τύπου των μοτίβων κίνησης είναι ένα από τα πιο σημαντικά βήματα για την οργάνωση ενός «coworking», καθώς και οποιουδήποτε άλλου χώρου γραφείου. Ανάλογα με αυτή την επιλογή, η ευκολία, η αποτελεσματικότητα, η αισθητική και η λειτουργικότητα του χώρου θα αυξηθούν ή θα μειωθούν. Για άνετη χρήση του «coworking», είναι απαραίτητο να επιλέξετε τον τύπο των διαδρομών κυκλοφορίας και τα μοτίβα κίνησης, εστιάζοντας στις ανάγκες των εργαζομένων, στις ιδιαιτερότητες του χώρου, στις διαστάσεις των χώρων, στον τύπο της διάταξης και πολλά άλλα. Όλες οι επιλογές έχουν τα υπέρ και τα κατά τους. Το κύριο καθήκον είναι μόνο να επιλέξετε τη σωστή επιλογή για μια συγκεκριμένη εργασία προκειμένου να διασφαλίσετε την άνεση, την αποτελεσματικότητα και την αισθητική.

Εικόνα 25: Σχέδιο επιλογών κυκλοφορίας

7.1.3 Χώροι Υποστήριξης & Εξυπηρέτησης

Οι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης είναι χώροι που εκτελούν λειτουργίες που σχετίζονται με τη συντήρηση και λειτουργία του κτιρίου, καθώς και την κάλυψη των απαραίτητων εργασιακών και ανθρώπινων αναγκών των εργαζομένων.⁷⁶ Όταν πρόκειται για χώρους υποστήριξης και εξυπηρέτησης σε ένα «coworking», είναι χώροι όπως τυπικές αίθουσες, πολλαπλών χρήσεων δωμάτια, βιβλιοθήκες και ούτω καθεξής. Αλλά οι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης μπορούν να χωριστούν σύμφωνα με διαφορετικές αρχές προκειμένου να απλοποιηθεί η κατανόηση. Προτείνεται να χωριστούν σε δύο τύπους: χώρους υποστήριξης και εξυπηρέτησης για εργασία και χώροι για προσωπικές ανάγκες. Ο πρώτος τύπος χώρων υποστήριξης και εξυπηρέτησης, περιλαμβάνει χώρους όπως εργαστήρια, αμφιθέατρα, αίθουσες συσκέψεων, βιβλιοθήκες, αίθουσες αντιγραφής και άλλους χώρους που βοηθούν στην εκτέλεση της εργασίας και απλοποιούν τη ροή εργασίας. Οι υπόλοιποι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης περιλαμβάνουν δωμάτια που καλύπτουν τις ανάγκες των ανθρώπων και δωμάτια εκτός της ροής εργασίας, για παράδειγμα, μπάνια, τουαλέτες, γυμναστήρια, κουζίνα, τραπεζαρίες, αποθήκες και αρχεία. Επίσης, οι χώροι

⁷¹ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 50.

⁷² Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 48.

⁷³ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 50.

⁷⁴ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 48.

⁷⁵ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 30.

⁷⁶ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 20.

υποστήριξης και σέρβις μπορεί να περιλαμβάνουν υποδοχή, η οποία επίσης εκτελεί λειτουργίες που σχετίζονται με τη συντήρηση, αλλά που ταυτόχρονα είναι δύσκολο να αποδοθεί σε έναν από τους παραπάνω τύπους.

Η κύρια λειτουργία των χώρων υποστήριξης και εξυπηρέτησης, είναι να καλύπτουν τις απαραίτητες ανάγκες, όχι μόνο του κάθε εργαζόμενου ξεχωριστά, αλλά και ολόκληρου του χώρου και του οργανισμού. Οι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης χρησιμεύουν ως σημαντικό στοιχείο σε κάθε χώρο, συμπεριλαμβανομένου του «coworking». Για παραγωγική, άνετη εργασία και αποτελεσματική αναψυχή στην κοινωνία, ένα στοιχείο όπως οι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης είναι σημαντικό, διότι καλύπτει όλες τις αναδυόμενες εργασίες ή ανθρώπινες ανάγκες.

7.1.4 Κοινωνικοί χώροι

Ένα άλλο σημαντικό συστατικό του «coworking» είναι οι κοινωνικοί χώροι. Σε αντίθεση με τους χώρους υποστήριξης και εξυπηρέτησης, οι κοινωνικοί χώροι έχουν λειτουργίες που σχετίζονται με την κάλυψη όχι εργασιακών και ανθρώπινων αναγκών, αλλά κοινωνικών.⁷⁷ Δηλαδή, αυτοί οι χώροι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του «coworking», αφού η έννοια του «coworking» φέρει τη σημασία της κοινότητας, της συνεργασίας και της επικοινωνίας μεταξύ των μελών ενός χώρου εργασίας. Οι κοινωνικοί χώροι δημιουργούν χώρους για άνετη επαφή μεταξύ των ανθρώπων, συνδέοντάς τους με κάποια είδη δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, τα δωμάτια με τηλεόραση, οι αίθουσες παιχνιδιών, οι εκθεσιακοί χώροι, τα μπαρ, τα εστιατόρια, οι χώροι σαλονιού δίπλα στην πισίνα είναι κοινωνικοί χώροι. Επίσης, μπορούν να συνδυαστούν κοινωνικοί χώροι και χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης. Για παράδειγμα, ένα εργαστήριο ικανοποιεί και εργασιακές και κοινωνικές ανάγκες και μια κουζίνα ικανοποιεί κοινωνικές και ανθρώπινες ανάγκες. Οι κοινωνικοί χώροι είναι σημαντικοί για την επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων, για τη δημιουργία στενής επαφής και τη δημιουργία κοινότητας.

Φυσικά, οι κοινωνικοί χώροι, καθώς και οι χώροι υποστήριξης και εξυπηρέτησης, μπορεί να διαφέρουν σημαντικά σε διαφορετικά «coworking» γραφεία. Εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τις ιδιαιτερότητες του «coworking», τις ανάγκες των εργαζομένων, το μέγεθος του κτιρίου, τον προϋπολογισμό και πολλά άλλα. Αλλά είναι σημαντικό ότι κανένα «coworking» δεν μπορεί να υπάρξει με επιτυχία και να εκτελεί τις λειτουργίες του χωρίς κοινωνικούς χώρους, καθώς αυτοί οι χώροι επιτρέπουν στο «coworking» να διατηρήσει την ιδέα του. Χάρη στην υψηλή ποιότητας επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, η αποτελεσματικότητα της ροής εργασίας αυξάνεται, γεγονός που βοηθά στην επίτευξη μεγάλης επαγγελματικής επιτυχίας.

7.2 Φυσικές πτυχές της οργάνωσης και σχεδιασμού του «coworking»

Οι φυσικές πτυχές της οργάνωσης ενός «coworking» χώρου είναι πολύ σημαντικές, καθώς από αυτές εξαρτώνται η άνεση, η αισθητική και η λειτουργικότητα του χώρου. Οι φυσικές πτυχές περιλαμβάνουν πολλά στοιχεία, για παράδειγμα, την ακοή, την όραση και την όσφρηση. Λόγω της σωστής εξέτασης της φυσικής πτυχής στην οργάνωση και το σχεδιασμό του «coworking», ο χώρος μπορεί να αυξήσει την αποτελεσματικότητα της εργασίας και της αναψυχής των εργαζομένων. Τα συναισθήματα και οι σκέψεις ενός ατόμου εξαρτώνται από το περιβάλλον. Λαμβάνοντας υπόψη τις φυσικές πτυχές, η εργασία είναι πιο ευχάριστη για τον εργαζόμενο, εστιάζοντας καλύτερα στη δουλειά που έχει να ολοκληρώσει και ξεκουράζοντας πιο αποτελεσματικά. Επίσης, και ο περιβάλλοντας χώρος διαμορφώνει τον άνθρωπο, όπως ισχυρίζεται στο απόφθεγμα του Ουίτσον Τσώρτσιλ στην αρχή αυτού του κεφαλαίου. Συνοψίζοντας όλα τα οφέλη από τη συνεκτίμηση των φυσικών πτυχών στην οργάνωση και το σχεδιασμό του «coworking», γίνεται προφανές ότι αυτό πρέπει να προσεγγιστεί πολύ προσεκτικά. Αυτό το κεφάλαιο θα καλύψει τις βασικές φυσικές πτυχές που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενός άνετου, αισθητικού και λειτουργικού χώρου.

Η πρώτη σημαντική φυσική πτυχή είναι η κιναισθητική, η αντίδραση του ανθρώπινου σώματος στην κίνηση μέσα στο διάστημα. Αυτές, μπορεί να είναι αισθήσεις από την αλλαγή διαφορετικών υλικών, για παράδειγμα, τη μετάβαση από ένα σκληρό δάπεδο σε ένα μαλακό. Οποιαδήποτε κίνηση ενός ανθρώπου στο χώρο, δηλαδή οι αλλαγές στις μυϊκές αντιδράσεις του σώματος, δημιουργούν την κιναισθητική.⁷⁸ Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν την κιναισθητική. Για παράδειγμα, το ύψος των σκαλοπατιών, η θέση και το υλικό τους, η διάταξη και η ευκολία των επίπλων, των επενδυμένων τοίχων και δαπέδων και ορισμένες άλλες αποχρώσεις που αλλάζουν την κιναισθητική.

Μια άλλη φυσική πτυχή είναι το αφή.⁷⁹ Το άγγιγμα και η κιναισθητική μπορεί να συγχέονται μεταξύ τους, αλλά, στην πραγματικότητα, έχουν μεγάλη διαφορά. Το άγγιγμα είναι επίσης μια αντίδραση του σώματος, αλλά δεν συμβαίνει λόγω συστολής των μυών κατά τη διάρκεια της κίνησης, αλλά λόγω της επαφής του δέρματος και του σώματος σε υλικά και μορφές. Για παράδειγμα, η επιλογή ενός υλικού για τραπέζια ή το σχήμα μιας λαβής πόρτας μπορεί να επηρεάσει την άνεση της αφής.

Η επόμενη φυσική πτυχή είναι η ακοή. Αυτή η πτυχή είναι εξαιρετικά σημαντική για την οργάνωση και το σχεδιασμό του «coworking», καθώς και οποιουδήποτε χώρου εργασίας. Οι άνετοι ήχοι και η ένταση τους επηρεάζονται από πολλούς παράγοντες, που κυμαίνονται από την επιλογή των υλικών, μέχρι την επιλογή μιας τοποθεσίας για το «coworking», για την αποφυγή περιττού θορύβου έξω από το παράθυρο. Κατά τη διάρκεια της ροής εργασίας, είναι σημαντικό ορισμένοι εργαζόμενοι να μην παρεμβαίνουν σε άλλους, για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο να χωριστούν οι χώροι για διαφορετικούς τύπους εργασίας. Για να αποφεύγονται οι δυνατοί θόρυβοι που παρεμβαίνουν στη συγκέντρωση κατά τη διάρκεια της ροής εργασίας, θα πρέπει να επιλέγεται ένα πιο απαλό κάλυμμα δαπέδου. Τα παράθυρα γραφείων, για ήσυχη και απομονωμένη εργασία, δεν πρέπει να τοποθετούνται από την πλευρά κεντρικού δρόμου, ώστε να μην μειώνεται η εστίαση στην εργασία.⁸⁰ Φυσικά, δεν είναι απαραίτητο να εξασφαλίζεται η πλήρης ησυχία στο «coworking», απλά πρέπει οι χώροι εργασίας να καλύπτουν όλες τις απαραίτητες λεπτομέρειες για τις ανάγκες των εργαζομένων.

⁷⁸ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 89.

⁷⁹ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 89.

⁸⁰ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 90.

⁷⁷ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 20.

Εικόνα 26: Έργο Haight Clothing Store, 2021

Η όσφρηση, είναι επίσης μια φυσική πτυχή, σημαντική για την οργάνωση ενός «coworking». Η όσφρηση μπορεί να δημιουργήσει μια διάθεση, να προσφέρει συγκέντρωση ή χαλάρωση, επομένως όταν επιλέγεται μια μυρωδιά για έναν συγκεκριμένο χώρο εργασίας, αξίζει να ληφθεί υπόψη ο σκοπός τους.⁸¹ Με τη βοήθεια ενός συνδυασμού αρωμάτων και την εξαίρεση κάθε δυσάρεστης μυρωδιάς, οι εργαζόμενοι μπορεί να είναι πιο παραγωγικοί αλλά και η ξεκούραση του μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική.

Μια άλλη πολύ σημαντική φυσική πτυχή είναι η όραση. Η οπτική επίδραση του χώρου σε ένα άτομο εξαρτάται επίσης από πολλούς παράγοντες, για παράδειγμα, ζεστασιά, κορεσμό και ποσότητα φωτός, συνδυασμός χρωμάτων και υλικών, εμφάνιση επίπλων και εσωτερικών αντικειμένων, καθώς και μια τεράστια ποικιλία άλλων παραγόντων. Η όραση, είναι ίσως η πρώτη φυσική πτυχή που αναλύει το χώρο. Μόλις εισέλθει ένα άτομο σε ένα χώρο, μπορεί αμέσως να αποφασίσει αν είναι ευχάριστο ή όχι, αλλά και αν έχει ατμόσφαιρα δουλειάς ή ξεκούρασης. Το μέγεθος του χώρου, το χρώμα, το φως, τα υλικά, οι υφές, τα έπιπλα και η θέση του, όλα αυτά και πολλά άλλα στον πολύπλοκο συνδυασμό του, διαμορφώνουν τη γνώμη και την αντίληψή του για αυτόν τον χώρο.⁸²

Όλες αυτές οι φυσικές πτυχές συνεργάζονται, και χάρη σε όλη αυτή την ολότητα, μπορεί ο άνθρωπος να καταλάβει πόσο του αρέσει ο χώρος στον οποίο βρίσκεται, προκειμένου να ικανοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι εργαζόμενοι και να δημιουργηθεί μια ατμόσφαιρα εργασίας και αναψυχής όπου είναι απαραίτητο.

7.3 Ψυχοκοινωνικές πτυχές της οργάνωσης και σχεδιασμού του «coworking»

Οι φυσικές πτυχές είναι αναμφίβολα πολύ σημαντικές, αλλά υπάρχουν και ψυχοκοινωνικές πτυχές που επίσης επηρεάζουν έντονα την αντίληψη του χώρου. Φυσικά, σε αντίθεση με τις φυσικές πτυχές, οι ψυχοκοινωνικές πτυχές διαμορφώνονται ως επί το πλείστον όχι κατά την οργάνωση και το σχεδιασμό του χώρου, αλλά και μέσα στην κοινότητα μεταξύ των μελών του. Βεβαίως, στο στάδιο της δημιουργίας ενός χώρου, μπορούν να γίνουν κάποια βήματα που θα κάνουν την εργασία και την αναψυχή των εργαζομένων καλύτερη στο πλαίσιο ψυχοκοινωνικών πτυχών.

Η πρώτη ψυχοκοινωνική πτυχή είναι η εμπιστευτικότητα. Η εμπιστευτικότητα είναι πολύ σημαντική στη ροή εργασιών, ακόμα κι αν γίνεται αναφορά στην έννοια του «coworking», όπου η συνεργασία και η επικοινωνία παίζουν σημαντικό ρόλο.⁸³ Για αυτόν τον λόγο, οι περισσότεροι «coworking» χώροι δεν έχουν μόνο γραφεία ανοιχτού τύπου, αλλά και μεμονωμένα γραφεία για μικρές ομάδες ή ακόμα και για ένα άτομο. Ορισμένα «coworking» γραφεία παρέχουν στους χώρους εργασίας ηχομονωτικά πάνελ ή αδιαφανείς διαχωριστικούς τοίχους, ακόμα κι αν το γραφείο είναι ανοιχτό. Αυτές και άλλες μέθοδοι είναι σε θέση να παρέχουν στους εργαζόμενους μια άνετη ροή εργασίας και την απαραίτητη εμπιστευτικότητα όταν απαιτείται.

Η επόμενη ψυχοκοινωνική πτυχή που μοιάζει πολύ με την εμπιστευτικότητα, είναι η εξατομίκευση. Ένας εργαζόμενος έχει την ευκαιρία να επιπλώσει τον χώρο εργασίας του, είτε είναι ένα γραφείο είτε έναν ολόκληρο χώρο με το δικό του στυλ και να συμπληρώσει στο σχέδιο προσωπικά αντικείμενα, είτε να εργαστεί σε έναν τυποποιημένο χώρο εργασίας με λίγα μόνο προσωπικά

⁸¹ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 89.

⁸² Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 90.

⁸³ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 85.

πράγματα.⁸⁴ Με τις έννοιες του “hotelling” ή του “hot desking”, οι εργαζόμενοι δεν συνδέονται με έναν χώρο εργασίας αλλά αλλάζουν τακτικά μεταξύ τους. Η διαφορά σε αυτές τις δύο έννοιες είναι ότι με το “hotelling” ο επιθυμητός χώρος εργασίας γίνεται με κράτηση εκ των προτέρων και με το “hot desking” ο ενδιαφερόμενος μπορεί να πάρει οποιαδήποτε διαθέσιμη θέση. Αυτές οι έννοιες εκφράζουν την ελάχιστη ή και την απουσία της εξατομίκευσης.⁸⁵

Μια άλλη ψυχοκοινωνική πτυχή είναι η κατάσταση. Φυσικά, δεν εννοείται η ιεραρχία σε μια εταιρεία ή οργανισμό, αφού η «coworking» κοινότητα δεν συνεπάγεται με καμία ιεραρχία. Η κατάσταση σε αυτό το παράδειγμα έχει διαφορετική σημασία. Τα παραδείγματα των «coworking» γραφείων που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, φανερώνουν ότι ορισμένα «coworking» γραφεία και οι χώροι τους φαίνεται να προσδίδουν στους εργαζομένους μια εξαιρετική θέση. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο και φωτεινό γραφείο, επιπλωμένο με εξάισια διακόσμηση και συμπληρωμένο με τα καλύτερα φυσικά υλικά, προσδίδει μεγαλύτερο κύρος από έναν μικρό, στενό και σκοτεινό χώρο εργασίας.⁸⁶ Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να δώσει στον εργαζόμενο κίνητρο και αυτοπεποίθηση για επιτυχημένη περαιτέρω εργασία.

Οι ψυχοκοινωνικές πτυχές στην οργάνωση και το σχεδιασμό των «coworking» γραφείων επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την επιτυχημένη ροή εργασίας, καθώς και τη συνολική άνεση των εργαζομένων στο χώρο. Αυτές οι πτυχές είναι εξίσου σημαντικές με τις φυσικές, και, στην πραγματικότητα, συνδέονται πολύ στενά. Έτσι, για να εξασφαλιστεί το καλύτερο αποτέλεσμα, πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο οι σωματικές όσο και οι ψυχοκοινωνικές πτυχές.

---

⁸⁴ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 85.

⁸⁵ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 39.

⁸⁶ Ergin Duygu (υποσημείωση 70), σ. 85.

Practical part:

central idea, layout, blueprints, visualization

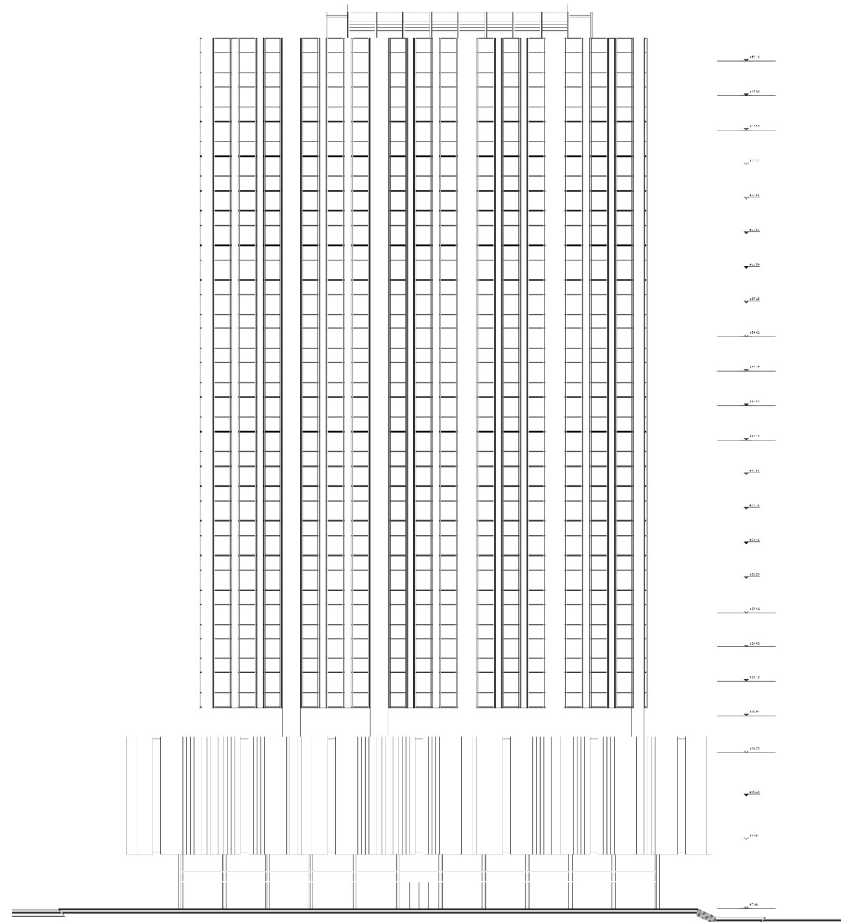
Project

Ο κύριος στόχος αυτού του έργου είναι να δημιουργήσει έναν σύγχρονο, άνετο, αισθητικό και λειτουργικό «coworking» χώρο στην Ελλάδα, την Αθήνα.

Σημαντικές πτυχές κατά τη δημιουργία του εσωτερικού σχεδιασμού ήταν η ενσωμάτωση της ιδέας της σύνδεσης μεταξύ των ανθρώπων στο χώρο, αλλά ταυτόχρονα και η διαφοροποίηση μεταξύ ενός «coworking» χώρου και ενός κανονικού γραφείου.

8. Πύργος Πειραιά

Ο Πύργος του Πειραιά (Εμποροναυτιλιακό Κέντρο Πειραιά) είναι ένα κτίριο 84 μέτρων στον Πειραιά, ένα από τα μεγαλύτερα επιβατικά λιμάνια της Ευρώπης. Ο Πύργος του Πειραιά είναι το δεύτερο ψηλότερο κτίριο στην Ελλάδα μετά το Πύργο Αθηνών. Η κατασκευή του κτιρίου ξεκίνησε το 1972 σύμφωνα με σχέδια των Ιωάννη Βικέλα, Δημοσθένη Μολφέση και του Αλέξανδρου Λοΐζου, ενώ ο σκελετός του κτιρίου ολοκληρώθηκε το 1974. Το 1983 επενδύθηκε εξωτερικά με γυαλί και μεταλλικά ελάσματα. Από το 2021 έως το 2023, το κτίριο ανακατασκευάστηκε. Αυτή τη στιγμή ο Πύργος του Πειραιά έχει 24 ορόφους και δύο υπόγεια.⁸⁷

Εικόνα 27: Όψη Πύργου του Πειραιά, 2010

⁸⁷ Wikipedia (2024). URL: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC

Εικόνα 28: Πύργος του Πειραιά, 2013

Ο Πύργος του Πειραιά βρίσκεται 12 χλμ. από την πόλη της Αθήνας και στέκει στην αφετηρία της Αθηναϊκής Ριβιέρας. Σε ακτίνα μικρότερη των 500 μέτρων μπορείτε εύκολα να βρείτε όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς, όπως το μετρό, τα λεωφορεία, τα τραμ, ακόμη και τα πλοία.⁸⁸

Επιπλέον, το Διεθνές Αεροδρόμιο της Αθήνας «Ελευθέριος Βενιζέλος» βρίσκεται 48 χλμ. από τον Πύργο του Πειραιά, από όπου η πρόσβαση γίνεται μέσω του μετρό ή των λεωφορείων. Κοντά στον Πύργο του Πειραιά υπάρχουν αρκετές πολιτιστικές ζώνες, για παράδειγμα, το Ναυτικό Μουσείο, το Δημοτικό Θέατρο και το Βεάκειο Δημοτικό Θέατρο.⁸⁹

Με τα πόδια

- 3' Πλατεία Θεμιστοκλέους
- 4' Δημοτικό Θέατρο Πειραιά
- 13' Πασαλιμάνι, Ζέα
- 18' Βεάκειο Δημοτικό Θέατρο
- 27' Μικρολίμανο

Με αυτοκίνητο

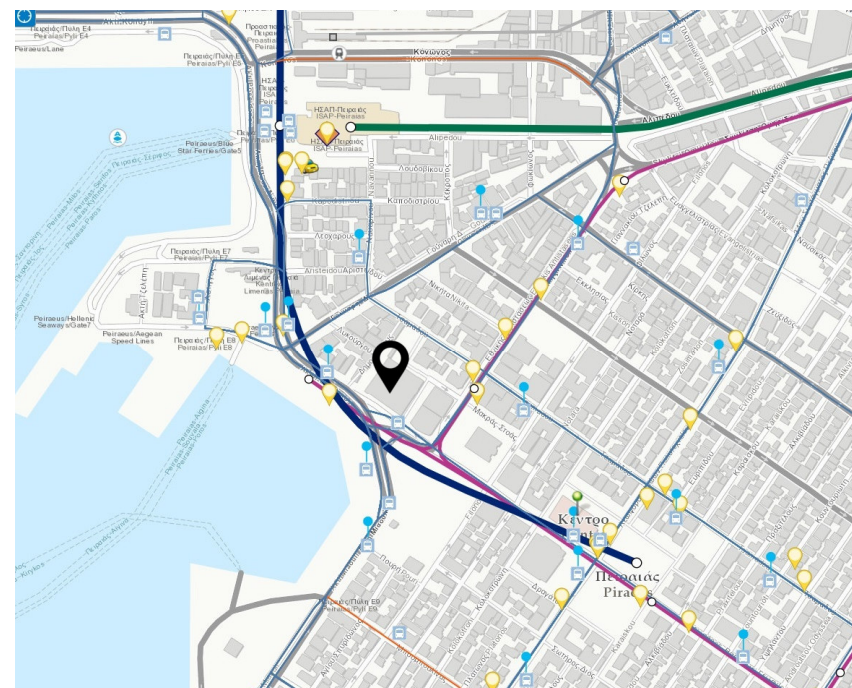
- 10' Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος
- 12' Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ
- 14' Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
- 16' Στέγη Ιδρύματος Ωνάση
- 44' Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών

Με metro

- 18' Μοναστηράκι
- 20' Σύνταγμα
- 55' Αεροδρόμιο

Με τρένο

- 23' Μοναστηράκι
- 27' Πάρκο Παλαιού Φαλήρου
- 29' Μαρίνα Φλοίσβου
- 33' Ακρόπολη

Εικόνα 29: Χάρτης των μέσων μαζικής μεταφοράς στην περιοχή του Πειραιά, 2024

⁸⁸ Piraeus Tower. URL: <https://piraeustower.gr/el/location/> (01.02.2024)

⁸⁹ Piraeus Tower. URL: <https://piraeustower.gr/el/location/> (01.02.2024)

9. Ανάλυση τοποθεσίας κτιρίου

Το πρώτο βήμα της εργασίας ήταν η ανάλυση της τοποθεσίας του Πύργου του Πειραιά σε σχέση με τη θάλασσα και τη στεριά, ώστε προσδιοριστούν οι απόψεις από τις διαφορετικές πλευρές του κτιρίου. Η θέα από τα παράθυρα επηρεάζει όχι μόνο την αισθητική αντίληψη, αλλά μπορεί επίσης να βοηθήσει ή/και να εμποδίσει τη διαδικασία εργασίας.

Έτσι, παρατηρήθηκε ότι από το Βορρά έχει θέα στην πόλη και τα βουνά, από την Ανατολή έχει θέα την πόλη, από το Νότο έχει θέα την πόλη και τη θάλασσα και από τη Δύση υπάρχει μια θέα στη θάλασσα και το λιμάνι.

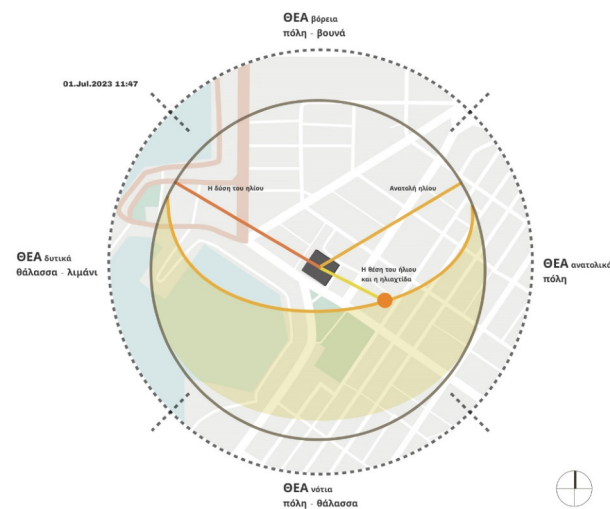

Εικόνα 30: Τοποθεσία του κτιρίου

Το επόμενο βήμα ήταν η ανάλυση της κίνησης του ήλιου χειμώνα και καλοκαίρι σε σχέση με το κτίριο. Αυτή η έρευνα είναι επίσης πολύ σημαντική, καθώς βοηθά στον προσδιορισμό των φωτεινότερων και πιο σκοτεινών τμημάτων του χώρου κάθε δεδομένη εποχή του χρόνου. Χάρη σε αυτό, επιλέχθηκε πιο αποτελεσματικά η θέση των πιο σημαντικών και πιο χρησιμοποιούμενων δωματίων στον χώρο εργασίας.

Εικόνα 31: Κίνηση του ήλιου 1 Ιανουαρίου 2023

Εικόνα 32: Κίνηση του ήλιου 1 Ιουλίου 2023

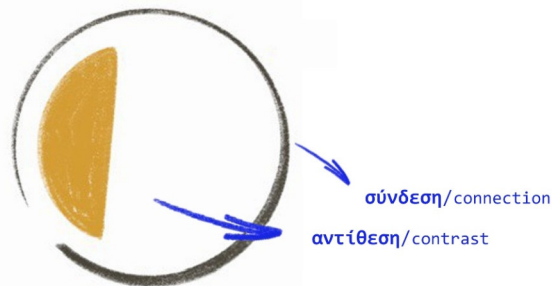

10. Concept

Η κεντρική ιδέα αποτελείται από δύο στοιχεία: **σύνδεση** και **αντίθεση**.

Η **σύνδεση** συμβολίζει την ενότητα των εργασιακών και επικοινωνιακών διαδικασιών μεταξύ των συμμετεχόντων στο coworking space. Αυτή είναι μια κοινή διαδικασία εργασίας και αναψυχής που ενώνει τους ανθρώπους σε ένα «coworking» χώρο.

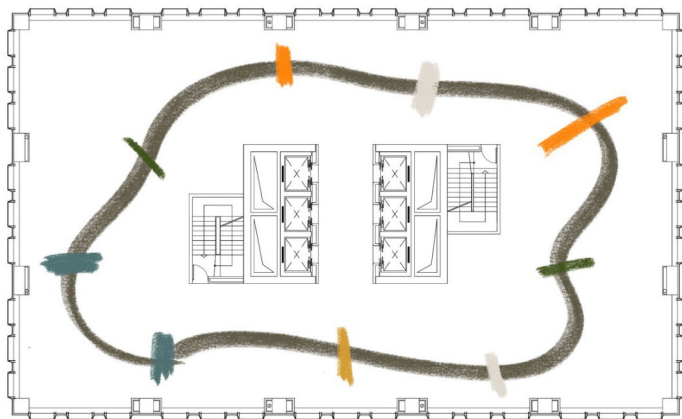
Η **αντίθεση** συμβολίζει τον διαχωρισμό εντός αυτής της σύνδεσης που υπονοεί η διαδικασία του coworking space. Παρόλο που ο coworking space ενώνει τους ανθρώπους που εργάζονται σε αυτόν, υπονοεί επίσης τον διαχωρισμό μεταξύ των δραστηριοτήτων αυτών. Καθένας εργάζεται σε διάφορα έργα και έχει διαφόρων ειδών εργασίες.

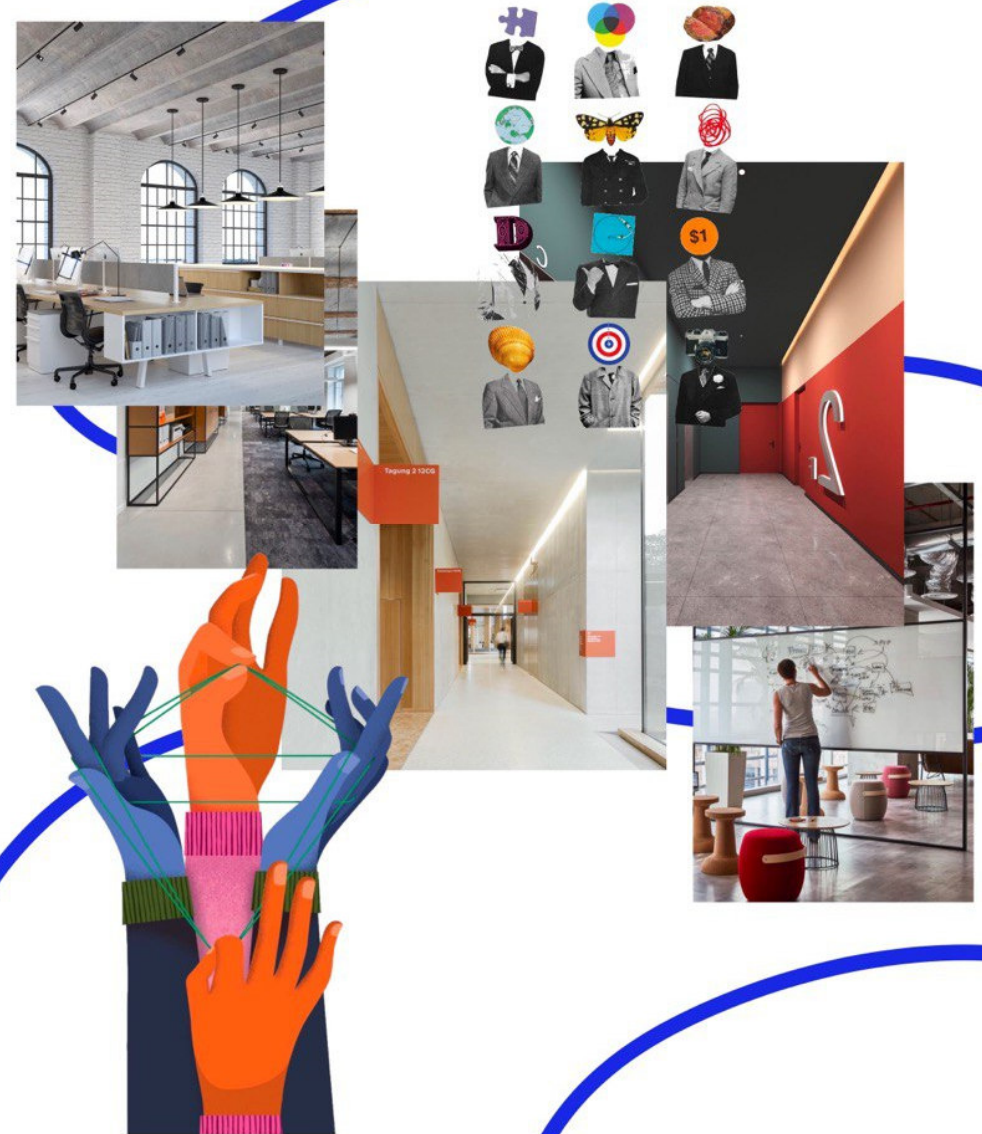
Εικόνα 33: Σκίτσο του concept

Η **σύνδεση** θα επιχειρηθεί μεταξύ των χώρων μέσω της χρήσης ενός συνεχούς διαδρόμου, ο οποίος, εκτός από άνεση, θα παρέχει ασφαλή και γρήγορη πρόσβαση στις σκάλες.

Η **αντίθεση** θα επιχειρηθεί στον σχεδιασμό του χώρου με τη χρήση αντίθετων χρωμάτων και/ή μορφών, διάφορες περιοχές και δωμάτια θα διαχωριστούν μεταξύ τους.

Εικόνα 34: Σκίτσο του concept στον χώρο

Εικόνα 35: Moodboard

11. Χώροι στο «coworking» χώρο

Ένα από τα πιο σημαντικά στάδια στη δημιουργία ενός «coworking» χώρου είναι η επιλογή των τύπων και του αριθμού των χώρων μέσα σε αυτόν. Όπως προαναφέρθηκε σε ορισμένα προηγούμενα κεφάλαια, οι «coworking» χώροι μπορεί να διαφέρουν πολύ ως προς τον αριθμό και τους τύπους των χώρων. Ορισμένοι «coworking» χώροι έχουν μπαρ, γυμναστήρια, ακόμη και γκαλερί, ενώ άλλοι «coworking» χώροι αποτελούνται από έναν μικρό αριθμό βασικών χώρων. Είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη διάφορες πτυχές και επιθυμίες προκειμένου να δημιουργηθεί ο τύπος «coworking» χώρου που θα αντιστοιχεί στην ομάδα-στόχο.

11.1 Brief

Κατά την δημιουργία του «coworking» χώρου μου, αποφεύχθηκε η χρήση πολλών συγκεκριμένων ζωνών λόγω της πιθανής έλλειψης ζήτησης. Αντίθετα, δημιουργήθηκε ένας πιο κλασικός «coworking» χώρος στον οποίο οι άνθρωποι, πρώτα απ' όλα, θα βρίσκουν άνετο να εργάζονται. Δόθηκε περισσότερο έμφαση στους τομείς εργασίας, αφού αποτελούν τη βάση κάθε χώρου εργασίας. Εκτός από τους σημαντικούς χώρους εργασίας, επιλέχθηκε η προσθήκη ενός χώρου υποστήριξης, εξυπηρέτησης και κοινωνικοποίησης - κουζίνα με τραπεζαρία, καθώς και άλλους μικρούς χώρους που θα βοηθήσουν τόσο στην επικοινωνία όσο και στην κάλυψη των αναγκών των εργαζομένων.

Brief

• ρεσεψιόν	20m ²
• coworking spaces	63,3m ² , 48,8m ²
• χώροι με ηχομόνωση	44,9 m ²
• γραφεία συνεδριάσεων & διασκέψεων	37,2m ² , 20,2m ²
• βιβλιοθήκη	27,9m ²
• περιοχές εκτύπωσης	19m ²
• κουζίνα & τραπεζαρία	29,8m ²

Κύριοι χώροι:

coworking spaces
χώροι με ηχομόνωση
γραφεία συνεδριάσεων & διασκέψεων

Χώροι Υποστήριξης & Εξυπηρέτησης:

ρεσεψιόν
περιοχές εκτύπωσης

Κοινωνικοί χώροι:

κουζίνα & τραπεζαρία
βιβλιοθήκη
+ χώροι καθιστικού

Εικόνες 36, 37: Μια σειρά εικονογραφίσεων από την Jiaqi Wang συνεργάστηκε με το RAOT Studio.

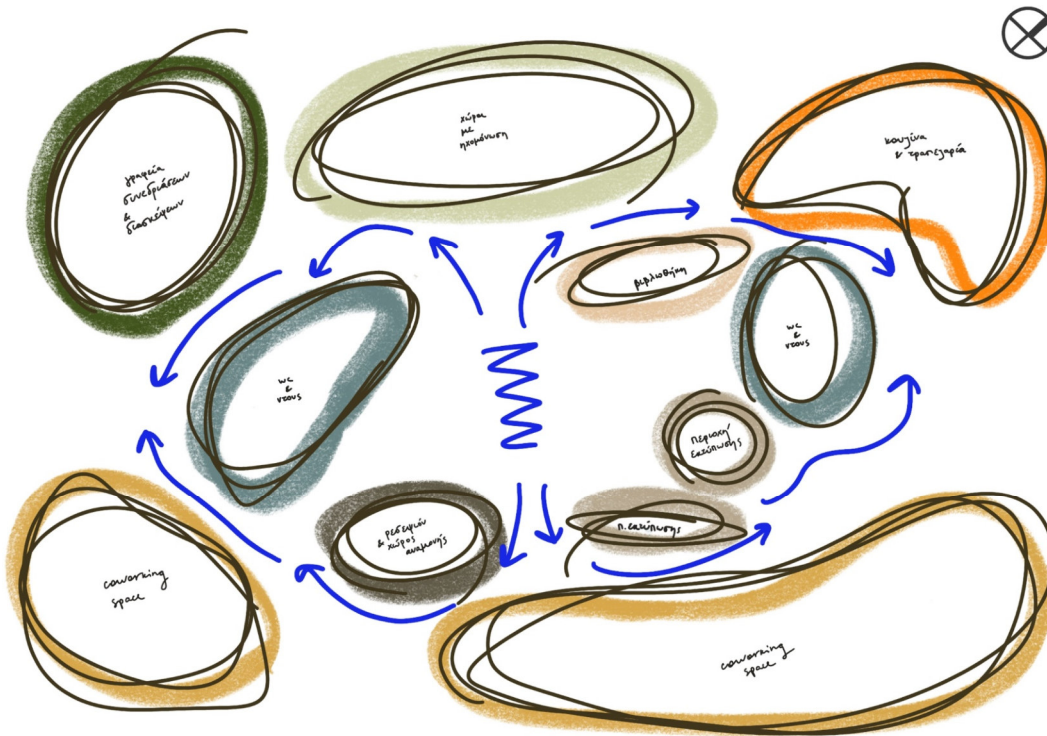

11.2 Σχεδιασμός χώρου

Αφού αναλύθηκε η κίνηση του ήλιου σε διαφορετικές εποχές του χρόνου και ώρες της ημέρας, δημιουργήθηκε ένα «Bubble Diagram» με τους προεπιλεγμένους χώρους.

Κύριος παράγοντας αποτέλεσε ο εντοπισμός των πιο σημαντικών χώρων στην ηλιόλουστη πλευρά του κτιρίου για να αξιοποιηθεί στο έπακρο το φως του ήλιου τόσο για αισθητικό όσο και για πρακτικό όφελος. Οι κύριοι χώροι είναι «coworking» χώροι και αίθουσες συνεδριάσεων, επομένως βρίσκονταν στη νότια, νοτιοανατολική και νοτιοδυτική πλευρά του κτιρίου.

Οι υπόλοιποι χώροι τοποθετήθηκαν λαμβάνοντας υπόψη τόσο την ευκολία και την πρακτικότητα της χρήσης τους, όσο και την αισθητική συμμόρφωση της κεντρικής ιδέας.

Εικόνα 38: Bubble Diagram

12. Χρώματα και υλικά

Επιλέχθηκαν το λευκό, το πράσινο της ελιάς και η τερακότα ως κύρια χρώματα.

Το λευκό χρώμα, είναι εμπνευσμένο από τα παραδοσιακά λευκά σπίτια των Κυκλάδων.

Το πράσινο της ελιάς είναι εμπνευσμένο από το χρώμα της ελληνικής ελιάς.

Το χρώμα της τερακότας είναι εμπνευσμένο από το χρώμα της αρχαίας ελληνικής κεραμικής.

Τα υλικά που επιλέχθηκαν ήταν: βαμμένο σκυρόδεμα για τους τοίχους και την οροφή, γυάλινα στοιχεία τοίχων, μωσαϊκό για το δάπεδο, φυσικά υφάσματα για τα έπιπλα και βουρτσισμένο μέταλλο για εξαρτήματα.

Εικόνα 39: Κολάζ χρωμάτων και υλικών

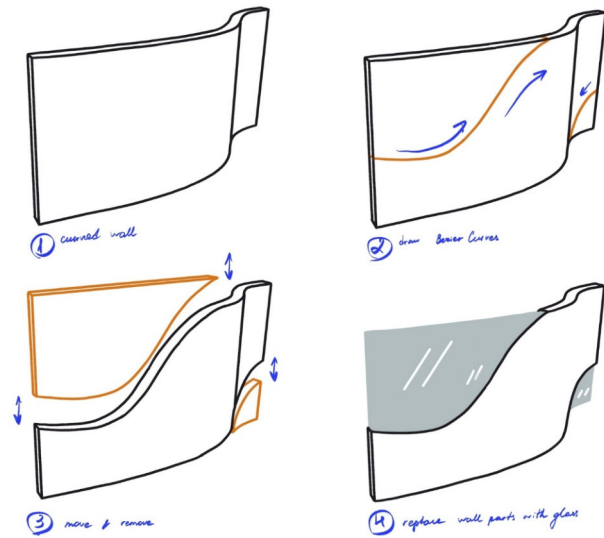

Εικόνα 40: Παλέτα χρωμάτων

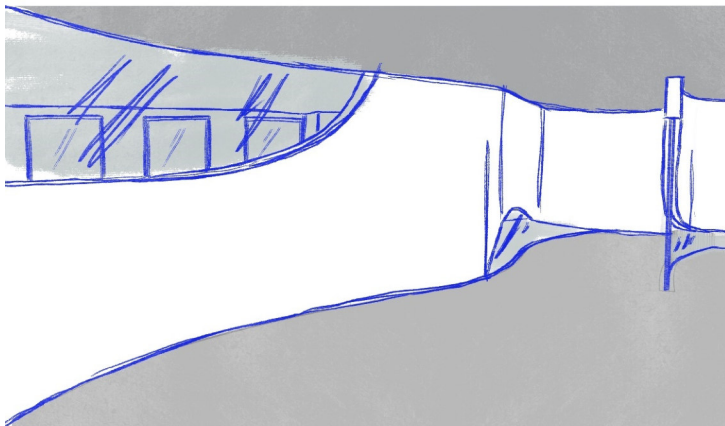
13. Τοίχοι

Για να δημιουργηθεί ένας πιο ενδιαφέρον χώρος, προστέθηκαν γυάλινα ένθετα στους τοίχους, με στόχο την εισροή περισσότερου φυσικού φωτισμού και τη διατήρηση της ιδέας των καμπύλων γραμμών.

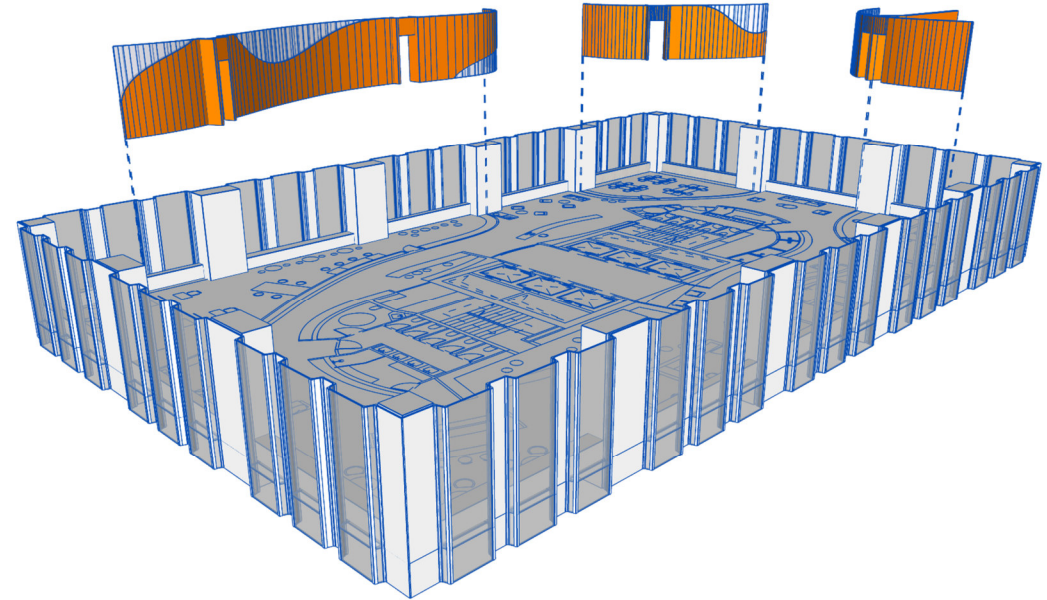
Τα γυάλινα ένθετα βρίσκονται τόσο στο πάνω όσο και στο κάτω μέρος των τοίχων έτσι ώστε να μην παρεμποδίζουν τη συγκέντρωση των εργαζομένων.

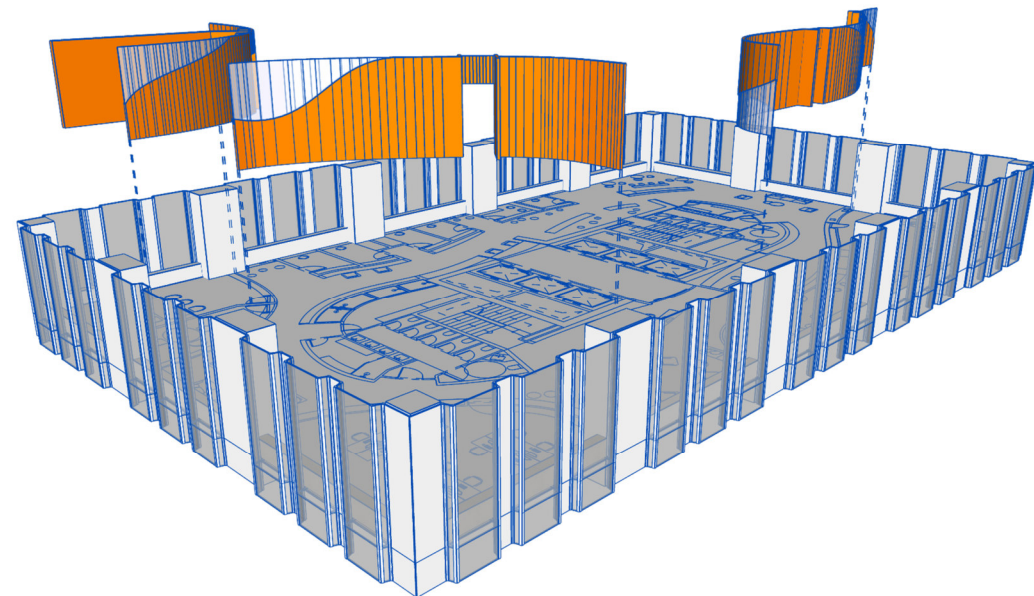
Εικόνα 41: Σκίτσο ιδέες για τοίχους

Εικόνα 42: Σκίτσο χρήσης τοίχων με γυάλινα ένθετα στο χώρο

Εικόνα 43: Αξονομετρία των τοίχων από τη βόρεια πλευρά

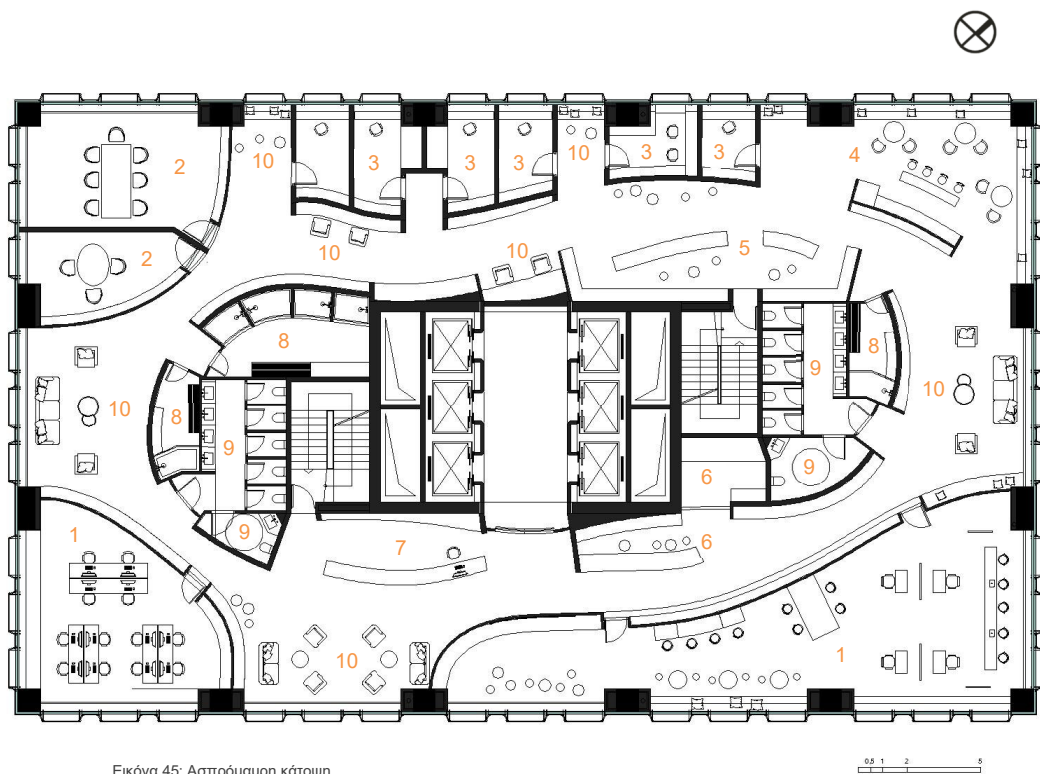

Εικόνα 44: Αξονομετρία των τοίχων από τη νότια πλευρά

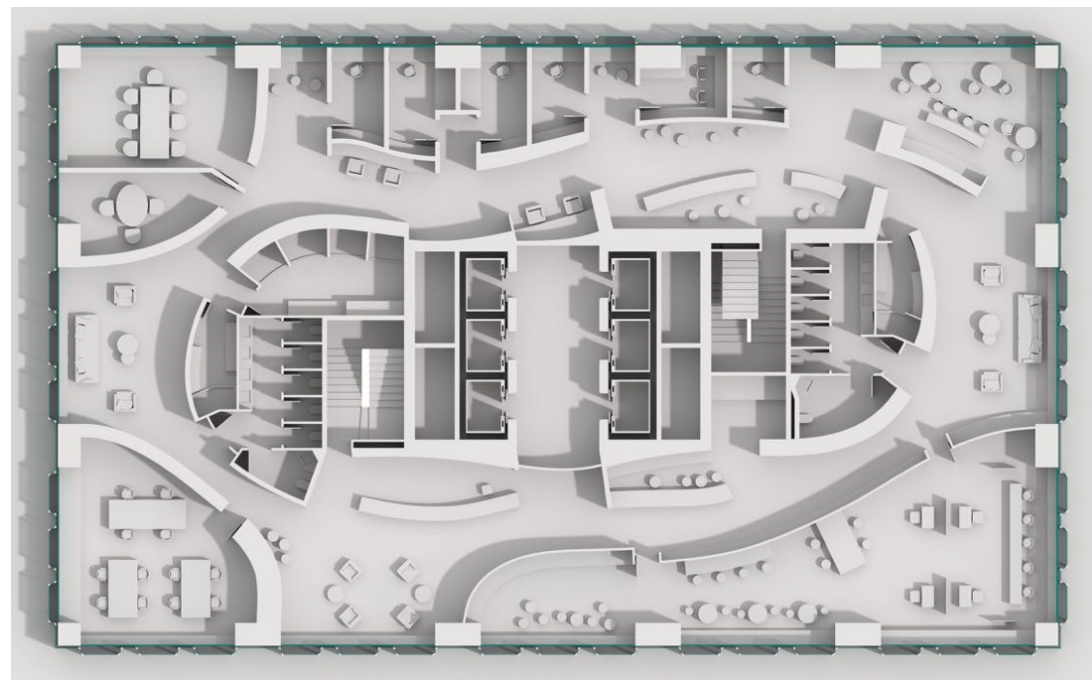

14. Κατόψεις και renders

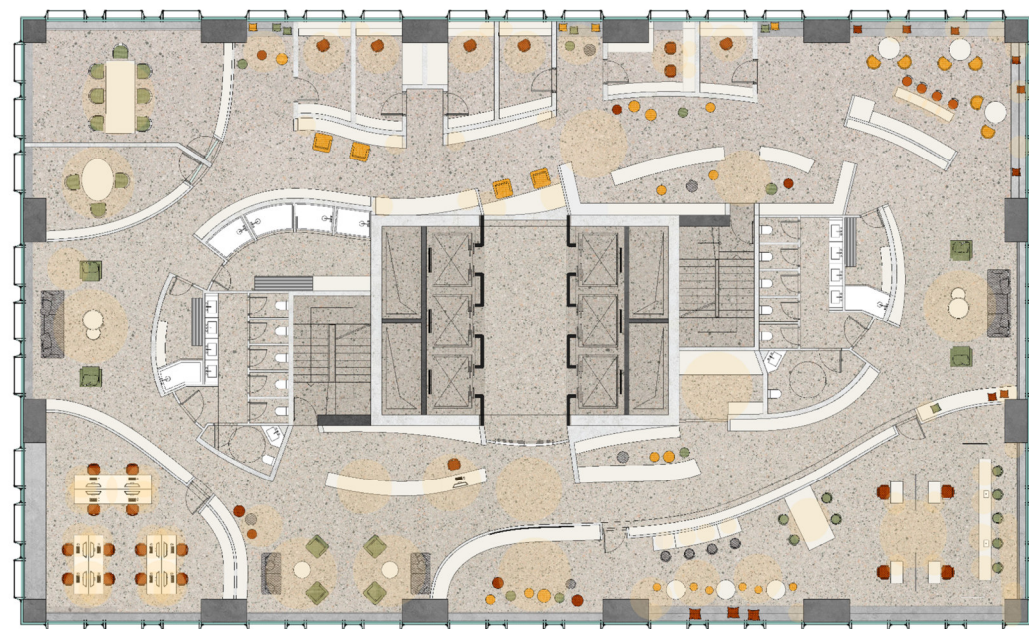
1. Coworking spaces
2. Γραφεία συνεδριάσεων & διασκέψεων
3. Χώροι με ηχομόνωση
4. Κουζίνα & τραπεζαρία
5. Βιβλιοθήκη
6. Περιοχές εκτύπωσης
7. Ρεσεψιόν
8. Ντους
9. Wc
10. Χώροι καθιστικού

Εικόνα 45: Ασπρόμαυρη κάτοψη

Εικόνα 46: Τρισδιάστατη κάτοψη

Εικόνα 47: Κάτοψη με υλικά και φως

Εικόνα 48: Coworking space

Εικόνα 49: Γραφείο συνεδριάσεων & διασκέψεων

Εικόνα 50: Γραφείο συνεδριάσεων & διασκέψεων

Εικόνα 51: Χώρος με ηχομόνωση

Εικόνα 52: Χώρος με ηχομόνωση

Εικόνα 53: Κουζίνα & τραπεζαρία

Εικόνα 54: Κουζίνα & τραπεζαρία

Εικόνα 55: Coworking space

Εικόνα 56: Coworking space

Εικόνα 57: Χώρος καθιστικού

Εικόνα 58: Βιβλιοθήκη

Εικόνα 59: Ρεσεψιόν

Βιβλιογραφία

1. Babich, S. & Parkhimenko, V. (2014). Коворкинг: концепция и перспективы [Coworking: concept and perspectives]. Ερευνητικό άρθρο. Minsk: Science and innovation journal.
2. Tin Phan (2016). Coworking Spaces: From industrial complexes to the fourth industrial revolution? Μεταπτυχιακή εργασία. Oslo: The Oslo School of Architecture and Design.
3. Lazo, E. J. (2018). Design for coworking in Honolulu. Διδακτορική διατριβή. Honolulu: University of Hawaii at Manoa.
4. Cambridge Dictionary (2024). URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/serendipity>
5. Ullman, A. (2007). Pasteur-Koch: Distinctive Ways of Thinking about Infectious Diseases. Ερευνητικό άρθρο. Microbe (American Society for Microbiology).
6. Wikipedia (2024). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/IWG_plc
7. Golivzova, N. (2018). Coworking center: basic aspects of business management. Ερευνητικό άρθρο. Saint Petersburg: Saint Petersburg State University of Industrial Technologies and Design.
8. Trushkova, S. & Kvekveskiri, E. (2019). Coworking as a tool for organizing collective professional activities. Ερευνητικό άρθρο. Kyiv: Chronos journal.
9. NeueHouse. URL: <https://www.neuehouse.com> (15.01.2024)
10. Wikipedia (2023). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/NeueHouse>
11. Dojo Bali. URL: <https://dojobali.org/about/> (07.09.2023)
12. Wikipedia (2024). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Betahaus>
13. Betahaus. URL: <https://www.betahaus.com/coworking> (15.01.2024)
14. Stone Soup. URL: <https://www.stonesoup.io/> (15.01.2024)
15. Bogatyreva, T. (2016). The communications potential of office space trendsetters design. Ερευνητικό άρθρο. Moscow: Communicology journal.
16. Ergin Duygu (2014), How to Create a Co-Working Space. Handbook. Milan: The Polytechnic University of Milan.
17. Wikipedia (2024). URL: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC
18. Piraeus Tower. URL: <https://piraeustower.gr/el/location/> (01.02.2024)

Εικόνες

- Εικόνα 1: <https://palmandlaser.tumblr.com/post/131364257745/from-the-international-collection-of-interior>
- Εικόνα 2: <https://palmandlaser.tumblr.com/post/142578995357/from-the-international-collection-of-interior>
- Εικόνα 3: <https://ru.pinterest.com/pin/433401164156718260/>
- Εικόνα 4: https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSQPYtEW_rFe49KDtPqctfh7X0Y_LoXPI1CkI5OLRCRH0RDk25X
- Εικόνα 5: https://en.wikipedia.org/wiki/File:First_Regus_location_at_Avenue_Louise_165,_Brussels.jpg
- Εικόνα 6: <https://www.travelsizerobot.com/c-base/>
- Εικόνα 7: <https://www.coworkies.com/cities/New-York/antelope-nyc>
- Εικόνες 8, 9: <https://www.coworker.com/austria/vienna/schraubenfabrik>
- Εικόνα 10: <https://www.boooed.com/blog/a-coworking-day-special-history-of-coworking>
- Εικόνα 11: <https://wiki.coworking.org/w/page/16583854/HatFactory>
- Εικόνες 12, 13: <https://www.officelovin.com/2015/11/a-tour-of-betahaus-amazing-coworking-space-in-berlin/>
- Εικόνες 14, 15, 16: <https://neuehouseapp.com/>
- Εικόνες 17, 18: <https://balirescentre.com/bali-guide/dojo-bali/>
- Εικόνα 19: <https://www.officelovin.com/2015/11/a-tour-of-betahaus-amazing-coworking-space-in-berlin/>
- Εικόνες 20, 21: <https://www.stonesoup.io/workspace/>
- Εικόνα 22: <https://divisare.com/projects/311759-foster-partners-hong-kong-and-shanghai-bank-headquarters-hong-kong>
- Εικόνα 23: Σκίτσο των συστατικών του «coworking» χώρου
- Εικόνα 24: <https://ru.pinterest.com/pin/744360644636550068/>
- Εικόνα 25: Ergin Duygu (2014), How to Create a Co-Working Space. (σ. 31) Handbook. Milan: The Polytechnic University of Milan.
- Εικόνα 26: <https://www.archdaily.com/974025/haight-clothing-store-aia-estudio-plus-raphael-tepedino/61c2a24bb0380601656c8226-haight-clothing-store-aia-estudio-plus-raphael-tepedino-photo>

Εικόνα 27: Όψη Πύργου Πειραιά

Εικόνα 28:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Peiraias_wiezowiec.jpg

Εικόνα 29: <https://www.oasa.gr/%ce%b4%ce%b9%ce%ba%cf%84%cf%85%ce%bf-%ce%bf%ce%b1%cf%83%ce%b1/>

Εικόνα 30: Τοποθεσία του κτιρίου

Εικόνα 31: Κίνηση του ήλιου 1 Ιανουαρίου 2023

Εικόνα 32: Κίνηση του ήλιου 1 Ιουλίου 2023

Εικόνα 33: Σκίτσο του concept

Εικόνα 34: Σκίτσο του concept στον χώρο

Εικόνα 35: Moodboard

Εικόνες 36, 37: Μια σειρά εικονογραφήσεων από την Jiaqi Wang συνεργάστηκε με το RAOT Studio.
URL: <https://www.behance.net/gallery/87596157/The-Dynamic-Office>

Εικόνα 38: Bubble Diagram

Εικόνα 39: Κολάζ χρωμάτων και υλικών

Εικόνα 40: Παλέτα χρωμάτων

Εικόνα 41: Σκίτσο ιδέες για τοίχους

Εικόνα 42: Σκίτσο χρήσης τοίχων με γυάλινα ένθετα στο χώρο

Εικόνα 43: Αξονομετρία των τοίχων από τη βόρεια πλευρά

Εικόνα 44: Αξονομετρία των τοίχων από τη νότια πλευρά

Εικόνα 45: Ασπρόμαυρη κάτοψη

Εικόνα 46: Τρισδιάστατη κάτοψη

Εικόνα 47: Κάτοψη με υλικά και φως

Εικόνα 48: Coworking space

Εικόνες 49, 50: Γραφεία συνεδριάσεων & διασκέψεων

Εικόνες 51, 52: Χώροι με ηχομόνωση

Εικόνες 53, 54: Κουζίνα & τραπεζαρία

Εικόνες 55, 56: Coworking space

Εικόνα 57: Χώρος καθιστικού

Εικόνα 58: Βιβλιοθήκη

Εικόνα 59: Ρεσεψιόν